

GulliStan

BERİ HER TİSTİ ZİMAN

- ✓ Dr. Abdullah Kurdi
- ✓ Rojen Barnas
- ✓ Mûrad Ciwan
- ✓ Fîrat Cewerî
- ✓ Dr. Alan Merwanî
- ✓ Mehmet Uzun
- ✓ M. Emin Bozarslan
- ✓ Muhsîn Kizilkaya
- ✓ Şâhînê Bekirê Sorekli
- ✓ Enwer Karahan
- ✓ Husein Muhammed
- ✓ Nûrettîn Basût
- ✓ Heinrich Böll
- ✓ İbrahim Seydo Aydogan
- ✓ Xelîl Dihokî
- ✓ Kâzim Ozdemîr
- ✓ Ehmed Huseynî
- ✓ Serdar Dicle
- ✓ Torî
- ✓ Felat Dilges
- ✓ Nîdal Ridwan

Gulistan

Kovara Çandı û Edebî ya
Mehane
Sibat 2002

Bi Navê Evin Turizm İnşaat
ve Yayıncılık Ltd. Şti.

Xwedî:
Zozan SEZEN

Berpîrsiyarê Nivîsan:
Mahfuz YILDIZ

Şêwîrmendêن Hiqûqî
Av. Kamber SOYPAK
Av. Ercan SEZGİN

Berpîrsiyarê Giştî:
Dr. Abdullah KIRAN

Navnîsan (Adres)
Tarlabası Caddesi No: 95/1
Beyoğlu/İSTANBUL
Tel/Fax: 0.212- 237 10 61
E-Mail: kurdkav@ttnet.net.tr
dilges@ttnet.net.tr

ISSN: 1303-3743

Pergala Bergî û Rûpelan:
Ozgur BASUT

Sertên Abonetiyê (Salane)
Li Tirkîyê:

36.000.000 TL.

Li Ewrûpa:
48.- Euro

Li Amerîka, Avursturalya
û Kanada:
45.- \$

Hesabêñ Bankê:
Mahfuz Yıldız

Yapı ve Kredi Bnk. Taksim Şub.
No: 0552121-6 (TL.)
No: 3009448-2 (EURO)

Çapxane:
Yön Matbaası
Tel: 0.212- 544 66 34

NAVEROK

Gulistan	2-3
Dr. Abdullah Kurdî <i>Ne Hawar,</i> <i>Heylo Hawar e!</i>	4-7
Rojen Barnas <i>Min Navê Xwe Kola</i> <i>Li Bircêñ Diyarbekir</i>	8-9
Mûrad Ciwan <i>Çend pîrsêñ</i> <i>rêzimana Kurdî- I</i>	10-21
Firat Cewerî <i>Li ser evînê</i>	22-23
Dr. Alan Merwanî <i>Nameyeke vekirî ji</i> <i>mamosteyêñ Kurd re</i>	24-25
Mehmet Uzun <i>Stêr</i>	26-29
M. Emin Bozarslan <i>"Dûzennname"</i> û "Peyrew"	30-33
Muhsîn Kizilkaya <i>Şerê Teyran</i>	34-35
Şahînê Bekirê Soreklî <i>Şkeft</i>	36-43
Enwer Karahan <i>Şikeli</i>	44-47
Husein Muhammed <i>Nûdem şemalek bû,</i> <i>çirayek bû, deh kitîsalan!</i>	48-51
Nûrettîn Basût <i>Nêçîra Gurân</i>	52-54
Heinrich Böll <i>Bîranînêñ Kiralekî</i> <i>Ciwan</i>	55-59
Gulistana Zarûkan	60-61
İbrahîm Seydo Aydogan <i>Hin notêñ</i> <i>li ser roman û romannîvîsiyê</i>	62-72
Xelîl Dihokî <i>Mela Mehmûdê</i> <i>Bayezîdî</i>	73-84
Kâzim Ozdemîr <i>Di jiyana gelan da</i> <i>girîngiya zimanê dayikî</i>	86-88
Ehmed Huseynî <i>Carçira</i>	89-90
Serdar Dîcle <i>Gola Baykal</i> û Sîbîrya.....	91-92
Torî Bişaviya <i>Kurdî</i>	93-97
Felat Dilges <i>Heçî Yaşar</i> û reva Ereb.....	98-108
Nîdal Ridwan <i>Ji dinya weşanan</i>	109-111
Nûçeyêñ Kurt	112-113
Serhat Berken <i>Têderxistinok</i>	114
F. Alan <i>Gotinêñ Pêşîyan</i>	115
Çend Name	116-119

GULISTAN

Xwendavanê hêja, bi serbilindiyeke mezin, bi şahiyeke derengîketî, bi hejmara wê ya pêşî iro em Gulistanê pêşkişî we dikin. Wek ku ji navê wê jî diyar e Gulistan kovareke edebî û kultûrî ye. Armanaca me ev e ku em bi Gulistanê ji ziman, edebiyat û kultura xwe re xizmetekê bikin; li çîroka xwe, li helbesta xwe, li dîroka xwe, li gotina xwe ya pêşîyan, li metelok, li tiştanok, li têderxistinokên xwe xewdî derkevin. Heta ku ji destê tê, zimanê xwe ji navdest û pîyan derxin, çeperekê li pêş talanê deynin û bikin ku zimanê me jî wê qedir û rûmeta xwe ya rastîn bibîne.

Gulistan, wê di nivîsîna Kurdî de rîzimana Celadet Bedirxan wek bingeh qebûl bike û ji bo xurtkirina vê binghê hewl bide.

Gulistan bi alîkariya Weqfa Çandî û Lîkolînî ya Kurdî (Kurt-Kav) dertê. Ji bo ku em karibin Gulistanê sererast li ser navê Weqfê û wek weşaneke Weqfê derxin, bi qasî du mehan me hewl da, belê mixabin me nikaribû ku em destûrê ji Berpirsiyariya Giştî ya Weqifan bistînîn. Eger me karibûya destûra avakirana teşkîlateke aborî ji Berpirsiyariya Giştî ya Weqifan bistanda, hingê meyê li gel Gulistanê dest bi weşandina kitêban jî bikira.

Roj derbas dibûn û me sozê çapkirina Guslistanê jî dabû. Em êdî nikaribûn li benda astengên brokratîk ên ku hûn texmîn dîkîn rawestana. Diviya me çareyêkê peyder bikira û bêyî ku em zêde bi derengî bivekin

Gulistanê bigihanda xwendevanan. Riya herî kurt û çareya herî baş; ji alîkariya şîrketeke heyî îstifadekirin bû.

Bi vê mebestê em bi çend ciyan re ketin têkiliyê û dawiyê me biryar li ser Evîn Turîzmê da, ku rojnameya Dema Nû û Kovara Dengê jî di bin bazkê wê de derdi Kevin. Bi vî awayî, heta dema ku em karibin li ser navê Weqfê teşkîlateke aborî deynin, emê weşana xwe di bin bazkê Evîn Turîzmê de berdewam bikin. Loma niha, navnîşana me û Dema Nû jî yek e.

Îcar me divê ku em, li ser navê Gulistanê û Kurt-Kavê, ji ber ku derriyên mala xwe li kovara me vekirin, ji Evîn Turîzmê û bi taybetî Berpirsiyare Giştî yê Dema Nû birêz Nuretîn Basut re sipasiyê xwe pêşkiş bikin. Bi saya dilovanî û mîvanperwe riya wan e ku em rojekê zûtir xwendevanê xwe himêz dikan.

Rûpelên Gulistanê wê ji hemû nîvîskarêñ Kurd re vekirî bin. Belê di vê navê de, li gel zêdekirina xwendevanan, emê hewl bidin ku hejmara nîvîskarêñ Kurd jî zêdetir bibe. Bi vê armancê emê cih bidin qelemên nû û fersenda xwe pêşvebirinê li ber wan vekin.

Ziman mîrasa miletikî yê herî mezin e. Her milet bi zimanê xwe heye, bi zimanê xwe xwedan qedir û rûmet e. Ziman şerê bingehîn ê hebûna miletan e. Miletik bêziman wek bedenek bêruh e. Miletêñ bêzamin miletêñ mirî ne. Miletikî ku zimanê xwe hunda kiriye û di ziman de têk çûye, tu dozek wî ya miletbûnê nabe. Hemû hewldan, keftelat û

berxwadana wî ya li ser navê milet-bûnê beredayî ye.

Doza me doza li ziman xwedîder-kezinê ye, çimkî ziman welat e.

Wek kovareke edebî û kultûrî Gulistan ji siyasetê dûr e. Me siyasetê ji siyasetmedaran re hêştiye, em jê dûr in û emê nekevinê. Belê emê bi her tiştê ku ziman û edebiyata Kurdî pê bendewar e re bilî bibin. Her cûre xebatêni li ser ziman, lokolînên edebî wê di nav rûpelên Gulistanê de cihê xwe bigirin.

Bi derxistina Gulistanê re em qampanyayek xwendin û nivîsandina Kurdî jî dest pê dikin. Em ji her xwendevanê Gulistanê hêvî û rica dikin ku bi kêmânî alfabeaya Kurdî hînî yekî din bike û bi vî awayî hejmara xwendevanê Kurdî bê zêdekirin.

Xwendin û nivîsandina bi zimanê dayikî mafekî mirovî ye û heqê tu kesî tuneye ku gelê Kurd ji vî mafê esa-sî bêparbihê. Ji xwe Kurt-Kav bi vê armancê hat avakirin. Loma em, daxwazêni bi zimanê dayika xwe xwendin û nivîsînê, ango bi zimanê dêmâkî perwerdehî wek mafekî bingehîn ên mirovî dinasin. Vê daxwazê jî ji daxwazeke siyasi zêdetir wek daxwazeke mirovî ya jênager dibînîn.

Gulistan, xebata xortêne Kurdan ên ku li unîversîteyên Tirkan dixwînin û doza bi zimanê dêmâkî perwerdehiyê dikin, wek gaveke bi rûmet û li cih dibîne. Divê ev gav bê xurtiki-riñ. Belê daxwaza bi awayê ku bila Kurdî wek derseke ku dikare bê bijartin were xwendin kêm e. Bijartin di navbera zimanê dê û zimanekî din de çenabê. Tu milek zimanekî din na-xê şûna zimanê dayika xwe . Bijartin

ji bo zimanê dudu û sisîyan çêdibe. Divê Kurd ji dibistana seretayî bigire heta qedandina unîversîteyê bikaribin bi zimanê xwe bixwînîn û daxwaz di vê çarçovê de bê kirin. Dîsa jî em bi dil û can bi wan xortêne Kurdan re ne ku vê doza pîroz rîve dibin. Divê ev daxwaz bê firehkîrin û li seranserê welat belav bibe.

Belavkirina Gulistanê

Emê Kovara Gulistanê li welat û li derveyî welat bi destan belav bikin. Bêguman heta ku ji dest bê, emê lê bixebeitin ku Gulistan di dema xwe de derkeve û bi rêk û pêk belav bibe. Ji bo vê yekê hewcedariya me bi kesen belavkar heye. Wî pereyê ku diviya em bidin şirketên belavkirinê, emê bidin belavkarên kovarê û bi vî awayî ji hin mirovîn xwe re îmkana karékî biçûk jî pêşkiş bikin. Loma, li kuderê dibe bila bibe, kesê ku dixwaze Gulistanê bifiroşe, bila serî li me bide.

* * *

Bi armanca şadkirina ruhê bav û kalan, bi hêviya geşkirina ziman, bi mebesta ku zimanê me jî rûmeta xwe ya rastîn bibîne, em hemû bi hev re li Gulistanê xwedî derkevin, bikirin, bîxwinin û bidin xwendin. Ez nestînim, tu nexwînî, ew lê xwedî dernekeve, emê çawa vî zimanî bidin ji-yandin? Tu car ji bîr nekin, hebûna me bi hebûna vî zimanî ye. Ya ku hunda dibe, ya ku jibîr dibe, ya ku ji ruyê erdê radibe, ne tenê ev ziman e, ez û we ne! We hay jê heye!

Bi hêviya di hejmara bê de hevdîtinê, di xweşiyê de bimînîn.

Berpirsiyarê Giştî

Ne Hawar, Heylo Hawar e!

Dr. Abdullah Kurdi

Ji bo min destpêk, hergav wek gotineke bi sêr bûye. Ez nizanim sêra vê gotinê ji ci û ku tê. Belê ev peyv hergav kelecanekê dide min, ez li ber sêr û giraniya wê radiwestim, hilmeke kûr û dûr distînin û dû re hêdî hêdî bi ser hişê xwe ve têm.

Destpêka her tiştî heye. Anglo destpêk gava pêşîn a karekî ye. Di her kar û kirinê de destpêk, bi gotineke din de gava pêşîn, ya herî zor û zehmet e. Eşa wê, jana wê, taya wê ji kûriya kezbehê tê hîskirin. Loma destpêk, zarûanîna jinekê û janên wê yên pêşî tîne bîra min. Bi awayê ku tê gotin ev êş û jan, bi taybetiya xwe ji êş û janên din diqete. Belê li pey vê êş û janê, hêviyek xurt, şahiyek mezin, dinyayek nû heye. Ev hêvî, şahî û dinya nû zarûk e.

Çiroka her destpêkekê heye, hem jî çirokek xweser. Hin destpêk hene ku muyêñ canê mirov dikan şûjin. Mesela Hawar û mîrê mîran, Celadet Alî Bedirxan.

Di hejmara pêşî ya kovareke kulturî û edebî de, bêyî ku em qala wî bikin û navê wî bibîr bînin, çêname be ku em dest bi gotinê bikin. Ev yek, ne ji ber ku adet e, belê ji ber xizmet û xebata ku wî ji bo vî zimanî

kiriye, nebena ye. Îcar bi ya min, destpêka her xebata ku li ser zimanê Kurdi ye, her tiştê ku Kurdanî û Kurditî pê bendewar e û tê de ji wî nayê qalkirin û ew nayê bibîranîn, kême-siyek heye.

Celadet Alî Bedirxan, navê kovara xwe ya pêşî ya ku tê de alfabe-ya zimanê me çap kir û hîmên rast-nivîsanada zimanê me ava kir, "Hawar" danî. Ez nizanim Celadet çiqas li vî navî geriya û ev nav ji kuderê hat hişê wî, belê ev nav, qet şik tune ye ku navê herî baş û herî li cih bû. Ji kovareke weha re navek ji vî navî çêtir û bi manetir nikaribû bihata dîtin.

Do Hawar bû, iro heylo hawar e

Gelo, gava ku Celadet Bedirxan li defa hawarê xist û daket meydana şerê ziman, şertê demê ci bûn? Heke em piçekê rewşa wê demê bînin bîra xwe, şertê wê çaxê kêm-zêde weha bûn: Kurd, ne li meydana şer, belê di qada şerê siyasi de hatibûn xapandin, têk çûbûn, ji hev ketibûn, tarûmar bûbûn. Celadet Bedirxan, bi qasî ku rêber û zanyarek mezin bû, bêguman ewqas jî serokek siyasi û pêşbîn bû. Serhildana ku li Çiyayê

Agîrî bi serokatiya wî rêve diçû, teze şikest xwaribû, birînên şer hê nehatbûn pêçan, wî şer kişand qadake din. Ev qad qada ziman bû. Çimkî Celadet baş dizanibû heta ku keleha ziman nekeve, mîletek bi tevahî têk na-çe.

Loma Celadet qada şer guhart, şerê tank, top, tiving û balafiran da aliyekî û hişk bi qevda qelemê girt. Di vî warî de jî hempayêن wî kêm bûn, heta ew bêhempa bû, belê hema bêje tiqû tenê, bi serê xwe bû. Li gel vê jî, wî çavê xwe ji tu zor û asten-gan neniqad, bi qevda qelema xwe girt û wek Rostemî Zal derket meydanê.

Riya wî dûr, şerê wî mezin, karê wî pirr, barê wî gîran bû. Di riya zanînê de ew bi xwe li pêş, belê mîletê wî pirr kî pirr li paş bû. Diviya ji serî ve dest bi kar bike. Pêşî alfabeuya zimanê xwe bi saz bike, dû re bi rê-ziman û rastnivîse bikemilîne, pişt re jî hêdî hêdî bi zimanê bav û kalan bi-xemilîne, biedilîne û li ber mîletê xwe deyne. Niha, diviya ku defa hawarê ji bo vê yekêbihata lêxistin.

Wî alfabeuya xwe bi saz kir, rêzimanâ xwe ediland, heval û hogirê xwe li der û dora xwe civand, qelama xwe tûj kir û bi tûrikê xwe yê ti-je daket qada şer û li defa hawara zi-man xist. Wî xwest ku ev def li seranserê welatê wî bê bihîstin û olan bide. Wî xwest ku deng çiqas here xurt bibe, xweş bibe, geş bibe.

Kêmasiya herî mezin xwenda û

Bi lêxistina defa Hawarê, Celadet xwest ku Kurdî bike zimanê xwendin û nivîsinê, zimanê zanîn, ragihandin û perwerdehiyê, ji zimanê devkî vegerîne ser zimanekî nivîskî û cihê wî di nav zimanên dinê yên din de xurt bike û Kurdî bigihîne rûmeta wî ya rastîn.

xwendevan bûn. Hin-gê xetera asîmilekeri-na Kurdan ne ewqas zêde bû. Çimkî Kurd, xên ji yên ku bi darê zorê ji ser axa welatê xwe hatibûn kirin, li cih û warê xwe bûn. Li seranserê welat Kurdî serwer bû. Li cih û warê Kurdan hê

ewqas dibistan jî netabûn vekirin. Radyo, televizyon, rojname, ango medya ji war û welatê Kurdan dûr bû. Li gundan, li goman, li deştan, li çiyan, li bajaran, li her dera war û welatê Kurdan bi Kurdî dihat peyi-vîn. Civat bi çîrokên çîrokbejan, bi dengê dengbêjan dixemilîn. Melê gund bi Kurdî peybêjî dikir. Şîn û şahî, şer û pevçûn, aşitî û lihevkirin bi Kurdî bû.

Hingê Kurdî ne tenê zimanê Kurdan; hindikaniyê nav Kurdan, Er-menî, Suryanî, Ereb û Tirk jî bi Kurdî dipeyivîn. Ermenî û Suryaniyan zimanê xwe li malê û dêrê dixe-bitandin, belê li sûkê û li kûçê bi Kurdî diaxifîn. Ev yek, ne wek ku îro hinek dinyanedîfî bi zorê zimanê xwe dispêrin me, ji ber xwe wusa bû. Kurdî jî ji ber xwe zimanê danûsi-tandinê, zimanê bazarê bû.

Bi lêxistina defa Hawarê, Celadet xwest ku Kurdî bike zimanê xwendin û nivîsinê, zimanê zanîn, ragihandin û perwerdehiyê, ji zimanê devkî vegerîne ser zimanekî nivîskî û cihê wî di nav zimanên dinê yên din de xurt bike û Kurdî bigihîne rûmeta wî ya rastîn.

Herçi îro ye, îro Kurd di pirsa zi-

man de li ber şikesteke mezin in. Bi milyonan Kurd ji cih û warêن xwe, ji welatêن bav û kalêن xwe bûne. Di gel ku di hin bajaran de bi milyonan civîyane jî, ne li ser hev, ji hev dûr û tarûmar in. Zimanê kuçê, zimanê çarşî û bazarê, zimanê xwendin, nîvîsîn û ragihînê Tirkî ye. Ne çar pênc milyon Kurd, tu tevahiya Kurdan têx Stenbolê wê demekê bi şûn de Kurdî nemîne. Îcar hûn Kurdan dey-nin aliyekî, hûn weletakî wek Yûnanistanê, welatekî wek Bulgaristanê, heta weletekî wek Îsvîçreyê têxin nav Stenbolê, wê ewê jî demekê bi şûn de bi Tirkî bipeyivin. Çimkî mantalîta Tirk a nijadperest, ji xwe zêdetir hebûna tu kesî, bi taybetî jî ya Kurdan qebûl nake, naxwaze bîke, xwe nade ber vê yekê.

Helbet di vê yekê sistiya Kurdan, kêmasiya Kurdan û xemsariya wan ne hindik e. Devê min nagere ku ez bêjim, belê rastî ev e ku hinekan di vê yekê de xwe li bêxîretî danîne. Ew Kurd e, jina wî Kurd e, dê Kurd e, bav Kurd e, belê di malê de bi Tirkî tê peyivîn. Zarûk gotinekê bi Kurdî nizanin. Haya wan ji koka wan, ji rastiya wan nîne, nemaye. Ji dê û bavê xwe gotinekê bi Kurdî ne-bihîstine; dê û bavan jî, wek ku gu-nehekî veşîerin Kurdî û Kurdbûna xwe veşartine. Wan pêşeroja zarûkên xwe di Tirkî û Tirkbûnê de dîtine. Li ba wan, şexsiyet nasname, bi kok û rastiya xwe ve dilsozî nemaye. Îro bi zilm û zora Tirkan Tirk in, sibê rastî zilma Ereban bêñ, ewê bibin Ereb, rastî ya Almanan bêñ, ewê bibin Alman. Hasil li ba wan, şexsiyet û nas-name bûye loqeç nan.

Tu ji van kesên ku di malên xwe de bi Tirkî bipeyivin û xwe bi xwe Kurdî li xwe kirine qedexe bipirsî û bêjî, "Ma hûn çîma bi Kurdî napeyivin?", bi pirranî ewê bersîva wan weha be: Heyran zarûk bila carê Tirkî hîn bibin, dû re jî ewê xwe bi xwe Kurdî hîn bibin. Ev baweriyeke şaş, viqî vala û pûç e.

Heke dê û bav hê jî zarûktî ve Kurdî hînî zarûkên xwe nekin, zarûk dû re bi serê xwe hînî Kurdî nabin. Bila kes ne xwe bi vê bixapîne û ne jî me bixapîne.

Ez bi çavên serê xwe gellek caran bûme şahid. Di eynî malê de, kal û pîr gotinekê bi Tirkî nizanin, dê û bav hem bi Kurdî û hem jî bi Tirkî dizanin, belê bi zarûkan re tenê bi Tirkî bipeyivin û zarûk jî tenê bi Tirkî dizanin. Gelo nimûneyên vê sosretê li dereke din hene? Çend sal bi şûn de wê kal û pîr bimirin û Kurdî bi xwe re bibin gorê.

Tu ji van kesên ku di malên xwe de bi Tirkî bipeyivin û xwe bi xwe Kurdî li xwe kirine qedexe bipirsî û bêjî, "Ma hûn çîma bi Kurdî napeyivin?", bi pirranî ewê bersîva wan weha be: Heyran zarûk bila carê Tirkî hîn bibin, dû re jî ewê xwe bi xwe Kurdî hîn bibin. Ev baweriyeke şaş, viqî vala û pûç e. Heke dê û bav hê jî zarûktî ve Kurdî hînî zarûkên xwe nekin, zarûk dû re bi serê xwe hînî Kurdî nabin. Bila kes ne xwe bi vê bixapîne û ne jî me bixapîne. Zarûk dû re bi Kurdî hîn nabin, çimkî zimanê kuçê, zimanê bazarê, zimanê dibistanê, heta zimanê çêr û û sixêfan Tirkî ye.

Îcar zimanê dê ew ziman e ku mirov li malê ji devê dê, ji devê bavê û ji devê maliyên malê dibihîse, ango zimanê dê ew ziman e ku beriya hîn-kirina zimanên din mirov dibihîse û pê dipeyive. Gava zarûk pêşî Kurdî hîn bibin, êdî zimanê dayika wan zimanê Kurdî ye; lê gava ku Tirkî hîn bibin, zimanê dayika wan Tirkî ye. Ruhîyeta mirov a netewî, bi zimanê mirov ê pêşî çêdibe. Mirov hemû zimanên ku dû re hîn dike, li ser bingeha zimanê dayikî datîne; belê tu ziman cihê zimanê dayikî nastîne. Zimanên ku dû re hatine hînkirin dikarin bêñ jibîrkirin, belê zimanê dê zû bi zû hunda nabe. Ew tesîr û bandûra xwe li ser her zimanê ku mirov piş re hîn kiriye nîşan dide.

Zimanê dê, zimanê xewnên mirov, zimanên hîsên mirov, zimanê evînên mirov e.

Gava ku Kurd li war û cihê xwe, li ser erd û axa xwe, li ser nan û avê xwe bûn rewş ne weha bû. Jiyan bi her awayî Kurdî bû. Kurdan mîr ji hev bikuştana, xwîna hev birêtana, dîsa ji alî Kurdan ve, bi mabeynkariya Kurdan, bi Kurdî li hev dihatin. İro, Kurdê ku ketiye kûçê bajaran, gava ku dengê wî bi jina wî re bê, ango bi jina xwe re pevçê, haya qereqola taxê jê çêdibe û qereqol dike-ve nav kar. Jê pê ve êdî her tiş fermî (resmî) û Tirkî ye.

Çend sal berê ne tenê li gundan, li hin bajarêñ welatê me peyivîna bi Tirkî eyb û şermek giran bû, belê iro li ser axa welatê me, li gundan nebe ji li bajarêñ me bi Kurdî peyivîn wek eyb û kîmasiyekê tê dîtin.

Ji bo Xwedê û pêxember, bila

herkes destê xwe deyne ser ûjdana xwe tenê di van çend salêñ dawî de, ji bo dozekê, di dora pêncî hezarî de mirovê me ketin bin axê, belê iro li vî welatî pêncî hezar xwendevanêñ Kurdî tunin. Hûn pêncî hezarî dey-nin aliyekî, belkî pênc hezar tunin. Ma ev şerm ya kê ye?

Bi vê çûyinê, tirsa min ew e ku heta sî -çil salan êdî Kurdî li vî we-latî, ango li vî cihê ku navê wê Tirkîye ye û li ser rojnayan hê ji “Tirkîye ya Tirkan e” tê nivîsîn, nemîne. Çimkî êdî Kurdî ne zimanê zarûkêñ me ye. Îcar ev war, ev Enedola ku beriya ketina destê Tirkan mozayi-kek gelan bû, iro goristana gelan e. Li tu dera dinê ewqas ziman û kultur bi hovîtî nehatin kuştin. Birayêñ me yên Tirk, di vê yekê de gellek pispor û hosta ne. Hûn nenihêrin ku iro dij-minatiya Kurdî dikan, kîngê Kurdî bi tevahî ji ser ruyê erdê rakirin, wê wek Hîtitî, Sumerî û Akadî di unî-versîteyên xwe de bidin xwendin. Ew ne ji zimanên zindî, belê ji ziman û kulturên mirî re dost in û wan di unî-versîteyên xwe de didin xwendin. Çimkî tu zirarek ji miriyan nayê. Tu kesî heta niha ji miriyan tu zirarek nedîtiye, mirî ranabin, mirî doza he-qê xwe, bi tu awayî doza welatê xwe nakin. Mezinekî Tirkan, beredayî nedigot, “Kurdê herî baş Kurdê mirî ye.”

Celadet Bedirxan, serê xwe ji gorê rakira û li rewşa me ya îroyîn biniharta, gelo wê çi bigota? Ji bo do wî “Hawar” digot, ez bawer im ku wê ji bo iro. ji “Heylo Hawar e” bigota. Îcar Kurdno ev hawar hawara paşî ye!

*Min Navê Xwe Kola Li Bircên Diyarbekir **

Rojen Barnas

Min navê xwe kola li bircên Diyarbekir
 Gava ku stêrk
 Li esmanan stûxwar,
 Gava ku
 Ney û blûr û tembûr

Û dehol û zirna
 sar
 bûn

Û cobar
 Ne dixuşîn di nivînê xwe de seraser
 Sosin û beybûn û rihan
 Ne dibişkifîn di bûtikê de.
 Tariyêن giran
 Tûj û kûr
 Bi zûrezûr û bi orîneke jakaw
 bê fikare
 bê paxav
 dihelişî
 dikûmîşî
 li ser welatê min

Bi giyanek pola
 Min navê xwe kola

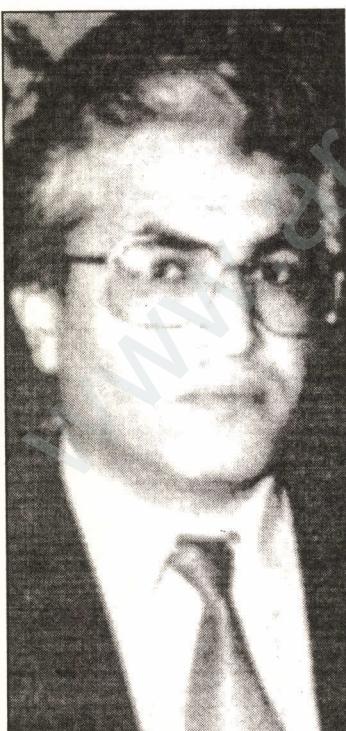
Min navê xwe kola li bircên Diyarbekir
 Wek babelîsk
 Wek moraz
 Wek bagerek gurr
 Min eniya têkoşinê vekir
 Min di eniyek de şer kir
 Li hember xwînxwaran
 Bi dîlawerî
 Bi bîr û bawerî
 Min têkoşîn û berberî
 kir
 Ü
 Min navê kola li bircên Diyarbekir
 Ez welatperêz im,
 Ez mirovperwer im,
 Ez li ber bircên Diarbekira
 rengîn
 Şêx Seîdê Kal,
 Bijîşk Fûad im
 Ez bavê Tûjo me lo!...
 Şoreşger im.
 Min navê xwe kola,
 Li bircên Diyarbekir
 Dema şefeqê da
 di Sîpan de

Dema ku lêvên esmên,
 Di singa Sîpan de sor dikir
 bi beşerûkî
 Ez,
 Di deriyê Niştimanî de ketim
 hundir
 Min,
 Deriyê Neteweyî bi zerzengan
 xemiland
 Ü li ber deriyê Serxwebûnî
 şer kir
 Bêweç mabû baxçeyê Deriyê
 Felatî
 Min tê de
 Şaxê serbestiyê çikand
 Tovê xawêndariyê wer kir
 Min navê xwe kola li bircên
 Diyarbekir
 Ez Şêx Seîdê Kal
 Bijîşk Fûad im.
 Pêşmergekî bê nav û bênişan
 Ü qevdek ji pincara welat im.
 Ez duh şehîd bûm,
 İro, nûhat im.
 * *Ji kitêba helbestvan a bi navê
 Li Bandeva Spêde*

*Kurd ji hev cuda dilopên baranê ne, cihê
 cihê têne daqurtandin. Ko gihane hev
 dibin lehî, lehîke boş. Tu kes, tu tişt li
 ber wan nikare bisekine. Felata welatê
 me di rabûna vê lehiyê de ye.*

Celadet Alî Bedirxan

Çend pirsên rêzimana Kurdî - I

Mûrad Ciwan

Zimanê Kurdî îro ji her demê bêtir îmkaneka mezin a bikarhatinê ji bo xwe dîtiye. Bi taybetî Kurmancî di dîroka xwe ya seranser de cara pêşîn e ku bi vê firehiyê bikar tê. Jiyana siyasî, kulturnî û rewşenbirî ya Kurdan bûye xwedanê gellek dezgeh û wasiteyên bikarhatina zimanê Kurdî. Di warêن herêmî, netewî û navnetewî de radyo û televîzyonên Kurdan yan yên Kurdîziman dest bi weşanê kirine. Li welêt û li derveyî welêt çapxane, komele, enstitû, weqf û dezgehên dîtir ên Kurdan, rojname, kovar û pirtûkên Kurdî çap dikan, civîn, kongre, semîner, lêkolîn û meş û ahengên xwe bi Kurdî dikan, li gel endamên xwe û li gel dezgeh û rêxistinê din bi wasitên nivîskî û devkî yên Kurdî têkiliyan datînin. Li derveyî welêt, îmkanên ders an dersxaneyên zimanê Kurdî li ber piçûkên Kurdan vedi-bin. Ev bi xwe ra wê yekê tîne ku gellek kes, dest bi mamostetiya zimanê Kurdî bikin. Li başûrê Kurdistanê, bi avabûna dewleta federe re, zimanê Kurdî di jiyana burokrafi, siyasî, huqûqî, hînkarî û gellek warêن din de bi aktîff tê bikaranîn.

Ev yek ji aliyekî de îmkanan li ber zimanê Kurdî vedike ku ew geştir, berfireh-tir û bikêrtir bibe, ji aliyekî de jî yên ku

wî bikartînin, pirtir xwe muhtacî wê yekê hîs dîkin ku bi xusûsiyet, bikêrhatin û dewlemendiya vi zimanî aşîna bibin, xwe ji kîmasî, nezanî û şâşîyan xelas bikin. Helbet mesela dewlemendkirin, zelalkirin, kemîlandin û standardîzekirina ziman jî li meydanê ye. Ev hemû bi xwe re wê yekê tînin ku îro ji demêr çûyî bêtir îhtiyac heye ku em lêkolînên zanistî li ser zimanê xwe bikin, hemû dewlemendî, meziyet, bikêrhatin û hostatiya wî derxin meydanê, bingehêr rastnivîsin û rastaxavtina wî li ber çavê kurdîxâvî û kurdînivîseran zeltâtir bikin.

Hema hema tevayiya xebatkarênu di dezgehêr jiyana rewşenbîrî û kulturî de xebatê dîkin ne pisporê zimanê Kurdî ne, li mekteban zimanê Kurdî nexwendine, ci fêr bûbin ji jîyanê, ji dê û bavênu xwe, ji der û dora xwe fêr bûne, gellek caran bi îmkanênu xwe yên şexsî yên kêm, xwendin û nivîsandina vî zimanî hîn bûne. Ji ber hindê jî her çendîn bi piranî xebatêna hêja di warênu zimênu de bikin jî gellek kîmasî û şâşîyan jî dîkin. Meriv di radyo û televîzyonan de, di kitêb û rojnaman de rastî gellek axavtinêna şas tê. Yan di warênu rîzimanî û rastnivîsin û rastaxavtinê de şâşîtiyan dîkin, yan gellek caran ji dîlva peyvîn ku di zimênu de hene bi xwe peyvan çêdîkin. Ji ber ku bin gehênu zimanî nizanîn jî bi awayekî şas gotinan çêdîkin. Gellek caran meriv dibe şahidê cumleyênu welê ku avabûna wan ne li gora prensîbênu avabûna zimanê Kurdî, lê li gora yên Tirkî, Erebî, Farisî, Rûsî an zimanekî din in.

Gelekan ji me wê çiroka qiralekî bihîstiye ku teb'ayênu wî îksîrek vedixwarin û pê dîn dibûn. Li gora çîrokê, ew kesênu ku îksîr vedixwarin û dîn dibûn xwe dîn qebûl nedikirin û ji kesênu baqil re digotin ku ew bi xwe dîn in. Îksîrvexwir di civatê de roj bi roj zêde bûn, welê lê hat ku ji qiralî û der û dora wî pêştir kesênu baqil neman, tevayiya xelkê dîn bûn û dest pê kirin ji qiralî û der û dora wî re gotin ku ew dîn in. Qiralî nema karî xelkê idare bike. Ew û dora xwe mecbûr man ku wan jî ji wê îksîra dînker vexwarin, hemû bi hev re dîn bûn. Piştî wê qiralî îmkana idarekîna welêt dît.

Çiroka me jî wekî ya wî welatî ye. Hin rabûne di dezgehêr ragihandinê û yên hînkariyê de li gorî zanîna xwe, lê gellek caran şas Kurdî bikartînin. Ev şâşîti di nava xelqê de belav dibin, xelq nizanîn ku ev şas in, dibêjin qey bingehêr rast ên zimanê Kurdî ne. Yênu ku hay ji van şâşîtiyan hene eger bêdeng bimînîn rojek wê were ku piraniya xelqê van şâşîtiyan wekî rastî qebûl bikin û ji rastîtiyan re jî bêjin ev şas in û wan red bikin.

Ji ber van sedeman jî Komeleya Mamosteyênu Kurd karekî gellek qenc kiriye ku semînerek bi vî awayî li ser zimanê Kurdî li dar xistiye û em vexwendine vê derê ku em karibin li gorî zanîn û bikêrhatina xwe bi hin ji pirsan mijûl bibin, muhawele bikin ku bersîva wan bidin, heta de receyekî hin aliyênu wan zelal bikin.

Gava ez ji bo vê semînerê hatim vexwendin, berpirsiyariyeke welê li ser pişta min hat danîn ku ez li ser

gramatîka(rêzimana) Kurdî rawestim. Pirseka gellek muhîm û di cih de, lê gellekî dijwar... Amadekarên semînerê diyar nekiribûn ku ez li ser kîjan warên gramerê rawestim, teh'dîdkirina vî karî û hilbijartina pirsan jî dan ser milêñ min. Loma jî mesele ji bo min girantir bû.

Bi îzna we ez ê li gorî şiyana xwe li ser hin xalan fîkr û zanînêñ xwe pêşkêş bikim ku bi qenaeta min di roja îroyîn de di warê axaftin û nivîsînê de gellek aktuel in. Pirsên ku min hilbijartine her wiha pirsinî wiha ne ku heta îro zimannas li ser wan ranewestiyane, an rawestiyabin jî bi zelaliyek têr ew çareser nekirine.

Yek ji wan pirsên ku li vê derê ez ê li ser rawestim, bikaranîñ û çêkîrina peyvîn Kurdî ne. Her wekî min berê jî got ji ber ku îro gellek kes xwe muhtac dibînin ku di gellek warêñ jiyanê de li ser gellek meseleyan bi Kurdî biaxivin an binivîsînin, dikevin pey tesbîtkirina peyvan, heke di lehceya-xwe de ew dîtin dîtin , nedîtin yan ji lehceyêñ din û zimanê din tînin yan jî li gorî xwe peyvîn nuh çêdikin û wan bikartînin. Helbet ev tişt ne karekî pirr ecêb e û di hemû ziman de heye. Lehceya resmî yan jî zimanê yekbûyî yê hemû mîletan ji lehceyêñ xwe yên cuda gotin û bingehêñ gramerî girtine, ji zimanêñ din gotin deyn kirine û xistine nava ferhenga xwe. Lê deynkirina gotinan ji lehceyêñ cuda û ji zimanêñ biyanî yan jî durustkirin an çêkîrina gotinênuh di wî zimanî de divê li gorî qaîdeyêñ wî zimanî an wê lehceyê bin, nabe ku meriv hema li gorî texmîna xwe gotinan çêke.

Di xala yekê de ez ê li ser rê û dirbêñ pêkhatina gotinêñ Kurdî rawestim, muhawele bikim pêşkêş bikim ka di zimanê Kurdî de gotin bi ci awayî tên çêkîrin.

Xala duduyan a ku ez li serê rawestim, mesela tewandina navan e di zimanê Kurdî de. Îro gava Kurdî tê axaftin û nivîsîn şâştiyek ji wanîn herî mezin ku tên kirin tewandina navan e. Gellek ji wan hay jê nînin ku xusûsiyeteka tewandinê di navêñ Kurdî de heye, loma jî nizanin ku nav kengî û bi ci awayî divê bêñ tewandin.

Xala sisiyan mesela cînavêñ(pronomen-zamîrên) Kurdî ye. Wekî tê zanîn, cînav di Kurdî de bi du awayan derdikevin pêşberî me ku zimanzan heta niha ew bi du grûb cînav dane dabeşkirin.

Meseleyeka din jî mesela rola artikelan(herfa tarîfê- vegetandek) e di Kurdî de. Rola artikelan heta niha baş nehatîye zelalkirin, loma jî yan em di bikaranîñ de wan nabînin yan şâş bikartînin yan jî bikar naynin.

Meseleyeka din a ku ez li ser rawestim mesela diyarî û nediyariya navan e di Kurdî de. Bi vê re min divê ez li ser tarîfkariya navan jî rawestim.

Di xala dawîn de ez ê li ser avakirina cumleyêñ Kurdî rawestim. Ev jî di roja me ya îroyîn de pirseka gi-ring e. Gelek caran em rastî cumleyêñ welê tên ku erê gotinêñ wan bi Kurdî ne lê avabûna wan wekî cumleyêñ Tirkî, Erebî, Farisî, Rûsî an zimanekî din in.

Heke me wext dît, em li ser van xalan rawestiyen, piştre beşdarêñ

hêja heke bikaribin ci di van xalan de, ci jî di hin xalê din yên grame-rê de pirsên xwe bikin û eger dîtinê wan ên cuda hebin ji kerema xwe re wan li vê derê pêşkêş bikin em ê kêfxweş bibin. Wê ji bo min kêfx-weşiyekê mezin be eger bi taybetî ev pirsên pêşkêşkirî bêñ munqaşekirin.

Durustkirina peyvan

Li gorî avabûna xwe peyvên Kurdi dibin sê beş:

- a) Peyvên basît
- b) Peyvên pêkhatî
- c) Peyvên hevedudanî

PEYVÊN BASÎT

Peyvên basît ew peyv in ku di zimanî de bi halên xwe yên eslîn cîh digrin, ji bal tu pêş- an paşpirtikan(prefiks u suffiksan) ji nuh ve ne-hatine pêkanîn, ne pêkhatiyêni ji du an zêdetir gotinêne yekbûyî ne.

Her wekî:

dar, ber, av, çiya, zevî, reş, kurt, aş, bir,

hat, meriv, jin, zarok, mam u h.w.d.

Çêkirina gotinêne basît hema he-ma ne mumkun e, çimkî ew ji berê de di nava zimêne hene. Lê li gor lazimiyê ji zimanêne din têne deynkirin û bi orîjinaliya xwe yan jî bi gu-hertineke piçûk ber bi deng an formen Kurdi ve, têne bikaranîn. Ew go-tinêne basît ên ku ji Erebî, ji zimanêne cînar ên din û ji yên gellek miletêne dinyayê bi vî awayî dikevin nava zi-manê me û wî dewlemend diken. Dîn, pêywendiyyen kulturî yên cînar-tî u pêşdeçûnen ilmî u teknîkî hin se-dem in ku peyvên biyanî dikevin na-

va zimanê me. Sedemekî din jî siya-seta qedexekirin û asîmîlekirina milletêne serdest e. Bi vî awayî zimanê me nayê bikaranîn, nayê pêşdexis-tin, qels dibe û mecbûr dibe ku ji zi-manêne milletêne serdest gotinan deyn bike. Helbet diyardeyeka wiha ne tebîî ye ku ziman pêşde bixe, bileks xerakirineke zêde di zimanî de pêk tîne, loma jî divê meriv li hemberî vê diyardeyê derkeve. Kurd bi israrî li hemberî siyaseteke wiha şovenist û texrîbkar in û di seranserî dîrokê de li ber xwe dane, zimanê xwe pa-rastine, bikar anîne.

PEYVÊN PÊKHATÎ

Peyvên pêkhatî ew peyv in ku yan pêşpirtikek(prefiks) yan paşpirtikek(suffiks) yan jî herdu bihevre wergirtine û bûne peyvên nuh.

a) Pêkanîna peyvan bi saya pêş-pirtikan(prefiks): Peyvên wiha, gava yek ji pêşpirtikên(prefiksên) li-, bi-, bê-, di-, da-, hil-, ra-, der-, ve-, wer-, lê-, jê-, pê- û vê- yan jî ji eda-têne bê, ne, na-, ni-, me bê pêsiya peyvekê çêdibin.

Her wekî:

li-: likar, lirê

bi-:

a) Tê ber navekî û hevalnave-kî(adjektiv-sifet) durust dike: bi-bext, bikêr, biber, bixîret, bibav, bi-însaf, bijahr, birûn, bişekir...

b) Tê ber karekî(fülekê) û halê fermanî yê erêni(poziتiv) durust dike:

bike, bibêje, bixwe, binivise, bilîze, biîne, bibe...

bê-: bêbext, bêkêr, bêber, bêxîret, bêbav, bêînsaf, bêjahr, bêrûn, bêşe-

kir

di-: diçe, diçû, dinivîse, dinivîsi, dikeve

da-: daket, daçikand, dawerivî, dageriya, dagerand

hil-: hilkişîyan, hilavîstin, hildan, hilgirtin, hilperikîn, hilperikandin

ra-: rahêje, raxe, rapelike, rapeli-kîne, razan, raperîn, radan, rawestin

ve-: veke, vedan, vexwar, veniştin, verişiyan, vegeriyan, vegirtin, vekotin, veketin

Di lehceya Behdînî de ev pirtik dibe paşpirtik(sufiks)û li paşiyê bikar tê: hateve, daneve, gotineve, gitineve, ketineve...

wer-: wergirtin, wergerandin, wergeriyan, weranîn, [tê]werdan

der-: deranîn, derkirin, derxistin, derbûn, derketin...

lê-: lêkirin, lêhatin, lêdan, lêkol-an, lêbûn, lêanîn, lêkeftin

jê-: jêkir, jêbû, jêxistin, jêketin, jêbir, jêhatî...

pê-: pêbûn, pêkirin, pêxisin, pêketin, pêxwarin

vê-: vêxistin, vêketin

bê:

a) ji hevalnavekî(adjektivekî-sifetekî) bi negatîfiya xwe hevalnavekî din çêdike.

Her wekî:

neyar, nexwes, nerast, nebaş...

b) Tê ber fiileke kêşayîya dema buhurî û maneyeka bi eksê wê dide fiîlê.

Her wekî:

neçû, nexwar, negot, nenivîsi...

na-: Bi vê edatê hin fiîlê dema niha têñ kêşan ku mahna nebûnê(negatîfiyê) didide wan:

naçe, nabêje, naxwe, nagirî, nani-

vîse...

ni-: Tê ber hin fiîlê demêniha ku mahneyeka negatîf dide wan: nikare, nizane...

me- : Halê fermanî yê fiîlê ye ku fermaneka bi mehna negatîfiyê durust dike:

meke, mebêje, mexwe, menivîse, melîze, meîne, mebe...

B) Pêkanîna peyvan bi saya paşpirtikan(sufiksan): Gava meriv paşpirtikekê bîne dawiya peyvekê û bi vî awayî peyveka nuh durust bike, ew dibe peyveka pêkhatî bi saya paşpirtikê: Paşpirtikênuh durust diken ev in: -ik, -ek, -ok, -k, -î/-yî, -dar, -van, -baz, -bend, -ewar, -ewer, -saz, -mend, -istan, -dan, -dan+k, -geh, -in/-yin, -an/-yan, -în, -iyan, -kî, -wî, -hî, -ayî/-ahî, -anî, -ane, -tî, -[y]ê, -[y]in, -[y]em, -[y]emîn, -tir, -tirîn, -gîn, -otankî, -olekî, -çolkî, -okî

Her wekî:

-ik:

a) Ev paşpirtik tê paşîya navekî û mehneya piçûkkirinê dide wê:

berxik, keçik, kurik, malik, gulik, girik, jinik, mîrik, bûkik, karik...

b) An tê paşîya hevalnavekî(adjektîvekî) û cardin mahneyeka piçûkkirinê an sempatîkkirinê dide wê gotinê:

hûrik, girik, şînik, reşik, xweşik, rindik, pîsik, kevnik, germik ner-mik...

-ek:

a) Ev paşpirtik tê dawiya peyvekê ku nav e û peyveka nuh durust dike ku hevalnav(adjektiv) e:

virek, serek, dizek, çilek, kulek, bizdonek, gezek...

b) Yan tê dawiya koka 1-ê(piştre emê behsa kokên fiñlan bikin); koka dema çûyî ya hin fiñlên transîtîf û peyveke nuh durust dike ku nav e: birrek, qelîştek, xurek...

c) Yan jî tê dawiya navan û wan dixe halê nediyariyê:

malek, merivek, jiyanek, bizdonekek, gezek/pariyek, gezekek...

-ok: gerrok, feqîrok, xapînok, revok/bezok, gezok, bîhnok, qelînok, sarincok, lîstok, xelasok, keribok...

-k: reşreşk, xaşxaşk, çircirk, serşok...

-î/-yî:

a) Tê paşıya navekî, jê hevalnavekî durust dike:

avî, bejî, şenayî, havînî, zivistanî, payîzî...

b) Tê paşıya hevalnavekî jê navekî durust dike:

reşî, xweşî, germî, sarî, erzanî, dirêjî, çeyî, qencî...

Yan jî

xulamî, tiralî, hemalî, şagirdî, hostayî, zîrekî, gêjî, xêvî...

c) Tê paşıya navê miletékî û jê navê zimanê wî miletî durust dike. Bi vî awayê xwe ev paşpirtikek e ku ji zimanê Erebî ketiye nav zimanê Kurdî. Çêkirina navê zimanan ji navê miletan bi paşpirtikeke Kurdî piştre em ê bibînin:

Tirkî, Kurdî, Erebî, Îngilîzî, Farsiî, Almanî...

ç) Tê paşıya navê welat, herêm, bajar, gund, eşîr an siyast, dîn, mezheb an terîqetekê û mensûbiyeta ji wan dide nîşandan:

Tirkiyeyî, Kurdistanî, Almanya-yî, Erebistanî, Misirî

Anadoluyî, Serhedî, binxetî, çi-

yayî, deşî, gundî, bajarî:

Diyarbekirî, Wanî, Dêrsimî, Silêmaniye yî, Mehabadî

Liceyî, Qereqoçanî, Amûdî, Amediyeyî, Helebçeyî

Gundikî, Başnîqî, Zoravayî, Perrepereyî

Ertûşî, Goyî, Zêbarî, Etmanî, Kîkî, Berazî, Xormekî, Qurêşanî

PDK-yî, PKK-yî, PSK-yî, YNK-yî

İslamî, Êzîdî, Zerdeştî, Hanefî, Alewî, şîî, Ortodoksî, Katolîkî, Neqşîbendî, Qadirî, İsmîîlî...

Tê paşıya hin navan ji wan hin navê din durust dike:

çavî, destî...

-dar: Paşpirtikek e ku mahneyeke xwedîtiyê dide:

bîrîndar, evîndar, guhdar, sermiyandar, dengdar, ilimdar, serdar...

-van: dergevan, şivan, gavan, berxvan, nêçîrvan, bêrîvan...

-baz: rimbaz, canbaz, fêlbaz, sihêrbaz, kufurbaz, hîlebaz...

-bend: sazbend, nalbend, solbend, bazûbend...

-war: xwendewar, bextewar...

-ewer: bîrewer, kurdewer...

-saz: didansaz, çeksaz, dermansaz...

-mend: karmend, hunermend, siyasetmend, aqilmend, dewlemend...

-istan: Kurdistan, Turkistan, Afghanistan, darîstan, gulistan, gorristan, şaristan, berristan...

-dan: kevçîdan, guldan, derdan...

-dan+k: Ev ji du paşpirtikan pêk hatiye. Paşpirtika -dan'ê û -ik'a piçûkkirinê.

xwelîdank, xwêdank, derzîdank, guldank...

-geh: wargeh, şargeh, nîşangeh, kargeh, havîngeh...

-[y]in: Ev paşpirtik tê paşıya koka yekê ya hin fiilan û wan dixe halê mesderiyê(înfînîtîvîyê):

hatin, gotin, şûştin, çûyin, bûyin, zayin...

-[y]an:

a) Tê paşıya koka yekê ya hin fiilan û wan dixe halê mesderiyê:

razan, kolan, jîyan...

b) tê paşıya reqemên pirhejmar û wan dike hejmarnavêr rêzê:

duduyan, çaran, dehan, sedan, heşteyan...

c) Tê dawiya navêr yekhejmar û pirhejmaryê dide wan:

karan, berxan, pirtûkan, riyan...

-în:

Tê dawiya koka yekê ya hin fiilan û halê mesderiyê dide wan:

çirrîn, dirrîn, birrîn zivirrîn, seridîn...

b) Tê dawiya hin navêr cins û wan dike hevalnavêr(adjektîvê) aîdîyetê:

kevirîn, hesinîn, darîn, goştîn, zêrîn, kaxetîn...

-andin: nivîsandin, razandin, çirrandin, xemilandin, gurandin...

-kî:

a)Tê paşıya navêr millet yan eşîran, pê navê zimanê wan durust dike:

Kurdî, Tirkî, Erebî, Zazakî, Dimîlkî...

b) Tê dawiya hin nav an hevalnavan û hevalkarekî(zerfekê-adverbekê) durust dike ku mahneya uslûba wan didê:

kevirkî, devkî, nivîskî, dînkî, serserkî, xulamkî, axakî, kurmanckî, bajarkî, berrîvankî...

-wî: bawî, rêwî, kîmyewî...

-hî: şahî, valahî...

-ayî/-ahî: ronayî/ronahî, reşayî/reşahî, sorayî/sorahî, berayî/berahî...

-anî: mîranî, jinanî, piranî...

-ane: jinane, mîrane...

-tî: doktortî, hostatî, mîrtî, jintî, zaroktî, hevaltî, biratî, cînartî/cîran-tî...

-[y]ê: dawiyê, paşiyê, pêşiyê, du-diyê, çarê

-[y]in: merîvin, karin, cîyin, ba-yin

-[y]em: yekem, duyem, dehem, sedem

-[y]emîn: pêncemîn, heftemîn, dehemîn

-tir: qencitir, mezintir ,zûtir, rind-tir, berztir...

-tirîn: qencitîrîn, mezintîrîn, zûtîrîn, rindtîrîn, berztîrîn...

-gîn: xwazgîn, lezgîn...

-otankî: reşotankî...

-olekî: reşolekî, şînolekî, kesko-lekî...

-çolkî: sipîçolkî...

-okî: qirêjokî, peritokî, zeliqokî, şemetokî, zerikokî, reşikokî, kevnî-kokî, pembekokî...

Avakirina peyvîn Ewrûpî bi pir-tikan(afîksan)

Gava me gotinêr zimanê Ewrûpî deyn kirine, helbet me sufôks û prefiksêr wan jî girtine nava zimanê xwe. Pirranî ev afîks bi gotinêr biyanî re têr û gotinêr nû yên ku durust dîkin jî biyanî ne. Lê gellek kêm be jî ev carna ji gotinêr zimanê me bi xwe jî gotinîn nû durust dîkin.Durustkirina gotinan bi afîksêr Ewrûpî:

a) Bi pêşpirtikan(prefîksan):

antî-: antîemperyalîst, antîfaşîst, antîbîyotîk, antîfrîz, antîtank...

oto-: otomatîk, otomobîl, otobus, otobîyografi...

ko-: kooperatif, koordîne, koordînasyon...

kontr-: kontrgerîlla, kontrakt, kontratak, kontrpart, kontrîstîxbarat...

de-: demode, desentralîze, deşîfre, demoralîze, demîlîtarîze...

dez-:(ji dis-'a Îngilîzî) dezavantaj, dezînformasyon...

hîper-: hîperaktîf, hîpertansîyon...

înter-/enter-: înternet, enternasyonal/înternasyonal...

makro-: makropolîtîk, makroekonomî...

mîkro-: mîkropolîtîk, mîkroekonomî, mîkroskop, mîkrofilm...

mega-: megaproje, megâbat, megaton...

mînî-: mînîbus...

mono-: monopol, monolîtîk...

multî-: multîmedya, multîmîlyoner, multîpartîtî, multînasnonal...

neo-: neonazî, neofaşîst, neokolonyalîzm...

para-: paramîlîter, paraşut, parametr...

pre-: prefabrik, prefiks...

pro-: proamerîkan, prokomunist...

re-: reform, reaksiyon, reaktor, reorganîze...

selv-: selvservîs, selvdeterminâsyon...

semî-: semîfinal...

super-: supermen, supermarket...

tele-: telefon, telekomunîkasyon, televîzyon...

trans-: transfer, transatlantîk,

transkafkas...

ultra-: ultravîole, ultranasyonalîst...

b) Bi paşpirtikan(sufîksan):

-aj: (ji -age Fransızî)bagaj, garaj, tonaj...

-el/-al: aktuel, nasyonal, final, rasyonel, krîmînel...

-ans: (ji -ance) balans, stîmulans,tolerans..

-ant: tolerant, reprezentant...

-siyon: (ji -tion'a Fransızî) fraksiyon, îstasiyon, kolonîzasyon, kreasyon, sîvîlîzasyon...

-îk: olkolîk, krîtîk, ekonomîk, gramatîk, fonetîk...

-lojî: sosyolojî, bîyolojî, kurdolojî, fizyolojî...

-log: sosyolog, antropolog, kurdog...

-îzm: nasyonalîzm, romantîzm, realîzm, sofîzm...

-îst: nasyonalîst, faşîst, sosyalîst, kapitalîst...

-îte: aktualîte, mentalîte, formalîte...

îze: terorîze, mîlîtarîze, sosyalîze...

Çêkirina hevalnavan bi alîkariya koka dema çûyî(pişt re emê werin ser vê meselê) û paşpirtika -î/-yî'yê.

Herwekî:

vekirî, girtî, sohtî, pahtî, gotî, şewitî, xwarî, xelaskirî, xelasbûyî, çêkirî, çêbûyî, şikestî, xwendî, mirî, kuştî...

Çêkirina hevalnavan bi alîkariya edata nebûnê(ne), koka dema çûyî(pişt re emê werin ser vê meselê) û paşpirtika -î/-yî'yê.

Herwekî:

venekirî, negirtî, nesohtî, nepahtî,

negotî, neşewitî, nexwarî, xelasneki-rî, xelasnebûyî, çênekirî, çênebûyî, neşikestî, nexwendî, nemirî, nekuştî...

PEYVÎN HEVEDUDANÎ

Peyvîn hevedudanî ew peyv in ku ji du an zêdetir gotinan pêk têñ û peyveka nuh durust dikan.

1- Peyvîn hevedudanî yên ku ji navan pêk têñ.

Her wekî:

a) Yên ku navan çêdikin:

darsimaq, darhinar, jinbira, pis-mam, kurap, kurmam, dotmam, keçap, kundirmast, şorbeşîr, avdew, gulsîlan...

b) Yên ku hevalnavan(adjektîfan, sifetan) çêdikin:

gerdenbilûr, bejnrihan, devşikeft, devgirêz, devşorbe, pozberan, serker, ziktorbe, diranbefş, çavxezal, cîgerxwîn...

2- Peyvîn hevedudanî yên ku ji nav û hevalnavan durust dibin.

a) Peyvîn ku ji nav+hevalnavan pêk têñ:

mêrxas, pozbilind, enîbeş, dilreş, serhişk, kezîzer, xwîngerm, bextreş, zimandirêj, sergir, bejnbilnd, qam-qutik, kêfxweş...

b) Peyvîn ku ji hevalnav+navan pêk têñ:

sorgul, bedbext, germav, bilind-war, kêmşeref, kêmoxwê, têrxwê, tê-rav, kêmaqil, xweşmêr, dudil, hef-treng, çarpê...

c) Hevalnaven ku ji hevalnav û hevalnavan pêktên:

Her wekî:

reşbelek, sorbelek, giregir...

3- Peyvîn hevedudanî yên ku ji

nav an hevalnav û kokêñ fiñlan pêk têñ.

Ji bo ku ev mesele bê fêmkirin divê pêşiyê em li ser koka fiñlan rawestin. Heta niha zimannasêñ Kurd bi vî awayî li ser vê meselê ranewes-tiyane.

Di Kurdi de du kokêñ fiñlan hene ku dihêlin meriv bi alîkariya wan fiñlan li gor zemanan bitewîne(deklî-ne) bike. Kokek jê navê wê koka dema niha ye ku di demêñ niha, yên mayî û yên fermanî de têñ bikaran-nîn. Ya dinê navê wê koka dema çû-yî ye û di tewandina fiñlan de jibo demêñ çû-yî têñ bikaranin.

Her wekî:

Koka dema çû-yî

Ez di-bû-m

Min di-kir

Min di-şûşt

Min di-xwar

Ez di-revî-yam

Min di-revand

Koka dema mayî

di-b-im

di-k-im

di-şo-m

di-xw-im

di-rev-im

di-revîn-im

halê mesderî

bûn/bûyin

kirin

şûştin

xwarin

revîn/reviyan

revandin

Çend mîsalêñ din:

Halê mesderî

jiyan

xistin

kirrîn

kuştin

firotin

gotin

Koka dema çûyî

jî

xist

kirrî

kuşt

firot

got

Koka dema mayî

jî

x

kirr

kuj

firoş

bêj

Piştî vê şirovekirinê em dikarin
vegerin ser pirsa xwe ya esasîn; me-
sela çêkirina peyvan.

a) Bi riya nav, hevalnav(adjektiv)
yan ji zamîra "hev" an "xwe" û
koka dema mayî ya fiîla transîtîf
meriv dikare hevalnavêñ(edjektî-
vîn-sifetîn) nuh durust bike:

kerxesîn, xwexesîn...

dilrevîn, xemrevîn, xewrevîn,
keçrevîn, mirorevîn, kulrevîn, kes-
revîn, tirsrevîn, keserrevîn....

çûkfîrrîn, xwefîrrîn, tirs[tê]fir-
rîn...

xêrxwaz, dilxwaz, jinxwaz, aza-
dixwaz, mafxwaz...

karker, zérker, zîvker...

mîrkuj, jinkuj, birakuj, xwekuj,
agirkuj...

rêbirr, darbirr, agirbirr, porrbirr...

dengbêj, çîrokbej, nûçebêj...

kedxur, mîratxur, bertîlxur, hev-
xur...

dûravêj, kurtavêj, bombavêj...

dûrbîn, tengbîn, hûrbîn, kurtbîn,
bedbîn, xwesbîn...

piştigir, qedirgir, alîgir, avgir...

nanpêj, aşpêj...

kebabbirêj, goştbirêj...

cigarekêş, şûrkêş, zehmetkêş...

xewhêñ, karhêñ, zerarhêñ...

karder, zerarder, bîhnder, êşder...

eljimêr, rojjimêr, demjimêr...

bapîv, tînpîv...

tînşkêñ, dijminşikêñ, camşikêñ...

b) Peyvîn ku bi alîkariya nav/he-
valnav û koka dema çûyî ya hin fiîl-
lîn transîtîf(ev gellek îstîsna ne)çê-
dibin:

rohat, nûhat, zûhat...

c) Peyvîn ku bi alîkariya nav/he-
valnav û koka dema çûyî ya hin fiîl-
lîn Întransîtîf(ev gellek îstîsna
ne)çêdibin:

rastgo, xweşgo, karkir, xwînx-
war, reşkir...

ç) Peyvîn ku bi alîkariya nav, ko-
ka dema çûyî ya hin fiîlan û paşpir-
tika -î'yê çêdibin:

perşikestî, milşikestî, guhjêkirî,
devvekirî, kincdiryayî, serjêbûyî,
milfiriayî, tînşikestî...

Esas ev, prensîbê çêkirina peyve-
ke hevedudanî ye ku ji nav û heval-
nevekî durust dibe:

per(nav)+şikestî(hevalnav)=per-
şikestî

d) Peyvîn ku ji nav, edatêñ bi, li
û ji û cardin nav yan ji cînavê(zamîr)
"hev" çêdibin.

Herwekî:

devbixwîn, rûbimast, kincbiql,
devbiken....

devliken, çavlikar, çavligoşt,
bejnlihev, tevlihev...

devjihev, destjihev, çavjihev...

e) Peyvîn ku bi tekrarkirina na-
van û paşpirtika -î'yê çêdibin.

Herwekî:

gulgulî, qulqulî, xelekxelekî, gin-
cigircîrî, kerkerî, perçeperçeyî, xal-
xalî, deqdeqî...

ê) Peyvîn ku bi tekrarkirina he-
valnavan çêdibin û tekrara duduyan
dengê xwe yê serî bi dengê "m" yê
diguhere.

Herwekî:

soromoro, reşomeşo, şînomîno,
kevnomevno, pîsomîso...

4- Peyvîn ku ji halê mesder ê fiî-
lên hevedudanî pêk tê: Di Kurdî de
halê mesder ên fiîlan her wiha dibin
nav. Gava fiîlên hevedudanî wekî
nav bêñ bikaranîn dibin gotinek:

Her wekî:

serşûstin, serjêkirin, belavkirin,
berbakirin...

BALKÊŞÎ

Her wekî tê zanîn peyvîn hevedu-
danî dikarin bi alîkariya ji yekê zêde-
tit paşpirtik û pêşpirtikan, an ji kom-
bînezona herdulan bêñ çêkirin.

Her wekî:

venegirtin, xêrnexwazî, pismam-
tî, hilperikandin, mîrnelmalk, rastne-
go, xebatnekir...

Çêkirina fiîlan ji navan

Her wekî:

nav

bez

çêj

weş

nav

deq

ger

lez

liv

xur

fiîla îtransitîf

beziyan

çêjiyan

weşiyân

fiîla îtransitîf

deqiyân

geriyan

leziyan

liviyân

xuriyan

fiîla transitîf

bezandin

çêjandin

weşandin

fiîla transitîf

deqandin

gerandin

lezandin

livandin

xurandin

Yêñ yek-hece ku bi bêdenge-
kî(konsonantekê) xelas dibin.

Her wekî:

nav

bexş

birq

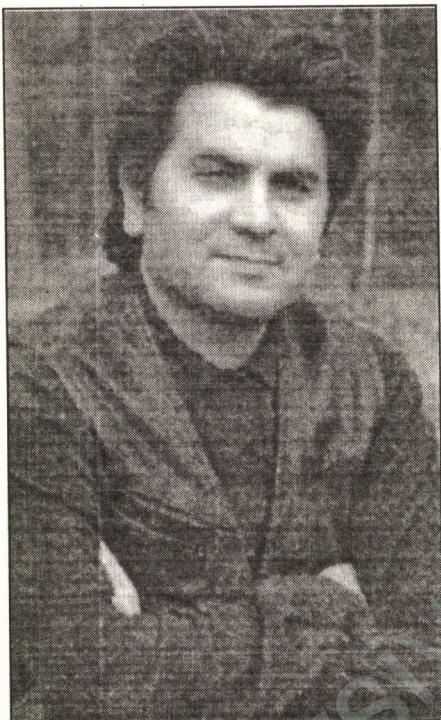
derz

fetl

qelş

fiîla îtransitîf

bexîşîn	buhurîn
biriqîn	çirûsîn
derizîn	niquuçîn
fetilîn	
qelişîn	fiîla transîtîf
fiîla transîtîf	buhurandin
bexîşandin	çirûsandin
biriqandin	niquçandin
derizandin	
fetilandin	Çêkirina fiîlan ji olana bûyeran:
qelişandin	Herwekî:
Yêñ pirhece	nav
Herwekî:	gurm
nav	çeç
azar	xuş
felat	zir
heram	ewt
cemed	qîj
	bahr
fiîla îtransîtîf	fiîla îtransîtîf
azirîn	gurmîyan
felitîn	çeçîyan
herimîn	xuşîyan
cemidîn	ziriyan
fiîla transîtîf	ewtiyan
azirandin	qîjîyan
felitandin	bahriyan
herimandin	
cemidandin	fiîla transîtîf
yan jî	gurmandin
Herwekî:	çeçandin
nav	xuşandin
buhur	zirandin
çirûsk	ewtandin
niquç	qîjandin
fiîla îtransîtîf	bahrandin

Firat CEWERÎ

*Li ser
euînê*

Edebiyat evînê, evîn jî edebiyatê
bi min şêrîn dike.

*

Evîn ne li temenê biçûk ne jî li
porê spî dinere, gava bi mirov digi-
re, aqil dibe û laş dihêre.

*

Evîn wek dil e, gava dişikê zû bi
zû nacebire.

*

Hezkirina zêde wek xwarina zê-
de ye; yek zik ya din jî dil dêşîne.

*

Bala xwe bidin evîndaran; an mi-
rov dilê xwe dibijîne rewşa wan, an
jî mirov bi fiqrê wan dikene.

*

Xapandina evînê wek xencereke
ko ye; di dil de dizîvire lê zik dêşîne.

*

Tu guh mede simbêlboqî an jî qu-
retiya hin zilaman; bi Mishef ew ke-
tiyê evînê ne.

*

Ji evîndaran bigerin,bihêlin bila
ew wek zarokan şâ bibin û tevbige-
rin.

*

Gelek şer ji ber evînê, gelek aşî
bi evînê li dar ketine.

*

Pêla evînê ji ber lehiya dil e.

*

Min gelek celebên êşê kişandine,

lê tu êşê mîna êşa evînê bi min nedaye kişandin.

*

Evîn xweş e, lê bi êşan ve mişt e.

*

Evîn wek tîrekê ye; carinan li dilê wî, carinan jî li yê wê dikeve.

*

Hemû serketinên min bi evînê, hemû têkçûnên min ji ber evînê ne.

*

Hêşirên evînê diniqutin dil jî.

*

Min zanîba evîn bi êş e, ez evîndar nedibûm, lê ez evîndar nebûma ez ê bi êşa evînê nehesiyyama.

*

Dilketin ketina dil ya ji sîngê ye.

*

Jin ewqasî di hembêza min de giriyane ku wan ez jî hînî girî kirim. Ez niha fêhm dikim ku giriyêwan ji ber evînê bûn.

*

Kê gotiye kulturên cihê hene? Hemû jinên cîhanê mîna hev in; an hez dikin, an jî hez nakin; heger hez kirin her tiştî, hez nekerin jî tiştekî nakin.

*

Hin ji bo azadiyê evîna xwe, hin jî ji bo evînê azadiya xwe fedâ dikin.

*

Gava ez evîndar bûm min ji her tiştî hez dikir, piştî ku birîndar bûm min ji her tiştî nefret kir.

*

Mirov ji tiştên xweşik hez dike,

lê ax, heger tiştên xweşik jî ji mirov hez bikira.

*

Dilê min dikeve her jina xweşik; ez bi xweşikiya xweşikbûna wan li xweşiyê digerim.

*

Evîn di destê jinê de mîna sîle-hekê ye; ew geh bi xwe de diteqîne geh jî bi dildarê xwe de...

*

Evîn û dilxerabî du destbira ne, lê yek ya din dikuje.

*

Evîna bê seks wek seksa bê evîn e.

*

Ez ci zanim, ci fêhm dikim ji evînê

Gedê do me, li min wa meke dînê!

Min mexapîn, li min meke dola-ban

Dilê bi evîn navêje nava lingan.

*

Kurd dibêjin "Evîn ne bulxur e, kevçî lê xe û bibuhure". Kurd rast dibêjin.

*

Evîn pêşî evîndar kor dike, dû re jî dajo ser mirinê.

*

Evîn egoîzmeke xurt e, yê ku di ber evînê de xwe dikujin jî dîsa ji bo wê egoîzmê ye.

*

Dermanê nerîkirina dîktatoran evîn e; ji xwe ew ji ber bêevîniyê bûne dîktator.

Nameyeke Vekirî Ji Mamosteyen Kurd re

Dr. Alan Merwanî

Mamosteyê/a hêja û dilovan.

Heke bi destûra be, vê carê min tiliya xwe rakiriye û ez dixwazim çend tiştan ji te re bêjim. Min çend silav ji mîrê mîran, ji mamosteyê mamosteyan, ji Celadet Alî Bedîr-xan ji te re anîne. Dil dixwest ku em li pêş hev rûnên û rûbirû bi hev re bipeyivin; belê vê carê çênebû. Dibe ku di pêş de bi awayekî, bi sedeme-kê em vê keys û fersendê jî bibînin.

Dostê/a delal, ne hewce ye ku ez li ser qedir û rûmeta te rawestim. Bi hînkirina xwe, tu deriyêن cîhanekे ronak li xwendavanê ber destê xwe vedikî. Ev derî, deriyê cîhanekе wusa ye ku salixê wê bi hêsanî nikare bê kirin. Do em, îro jî zarûkêن me li ber destê te û hevkarêن te mezin dibin. Pêşî li sitara dê û bavê û dû re jî li ber destê te me xwendegeha jiyanê nas kir.

Dostê/a delal,

Ji her tiştî girîngtir, ya herî girîng ew bû ku te em hînê herfêن alfabê kirin. Li ber destê te, bi saya te, bi tab û keda te me xwendin û nivîsîn hîn kir. Wê riya ku te nîşanî me da, hergav ji bo me rast, ji bo me pîroz dihat. Gotina te di ser ya her kesî, qedrê te di ser yê her kesî de bû li ba me. Wê hezkirina me ya ji te, wê evîna me ya ji te re û bi ser de wan hest û hîsêن zarûktî! Bawer be mamosteyê delal, bi taybetî jî tu ew mamosteyê/a pêşî tucar, belê qet tucar ji bîra me derneketî.

Mamosteyê/a hêja û dilovan.

Di gel ku, wê alfaba ku te hînî me dikir û wî zimanê ku tu pê bi me re dipeyivî, ji me re pirr xerîb bû û gel-lakan ji me hê gotinekê jî jê nebihîstibûn, dîsa jî me ji te hez kir. Çimkî te hîn dikir û li ba me hînkirin pîroz

bû. Di hînkirina te de, armanc çi dibê bila bibe, me tu car li ber te qusur nekir. Me negot, ev ziman ne yê me ye, me negot em naxwînin, me negot ya ku tu dibêjî şâş e, me negot filan û bêvan tişt nebaş e. Çimkî her û her, me xwest ku em hîn bibin.

Mamosteyê/a hêja û dilovan,

Ez bi dilekî rihet dikarim bêjim ku, gava fersend hebûya û nanê te ji destê te nehata sitandin, hinekan nexwestina bi wî loqê nan te kedî bikin, teyê ji dil û can bixwesta ku bi zimanê dayika xwe hîn bikî, bi zarûkên welatê xwe re bi zimanê wan bipeyivî, çîroka wan bêjî, sitarana wan bistrî, loriya wan bi lorînî û govenda wan bigirî. Ez dizanim, ev fersend ji destê te sitandin. Rast e, hê iro ji te ev fersend bi dest nexistiye. Belê niha, deriyê ku diçe vî mafî, vê fersendê li ser piştê vekirî nebe jî, piçekê navber bûye. Bi zanîn, bi bawerî û bi biryardariya xwe em dikarin vî derriyî vekin û vî mafê ku ji bo her mirov û her miletfî bingehîn û jênager e, bi dest xin.

Mamosteyê/a hêja û dilovan,

Ez bi tu awayî naxwazim ku te têkim bin barekî giran. Bawer be ez naxwazim nanê te ji destê te bistînim. Ya ku ez ji te dixwazim, tiştekî gellek sivik û hêsan e. Heta iro bi salan, te herfîn zimanekî din hînî me kir. Mala te hezar car ava. Belê ez ji te dixwazim ku tu, li gel wê alfaba ku te hîn kiriye, çar herfîn zimanê min jî hîn bikî. Tu zanî ku, tenê çar herfîn alfabeya Kurdî ji ya Tirkî ci-hêtir in. Heke tu bixwazî, di nav çend deqeyan de tu dikarî wan jî hîn biki.

Mamosteyê/a hêja û dilovan,

Ez naxwazim ku tu min şas fêm bikî. Ez nabêjim sibê here û di wê dibistana ku tu lê ders didî de, dest bi hînkirina Kurdî bike. Dîsa ez wek navê xwe dizanim ku di demeke nêzik de wê ew roj bê; belê iro, ya ku ez ji te hêvî dikim ev e: Pêşî li mala xwe bi zarûkên xwe dest pê bike, dû re serî li mala cîran^{xew} xê, çend herfan jî ji wan re bêje. Piştî dersan, di dema xwe ya vala de, li malê, li kûçê, li qehwê, li dibistanê, li holikan, li ser bênderê alfabeya Kurdî, xwendin û nîvîsandina Kurdî hîn bike. Bi Kirîvê Hesen re li ser çîroka Kurdî, bi Apê Mîrze re li ser gotinên pêşîyan bipeyive. Ji kerema xwê sê herfan jî hînî Xatiya Rindê bike. Ahmedê Aşvan, Heqiyê Notirvan, Xezala Bêrîvan jî ji bîr neke.

Mamosteyê/a hêja û dilovan,

Hînkirin pîroz e. Hînkirina bi zimanê dê piroztirîn tişt e. Ji bîr neke ku tu mameste yî û karê te hînkirin e. İcar mamosteyê hêja, tu ji her kesî çêtir dizanî ku ziman, mîrasa miletekî ya herî mezîn û herî bi rûmet e. Ji bîr neke ku ziman namûs e, ziman welat e; hêvî li ziman xwedî derketin û xebat e.

De haydê mamosteyê/a hêja, bi serbilindî wê şahiya hînkirina alfabebla Kurdî bijî, bide jiyan. Ji wê gula baxê Îremê Botan, ji wê evîna Zîna Zêdan, ji wê nalîna dîlberê, bêpar nemîne, me jî nede hêştin heyran!

Mamosteyê/a hêja û dilovan,

Ji bîr neke, çavê me li destê te ye, hêviyek me jî tu yî.

Şebbihurk 7

Stêr

Mehmet Uzun

Dengê min, yanî dengê Biroyê dengbêj îşev, di şebbihurka me ya nû de ku dê xebera bûyerên nû, dem û heyamên nû, tevî dengên nû, bi me bigihîne, zîz û sext e. Di şebbihurka me ya bihûrî de, me gotinê anî ser Esterê, keça keldan a balspehî û endamgewher, lê siûdxirab, yanî Stêra min a heyatê ku di nîvê heyata min de pêrgî min hat û bû stêra min a gevavêjê ku hertim rê nîşanî însên dide.

Guhdarêñ delal, ne hêsan e ku însan bikaribe, çaxa dilê însên dixwaze, qala bûyerên kirêt bike; hîç ne hêsan e ku însan bikaribe qala den-ğen ku di nav bûyerên kirêt de winda

bûne, bike; herçî çêla yara ku bûye qurbana bûyerên kirêt kirin e, yekcar ne hêsan e. Zehmetiya gotin û vego-tinê ne bi tenê ev çend e, iro kî êdî dixwaze li bûyerên kirêt, dengên windabûyî û li yara ku bi tenê yara kesekî û ji ber çavan dûr bû, guhdarî bike? Wexta kê iro ji bo vê yekê heye, heke wext hebe jî taqeta kê heye, heke taqet hebe jî, çima însan ê, di dewsa bûyerên iro, xirecir û teşqeleyen iro, kêf û henekên iro de, li yên do ku êdî ji dil, mêtî û ruh bi dûr ketine û di nav pêlên windabûnê de, bê-veger, çûne, guhdarî bike? Û zehme-tiyeke din ku hertim mîna siya min li

pey min e; însan ê çawan, bi ci şê-weyî, bi ci dengî dengên do li iro ve-gerîne, ji dengên do însanên zindî biafirîne û cîhekî biçûk;¹ lê germ idî dil, mêtî û ruhê însanên iro de, ji bo wan veke? Her cara ku hûn qendîlê ditefînin û derin, piştî we, her cara ku hûn têñ, qendîlê vêdixin û guhê xwe didin ser dengê Biroyê birîndar ku dengên do vediguhezîne we, berî hatina we, ez hertim, cixare di devê min de, destê min geh li ser birînen min, geh li ser teyrê min ê tawis, li vê yeka hanê difikirim; ci, çawan, bi ci terhî?

Stêr... di şevbihurka me ya dawîn de, qal hate ser Stêrê û piştî ku hûn çûn malêñ xwe, nik zar û zêç, yar û evîndarêñ xwe, ez jî çûm nik yara xwe, cîhê ku min yara xwe, cara ye-kemîn, di nav xwînê de dît û cîhê ku min yara xwe, cara dawîn, di nav xwînê de hembêz kir û ji çavêñ wê yêñ girtî, eniya wê ya spî û porê wê yê zer ramûsa. Belê, heyata me, he-yateke basîd a yekgirtî bi xwînê dest pê kir û bi xwînê kuta bû. Qedera me ya kirêt eha eve bû, bi tenê eve; qedere li deverekî dûr ê însan û însani-yetê, bi dengê hawarekê dest bi hû-nandina heyata me kir û li deverekî xerîbê xerîban, ji welêt bi dûr, bi darbeyêñ mirinê yêñ xençerekî xe-dar heyata me hilweşand û niha jî li ber qiraxêñ çemê me bi nalîneke mi-rinê heyata me bi temamî winda di-ke.

Çaxa min şeva çûyî gotinê gî-hand Stêrê û şevbihurk xelas kir, piştî ku we qendîl temirand û hûn çûn malêñ xwe, ez jî, di nav nivînan de, êşeke yeman li ser çavê min ê

kor, birînen min a zirî, westiyayî, piştî çend qultêñ avê, çend lib mewij di devê min de, li qedera xwe, li he-yata xwe, li hîmê esasî yê heyata xwe, yanî li Dîcleyê fikîrim; Dîcle, sebeba heyata min, şahîda windabû-na min. Heyata min, bi qasî ku ez pê dizanim, an jî ez weha bibêjim, bi qasî ku tê bîra min, li kêleka Dîcleyê dest pê kir û niha jî dîsan, piştî evçend bûyer, deng, nav, pêwendî, cîh, war, wext, dewr û dewranê, dîsan li kêleka Dîcleyê bi dawî tê. Li kêleka Dîcleyê ez hînî vî zimanê ku niha bûye heyata min, bûm, bi edet û toreyêñ vî zimanî mezin bûm, min bîr bi çerxa felekê û lîstikêñ têkel ên heyatê bir.

Dîcle; li milê bakûr çiya û zozan, li milê rojava Cûdî, Herekol, çiya-yêñ Hekaran, Zagros, li milê rojava deştêñ boş û bor, li milê başûr welat-tê çol û qûmê. Di nav wext û dewra-nen xela û tofanê de, di nav tarîxeke xedar û xwîndar de kahniya heyatê, ji jor ber bi jêr, çiv bi çiv, gulok bi gulok... û însan, milet, ehil, qewm, çûyin û hatin, koç û kerwan, dawet û şenahî, şîn û tahziye. Û heyata min, geh li vir, geh li wir, dever bi never, welat bi welat, çem bi çem, derya bi derya, lê li her derî ew, Dîcle, li we-latâñ rojava yêñ heyata min a pere-gende, hertim rûyê min ber bi Dîcleyê, ber bi royê, mîna yêziyêñ min ên dildar ku di berbangêñ sibehan û hingûrêñ êvaran de rûyê xwe ber bi royê dikin û miraza dilê xwe dinih-wirînin.

Li her derî tahma tuyêñ spî, sor û reş ên darêñ qiraxêñ Dîcleyê, li her welatî bîhna gul, sosin, nêrgiz û ri-

hanên wê, li ber devê her avê şewqa ku li ser pişa pêlên wê dicirûsîn. Li her derî, heta li zîndanê Stembolê jî dengê qewlêñ êzidîyêñ gelî û newalan, lawijêñ Misilmanêñ deşt û gun-dan, îlahiyêñ Ermen, Asûr, Suryan, Keldan, Nastûr û yaqûbiyêñ bihur û şikeftan, hedîsêñ Tewratê yên cihu-yêñ bajaran; hertim deng, dengê dengbêjêñ nîvê şevan, feqîrêñ ber-bangan, keşe û hehamêñ danê êvara-n, dengê dawet û dîlanêñ heftan, zevî û bênderêñ mehan, şer û pevcû-nêñ salan, seyd û nêçîrêñ bav û ka-lan.

Ew dara tuyê ku min xwe, di da-nê êvarêñ zaroktiya xwe de, li binê wê vedizeland, ew şikeftêñ ku min, di destpêka xortiya umrê xwe de, tê de agir dadida, ew gopikêñ ciyê ku min, di destpêka çîroka min û gotinê de, li serê, stranêñ xwe yên xeşîm, bi dengekî sade digotin, ew hilaleyêñ ku min hertim di biharan de jêdiki-rin, ew gulêñ mihemedî ku min di her biharê de bîhn dikirin, hemû bi min re, li her derî. Apê Xelef, mîh û bizinêñ wî, berx, kahr û gisinêñ wî, di danêñ êvaran de bêrî û bêrîvan, şîr û guhan...

Wextêñ seyranê û ez, li kêleka şivanê ku li bilûrê dixist, bi deng, bi awaz, bi olan. Gotinêñ ku peregende ji devê min derdiketin, gotinêñ ku li hev siwar dibûn, gotinêñ ku bi dû re bûn deriyêñ perwerda ruh û dilê min, gotinêñ ku hîç çu carê ez terk neki-rim. Deng, awaz, olan û gotinêñ ku li pey her her celeb pêlân, pêlên dewr û dewranê, pêlên şer û pevcûnê, pêlên welatê xerîbiyê, hertim li min vege-riyan, hertim bûn dengêñ esasî yên

heyata min û rê nîşanî min dan. Pê-lêñ heyatê, geh bi vir de, geh bi wir de, geh ber bi jor, geh ber bi jêr, geh tarî û girtî, geh gewher û vekirî, lê di nav pêlan de, hertim, li her derî, den-gêñ nemir...

Bihar, dema pel û pêlan, lehî û hêşinahîyan, pelêñ darêñ tuyê, kesk, gumreh, abadîn, xurt, bi şox û şeng; pelêñ darêñ bihîvan, spî, hûrik, naze-nîn, yek bi yek; pelêñ darêñ henaran, sor, zer, kesk, mîna lîvîn yara abadîn, spehî, bedew. Ji pelan tacêñ ren-gîn, tacêñ ku porê keçan dixemilan-din, tacêñ ku li ser pêlêñ ava Dîcleyê ber bi deverêñ welatê jêr diciûn, ta-cêñ ku li ser balîfan mîna remza xwestek û mirazêñ heyatê, tevî min, dinivîyan û li ber serê min şahîdiya xew û xewnêñ min ên heyamêñ bê dikirin. Ew kalemêr û pîrejinêñ ku herkesî mîna zarok û neviyêñ xwe dihesibandin û hema ci bigire her-tim, bi comerdî tûrêñ xwe yên gotinê vedikirin û ders û tecrubeyêñ do di-gîhandin min.

Mewij, hêjîr, gwîz û behîvîn wan ên tas û teyfikan, sebat û germahiya wan a heyat û rabûn û rûniştinê, si-kûnet û aqilmendiya wan a umrekî dirêj, çîrok û serpêhatiyêñ wan ên sedsalan ku mîna olaneke abadîn hertim bi min re, di dil û ruhê min de. Ardê ku di aşan de dihate hêran-din, nanê ku li ser sêlan dihate pêjan-din, şîreya ku bi destê keç û jinan ve dihate tîrkirin, hungîva ku koçerên zozanın dianîn, tahma hemûyan li ser lîvî min, li her derî, hertim. Ew qiraxêñ çêm ku min lê lotik davêtin, kevir û zinarêñ ku ez tê re dibuhîrim an hildikişiyamê, devêñ çêm ku min,

ji bo girtina masiyan, tor davêtinê, gundên ku ez diçûmê û dibûm mîvanê dengbêjên wan...

Yanî Dîcle, çemê min ê destpêkê û niha çemê min ê dawiyê, pişti çerxeke heyatê dîsan li cîhê ku evîna van tiştên ku ez niha behs dikim, ketin dilê min. Heyata ku ecêb e, heyata ku çu kes nikare bîr bi rê û xaçeriyên wê bibe. Heyateke tijî sir û sihêr û di dawiya dawîn de, li pey sir û sihêrê, dîsan vegera dawîn a cîhê destpêkê.

Çaxa we û ciwanmîrên mîna we ez, birîndar û li ser riya mirinê, ji şamî hildam û anîm Cizîrê, mala min a qedîm, warê min ê zaroktiyê, gelo hûn dizanin min ji ciwanmîrân çi tika kir? Bêguman e ku hûn bîr pê dibin; min tika kir ku ew mewij, hêjîr, gwîz û behîvîn Cizîra Botanê bînin, nanê sêlê û penirê sîrik, hungîva zo-zanan û dimsê bax û rezên qiraxên çêm bînin; bi milê min bigirin û min bibin nik wan kevir, zinar û coyêñ kîleka çêm; min bibin qesra Mîr, Birca Belek, Medresa Sor, mezelê Melayê Cizîrî, gora Mem û Zînê, bazar û sûk, xan û dûkanên bajêr, cîh û warêن ku çilka afirînê xiste dilê min û riya gotinan, gotinê strana Dîcleyê, gotinê evîn û keserê li ber min vekir. Gelo çi guherîn li kahniya heyatê, di navbera destpêka heyatê û dawiya wê de hatine pê? Ez divê bîbêjim we, ku Cizîra Botan jî mîna min, ji hev ketiye û li ser riya mirinê ye; dîwarêñ kelehê hilweşiyane, kevirêñ spî yên Birca Belek jêketine, Medresa Sor îhtişama xwe winda kiriye, li ser gora Mem û Zînê hew dengbêj, lê di dewsa wan de kund

dixwînin, bîhneke giran a ritûbetê mezelê Mela vegirtiye, xan vala, kuçe û sûk bêdeng, dûkan bêkes mane. Êdî ne mîr mane jî mîrza, ne qayışkêşana mîr û began ne jê fort û pesnên axa û şêxan, ne kalemîr û pîrejinîn zaroktî û xortiya min ne jî dengbêj û çîrokbehêjîn min. Wextê, tofana ku di nav baskêñ wextê de ye, babilîska ku di hembêza wextê de ye, her tişt daye ber xwe û biriye. Ne dengek maye ne pejnek.

Bêguman ji bilî min, ji bilî deng û pejnê min ku yekitiya hemû wan deng û pejnê windabûyî ye, ku êdî li ser rê ye û daye pey wan deng û pejnan.

Ji lewre guhdarêñ delal, li pey her tiştî, bi tenê ev gotinêñ ku hûn ê işev lê guhdarî bikin, mane, hemû xwes-tek û miraz, xirecir û kefteleft, şer û pevçûn, xebat û lebat winda bûne û bi tenê gotin, gotina ku bi ders û tecrubeyêñ van hemû tiştan hatiye hûnandin, li pey hemû hêz û quwetê bi tenê hêz û quweta afirîna gotinê, gotina ku hîç winda nabe, maye. Ji lewre xortêñ qedirgir, tasêñ min ên tijî yên av û mewijê, tasika hingîvê, qu-tiya min a cixarê, heste û xwelîdanka min dayinin kîleka min, agirê qendîlê geşir bikin, xwe bidin hev, dengê xwe bibirin, guhê xwe bel bikin û derriyêñ dil û ruhê xwe ji gotinê re ve-kin.

Jiber ku em ê dîsan herin, herin nik Stêra birîndar ku li ber mirinî bû û li hêviya dilekî germ, destekî dost û dermanekî şîfayê bû.

Dengê nalîna Stêrê ku nerm, teknik û giran bû, hîç çu carê ji ber guhê min naçê.

M. Emin BOZARSLAN

“DÜZENNAME” Û “PEYREW” (*)

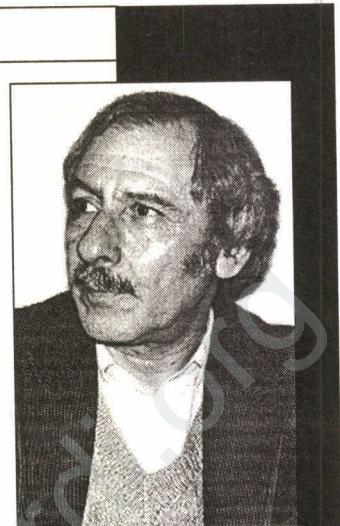
Carna mirov di hin nûçenameyên Kurdi da dibine ku peyviqa “peyrew”ê bi mana “Metnê ku awayê kar û xebata vêkxistinêka wek partiyeka siyasi yan komeleyek madde bi madde dixe dûzenê û sererast dîke, wezife û berpirsyariya serok û kar-gêr û endamên wê vêkxistinê dixe dûzenê û dide zanin” tê karanin.

Berê dîvê em vê yekê bîdin zanin ku ev peyvik, bi es-lê xwe di Kurdiya jêrin da bi wê maneyê tê karanin. Yani tiştê ku jê ra bi Erebi “nizam daxılı”, bi Tirkî ji “tü-zük” tê gotin, di zarê Kurdiya jêrin da jê ra tê gotin “peyrew”. Wîsa tê zanin ku ev peyvik ji aliyê hin niviskar û rojnamevanên Kurd ên jorin ve ji Kurdiya jêrin hatiye girtin û di Kurdiya jorin da bi wê maneyê tê karanin.

Lê belê karanina wê peyvikê bi wê maneyê di Kurdiya jorin da şâsiyeka mezin e. Wek ku berê ji bi çend munasebetan me çend car dabû zanin, di guhastina peyvikan da ji Kurdiya jêrin, dîvê mirov pirr baldar be. Peyvikên ku li Kurdiya jorin nayêñ û ji aliyê zimançaniyê ve ji ne lêhati ne, divê mirov wan negire û bi kar neyne.

Jibo ku mana vê peyvikê li ber çavêñ xwendevanên berrêz zelal bibe, dîvê em wê jêkve(tehlil) bikin û mana wê bîdin zanin. Weha:

Ev peyvik naveki sazber e, ji salixkirdarê(zerf) “pey” û “rew” a koka kîrdara “direwe” yê hatiye sazkirin. Wek ku berê ji me dabû zanin, di zimanê Kurdi da yek ji awayêñ sazkırına nav û salixnavêñ sazber ev e ku kîrdareka nûdemê ji pêşbendîka “di” yê û pêveka “e” yê bê rûtkirin û koka wê kîrdarê dîgel peyvikeka di bê yekkirin. Mesel, kîrdara nûdemê “dîbêje” yê ji “dr” û “e” yê tê rûtkirin û bi “deng” ra tê yekkirin, bi wi awayi navê “dengbêj” a sazber tê holê. Her weha, “dixwaze” ji “di” û “e” yê tê rûtki-

rin û bî “dîl” ve tê yekkirin, salixna-
vê “dlxwaz” tê meydanê.

Aha peyvika “peyrew”ê ji wek wan tê sazkirin. “Rew”a ku dî vê peyvikê da ye, koka kirdara nûdemê “direwe” ye û bî mana “meş”ê ye; mana kirdara “direwe”yê ji “dimeş” ye. Jî kirdara “direwe”yê pêşbendîka “di”yê û pêveka “e”yê ketiye; koka wê “rew” ji bî “pey”ê ve zeliqiye û bî wi awayi “peyrew” hatiye sazkirin. Mana vê peyvikê ji ev e: “Kesê ku li pey kesek yan li pey dinek, baweriyek, vêkxistînek, ideo-lojiyek, siyasetek û wd. direwe, dimeşe, diçê”. Yani “peymeş”. Mesela, em dişen bêjin “Em Kurd, dî bir û baweriya azadixwaziyê da peyrewên Ehmedê Xani ne”. Yani “Em li pey wi direwin, em li pey wi dimeşin, em li pey wi diçin, em li ser riya wi ne”.

“Peyrew”ê dî edebiyata Kurdi ya klasik da ji bî vê maneyê ci girtiye. Mesela, Ehmedê Xani di despêka “Nûbuvara Bîçûkan” da dî heqê Pêxember da weha gotiye:

*“Hindi selewat in, hemi
li Resûlê me yê ummi
ku bûne peyrewêd-i wi
Ereb û Ecem û Kurmanc û Romi”.*

“Ummi” peyvikeka Erebi ye; yani nexwendi, kesê ku xwendin û nivisina wi tune. Jî ber ku Pêxember nexwendi bûye, jê ra hatiye gotin “ummi”. Tiştê ku li vir ji me ra pêwist e ev e ku Xani gotiye “bûne peyrewêd wi”; yani “li pey wi dimeşin, li ser dinê wi ne, li ser riya wi ne, tabiên wi ne”.

Wek ku ji vê numûneyê ji baş dixuye, “Metnê ku awayê kar û xebata

vêkxistîneka wek partiyeka siyasi yan komeleyek madde bi madde dixe dûzenê û sererast dîke, wezife û berpîrsyariya serok û kargêr û endamên wê vêkxistinê dixe dûzenê û di-de zanin” nabe peyrew. Tam çewtê wê yekê, ew kesen ku dî wê vêkxistinê da ne, ew bi xwe ji wi metni ra dîbin peyrew. Lewra ew li pey wi metni direwin, dimeşin, dicin, kar û xebata xwe li gora bingehokên wi metni dimeşinin.

Kesê ku hin kesen di li pey wi diçin, ew ji ji wan ra dibe “pêşrew”; her weha jê ra tê gotin “pêşewa” ji. Mesela, em dişen bêjin “Ehmedê Xani dî doza azadixwaziyê da pêşrewê me ye, pêşewayê me ye”.

Ev her du peyvik ji di edebiyata Kurdi ya klasik da hatine karanin. Mesela, Melayê Cızırı dî helbesteka xwe da “pêşrew” dî heqê yara xwe da weha bî kar anije:

*“Min din li dor bedra temam
herfêن di mektûb, dal û lam
Wê pêşrewê batin revam
Yexma kirim siminberê”.*

“Bedra temam” yani hiva tiji ya ku tam roni ye; mexsed jê rûyê yarê ye. “Herfêن di mektûb” yani tipen nivisi; mexsed biskên yarê ne. “Dal û lam” ji du tipen Erebi ne, ku duali ne. Melê biskên yara xwe şibandîne wan tipan. Belki ji mexseda wi “dîl” bûye. Lewra ev peyvik ji dî alfaba Erebi da bî tipen “d” û “l”ê tê nivisin û “dîl” tê xwendin. Eger mexseda Melê ev be, wi daye zanin ku rûyê yara wi dîlê wi jê standiye. Li gora ku dî malîka pey vê da ji gotiye “ez bî dizi revandîm”, ev ihtimal nêzik-tirê aql e. “Batin” yani hundir, li vir

mexsed “bî awayeki nepeni” ye; yani bî awayeki nepeni, bî dizi ez revandım. “Siminber” yani singzivin, yara ku singê wê wek ziv e. Lı vir tiştê ku li vir ji me ra pêwist e ev e ku Melê ji yara xwe ra gotiye “pêşrew”.

Xani ji dî besê 18'an ê “Mem û Zin”ê da ji devê dayeya Sîtiyê û Zinê peyvika “pêşewa”yê dî heqê falavêj da bî kar anije û weha gotiye:

“Ey mûrşîd û pêşewayê muqbil Hellalê uqûd û hellê müşkil”.

Yani “Ey pêşrewê pêşbin û rêzanê riyan/ Ey ê ku vedirêse girêkan û safi dike alûziyan”. Lı vir ji tiştê ku ji me ra pêşwist e ev e ku Xani gotiye “pêşewa”, ku mana wê ji pêşrew e.

*

Jibo “Metnê ku awayê kar û xebata vêkxistineka wek partyeka siyasi yan komeleyek madde bî madde dixe dûzenê û sererast dike, wezife û berpirsyariya serok û kargêr û endamên wê vêkxistinê dixe dûzenê û dide zanin”, min divê ez li vir ji rewşenbirên Kurd ra, xasma ji niviskar û rojnamevanên Kurd ra peyvikek pêşniyaz bikim. Ew ji “düzenname” ye. Ev peyvik tam mana daxwazkiri dide. Yani tiştê ku Ereb jê ra dibêjin “nizam daxili” û Türk jê ra dibêjin “tüzük”, em Kurd ji dışen jê ra bêjin “düzenname”.

Wek ku tê ditin, ev peyvik naveki sazber e, ji navêñ “dûzen” û “name”yê hatiye sazkırın. Mana “dûzen”ê ev e: “Kom û tevayıya awa û bingehokên ku ger û kargêriya dînyayê, welatek, dewletek, vêkxistinek û wd. sererast dîkin, dûz dîkin, li hev datinin, têkûz dîkin û nişan dîdin”.

Ev peyvik ji peyvika “dûz”ê hatiye çêkîrin. Gerçi dî Türkiya nû da ji peyvika “düzen”ê tê karanin; lê belê koka wê peyvikê, ku “dûz” e, ne Türki ye; ev peyvik peyvikeka İrani ye û hem dî Kurdi da, hem ji dî Farisi da heye. “Name” ji peyvikeka İrani ye, dî Kurdi û Farisi da tev heye.

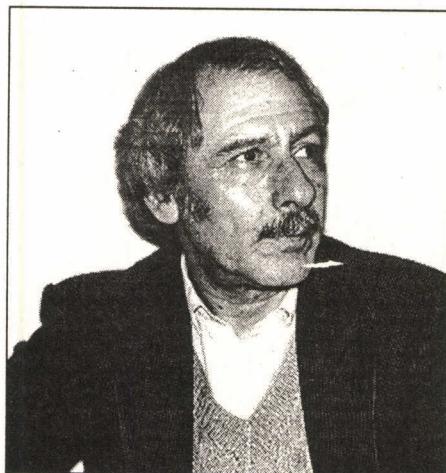
Bî vi awayi, bî ditina min, “düzenname” mana daxwazkiri tam dide. Yani tiştê ku Ereb jê ra dibêjin “nizam daxili”, Türk ji jê ra dibêjin “tüzük”, em ji dîkarin jê ra bêjin “düzenname”. Mesela, mirov dikare weha bêje: “Lı gora düzennama komelê, divê ku heft kes jibo endamiya Qomita Kargêr bêñ hilbijartun”. Mirov dikare weha ji bêje: “Divê hemi endamên partiyê li gora düzennama partiyê tevgerin”.

Dibe ku ev peyvik ji dî despêkê da piçek xerib bê ditin. Lê eger bê karanin, dî nava hivikan da mana wê ji bî Erebi û Türkî bê nivisin, demeka kurt paşê dê ji aliyê xwendevanan ve bê naskırın û bere bere dî zîmîn da ci bigire. Tîrkan ji berê digot “nizamname”; dema dest bî karanina “tüzük”ê kîrin, ji gelekêñ wan ra ji ew peyvik xerib dihat ditin. Lê demek paşê hemi hinê wê bûn û peyvik di zîmanê wan da bici bû.

Wek ku me got, ev pêşniyazek e em li xwendevanên Kurd, li rewşenbirên Kurd, li niviskar û rojnamevanên Kurd dîkin. Ew dê vê pêşniyazê qebûl bikin yan nekin, bê guman azad in.

(*) Kovara Gulistanê Alfaba Celadet Alî Bedirxan wek bingeh distîne. Li ser daxwaza mamosteyê hêja û dilovan “i” û “î” hatin bikaranîn.

KULILKÊN ME NEPERÇIQİNIN (*)

M. Emin Bozarslan

*Kulilkên me ji hene
çawa ku yên we hene
Kulilkên me ji xweşik in
wek ên we
Me dîvê kulilkên me
kulilkên me yên sor û sipi û zer
reng bîdin hev wisa xweş, wisa ges
li ser mîrgîn me yên kesk*

*Em ji dixwazin kulilkên xwe biçinin
di baxçeyê cihanê da
û cihan li kulilkên me ji temâşe bîke
Em dixwazin kulilkên me,
bejn bevêjin li tenîşa kulikên we*

Lê hun naxwazin

*Hun dixwazin biperçiqinun kulilkên me
Û hun diperçiqinun ji tim û tim
kulilkên me yên sor û sipi û zer
li ser mîrgîn me yên kesk*

Çima?

*Çima hun diperçiqinun kulilkên me
weha bi hoviti û dijmini?*

Lo loooo!

Zalimno, hovno!

*Meperçiqinun kulilkên me
Ew jibo me ne
Ew jibo zarûkên me ne
Ew jibo hemi mirovan in
li hemi cihanê*

*Tewr ew jibo we ne ji
ku hun bizanîn
lê hun nizanîn*

*Ez çi bikim loooo
jibo ku hun bizanîn!
Jibo ku hun bizanîn
çi bikim ez loooo!*

(*) "Kulilk" ên di vê helbestê da,
nişan û sembol in jibo, ziman,
çand, edebiyat û folklora Kurdi, ku
li Kurdistana Jorin ji aliyê rejîma
Turkiyê ve hatine qedexekirin û bi
wi awayi têن perçiqandin.

**Li zimenê xwe xwedî derkeve!
Ziman rûmet e!**

Gullistanê bixwîne û bide xwendin!

Şerê Teyran

Muhsîn Kizilkaya

Refêن teyran ji erdê bilind bûn
 Fir dan, cûn ber bi ezman
 Şaperên xwe vekirin
 Sîngêن xwe dan bayê...
 Bayê sivik, bayê hênik
 Şaperên wan vebûn mîna reşmalan
 Çiya ketin riya wan,
 Çiyayêن bilind, çiyayêن asê.

Serê çiya zozan e.
 Zozanê Geraşîn warê el û eşiran e.
 Kulîkkan bişkoj dane,
 Alan ketine nav beybûnan e.
 Nêrgiza rengîn
 Rengê xwe yê zerîn
 Ji tavê girtiye.
 Berfin şîn bûne ji nav berfê
 Di nav zeviya kulükkan kaniyek xuya ye.
 Navê kaniyê kaniya teyra ye
 Ava wê zelal e, mîna rondikên çavê nû-
 bûka ye.

Avê xwîsar girtiye,

Berf bûye lêlava zivistan e.

Teyr nizim bûn,

Nizim bûn

Şaperê wan mezin bûn

Û dadan ser kaniyê

Li hev nêrîn

Bi çavêن vekirî,

Bi çavêن beloq

Çavêن nêçîrvan,

Awirêن serî.

Êrîş kirin hev,

Li erdê bû axir zeman e.

Ez teyr im teyrê reş im,
 Li ser çiya dilges im,
 Nêçîra nêçîrvan im,
 Dijmin ji siya min ditirsin.

Lo lo li me şer e,
 Şerê me li ser avê.
 Lo lo li me şer e,
 Şerê me li ser axê.
 Doza min bizanin,
 Ez im mahîrê ezmanan.

Westiyan, westiyan, westiyan

Enirîn, enirîn, enirîn,

Li hev nêrîn, nêrîn û nêrîn.

Çavêن wan mezin bûn.

Çavêن wan kesk, çavêن wan zer, çavêن
 wan şîn.

Li serê Çiyayê Garê,

Li hember deşta Mûsilê
Deşta mezin, ax û warê xelkê, karwanêñ
koçeran...

Ava şîn xuya ye li bin deştê.
Şetê Mûsilê li bin tîrêjên rojê dinale.
Ava Zê dikeve riya me
Rêwing hêviya xwe digerînin himêza
xwe de.

Deşta Mezrabotan... warê Ezdiyan, Kel-
dan û Asûriyan,
Rêwingêñ Laleşê... kavilêñ Nînovayê
Qesem dikim li ser Mishefa Reş
Sond dixwim li ser Qurana Muqedes
Radimîsim Tewrata Qedîm
Himêza min daye Încîla Mesîh..

Ez teyr im, teyrê baz im.
Li nav şeran aştîxwaz im.
Şev û rojê digazim,
Ji kesî hawarê naxwazim.
Rojperest im, tav e qibla min.
Melekê Tawis im, Mishefa Reş e kitêba
min.
Sê caran berê xwe didim ezman
Şêx Adî ye şêxê min.

Lo lo şer e şer e,
Li ser kanîka teyran şer e
Per difirin ezmanan
Perên şîn, perên zer, perên kesk, perên
sor, perên sipî.
Per dikevin nav qezan e
Digirin her babetê rengan e,
Dikevin nav şâsika egîtekî Keldan e.
Egît diçe şerî, egît diçe govendê,
Filîtiye ji qetîfama Mîr Bedirxan e.

Lo lo li me şer e.
Em teyrêñ bêmiraz in.
Lo lo li me şer e,
Em teyrêñ bi daxwaz in.

Westiya ne, westiya ne.
Teyr ji şer westiya ne.
Sekinîn, sekinîn,
Westa xwe girtin,
Çavêñ xwe vekirin
Şaperêñ wan dîsa mezin bûn.

Mixabin bêtaqet mane.
Sekinîn û li hev nêrîn,
Li avê nêrîn, li çiya nêrîn, li ezman nêrîn.
Ba rabû, bayekî şedîd, bayê şerî
Çengêñ xwe dîsa vekirin û hewak dan
xwe.

Şer e, şerê teyran e.
Per difirin ezman e.
Li dora hev çerx dane.
Şahidêñ wan çiya û ba ne.
Xwîn diherike li dora wan e.

Ez teyr im, teyrê xwînê.
Baziyê li ser hêlînê
Welat li benda me ye.
Bêguman emê çûnê.

Bi çengan, bi lingan, bi destan,
bi peran
Bi ajnê, bi firdan.
Westiyan, westiyan, westiyan.
Qêrîn kete wan,
Perên wan belav bûn.
Xwîn herikî.
Ezman têk çû,
Ax nalî,
Av çikiya,
Feqiyê Teyran,
Ji xewa şêrîn hişyar bû.

Axir şer sekinî. Roj derket û çiya bê-
deng ma. Ezman sahî bû. Li jêr keleke-
la havînê ye. Gundê Xanî ji ber çirûskêñ
rojê dinale. Feqiyê Teyran ji mala xwe
derket. Şêxê Senan li ser lêva wî, ruyê
xwe da rojê, destêñ xwe vekir û bi den-
gekî nizim got: Ji berî dîrokê heta îro,
her teyr bi refêñ xwe re firiyane.

ŞKEFT

Şahinê Bekirê Soreklî

"Kî dikare ji me re bibêje 'metaphor' ci ye?" pirsî Mamosta Karwanî ji şagirtên xwe. Keça bi navê Susan bê-yî destê xwe rake axift û got, "Wek nimûne, dema mirov bibêje 'roj li asîmanî dikeniya' ev 'metaphor' e."

"Belê, rast e, Susan, lê ez baştir dibînim ku yek ji we ji me re şîrove bîke ka 'metaphor' ci ye," got Mamosta Karwanî. Çığa wî ji şagirtên sinifa 11emîn re gotibû ku bila ber axiftinê destê xwe rakin jî keçen vê sinifê bikarhanîna vê daxwazê ji bo xwe dijwar didîtin. Li dawiya dawiyê mamosta nema bi îsrar ev daxwaza kir, bi şertê ku carê yek ji wan biaxife, ne du-sê şagirt bi hev re.

Miriam ya ku bi koka xwe Almanî bû, lê bi xwe bi Almanî nedizanibû, got, "Heke mirov di dema axiftinê yan

nivîsandinê de peyvekê yan peyvine bi kar bîne ku xwebêja wan ji bo mirovê, lawirê, yan tişê li ser axiftin yan nivîsandin dibe û ne sîfateke adetî ye, bikarhanîna vê metodê wek 'metaphor' tête binavkirin. Wek nimûne, di hevoka 'barana hêstiran ji çavên dayikê bariyan' de 'metaphor' hatiye bikarhanîn qimkî baran di eslê xwe de ji ewran dibare, ne ji çavan."

Mamosta bersîva şagirta zîrek baş dît û hîn dixwast jê re aferîn bibêje dema Lîna, şagirta li kêleka Miriam danişti, ji nişkan ve pirsî, "Yanê heke em bibêjin 'Monîka şekirê darikî yê Klînton mijt' 'metaphor' e?"

Her hevdeh keçikên di hundir de ji kenan lal bûn. Di navberê de zengil lê ket û şagirtan dest pê kirin xwe ji bo derçûna ji sinifê amade bikin.

Mamosta bi dengekî nîvbilind go-te Lîna, "Dema navberdanê li pêş deriyê odeya mamostayan li benda min be, dixwazim li gel te biaxifim."

Li gel ku di rojên îroyîn de gotine-ke nola ya Lîna li welatekî mîna Aus-tralya nema wek tawanekê dihat hesi-bandin jî, mamosta xwast şagirtên wî tê bigihêن ku ew gotinêن wisa di sini-fa xwe de napejirîne, heta heke hindek mamostayêن din bipejirînin jî. Lîna, çelengtirîn şagirta di sinifê de, ber bi mamosta hat û got, "Mamosta, tika di-kim, bawer bike ku min bi henekî got. De kata navberdanê li min meherimîn. Ma tu çîma ew qas hişk î di sinifê de?"

"Biçe dersa xwe, min sinifeke din heye. Em ê dû re biaxifin," got ma-mosta û ji nuha ve li daxaza xwe poş-man bû çimkî dizanibû hatin û çûna Lîna dê dora nîvê kata wî ya vêşikir-na nîvro bibe û bi rastî jî çi encamêن erêni nadî, lê carê gotibû û wek ma-mostayekî baş dizanibû ku şâşitiya herî mezin ji bo mamostayan ew bû ku gotina xwe paş ve bikişînin, yan gefen-xwe bi cîh nehînin.

Deh deqeyan li dû destpêkirina de-ma navberdanê Lîna li gel hevaleke xwe li pêş deriyê mamostayan bû. Mamosta hevala wê paş ve vegerand, Lîna li paş maseyeke li kêleka dêrî bi cîh kir, pirtûkek dayê û jê xwast ku bi-la rûpelekê ji wê binivîsîne ya ku xwe têkiliye bikarhanîna mîtaforê (metaphor) dikir. Li gel ku Mîna lêvîn xwe piçekî sor kiribûn û çav kilkiribûn û kiryareke wisa li xwendegehê qedexe bû jî, mamosta kir ku wî ev yeka di çav xwe re nekiriye.

Dema li dû dawîhatina kata nav-berdanê zengil lêket Lîna li dêrî xist, pirtûk û rûpela bi nîvîsê dagirtî dan dest mamosta û bi lez ber. bi wê de re-

viya. Ji ber ku mamosta kat nebû wî li dû wê bang nekir, rûpel xist nav pirtû-kê, ew li ser maseya xwe danî û çû der.

Li dû kutabûna roja xwendegehê ber biçe malê mamosta xwast rûpela ku Lîna tiji nîvîs kiribû biavêje sepeta gemarê, lê bêyî mebest çavên wî li he-voka "Mamostayê hêja..." ketin. Ew li paş maseya xwe danişt û dest pê kir nîvîsara li ser rûpelê bixwîne:

"Mamostayê hêja birêz Karwanî, stêrkêن di kûraniya deryaya gerdûnê de wek çavên efrîtan dibirûsin li bajârên bi lampeyan hatine rohnîkirin û di şevêن wan yên ketinî nav mijê gema-ra me pê gerdûn brîndar kirî de ji çâvan ve baş nayêن diyarkirin. Da ku mirov peywendiyeke rêk û pêk li gel stêrkan girêbide divêt mirov li çoleke ji bajaran dûr derkeve peywendîgirê-dana li gel wan û ew jî di şeveke ku tê de hîvê xwe wek bûkeke hindistanîye şermok li paş perdeyê veşartibe.

"Pirraniya mirovan nerxê ku layi-que stêrkan e nadin wan. Ew tenê diza-nin ku stêrk li jor hene, lê her stêrke-ke li jor şûneke taybetî di gerdûnê de heye, xwediya dîrokekê ye ku dikare bi hezaran sal berê dest pê kiribe.

"Ez di nav hevalêن xwe de stêrkek im, Mamostayê hêja, lê tu di xwende-gehê de xwe wek mirovekî raber dikî ku stêrkeke bi kalîte ji yeke bêyî kalî-te dernaxe. Heye ku wek mamostayekî di xwendegeheke keçan de dersan dide çi rîyêن din ji bo te nebin û heye ku paşereha te ya ne englosaksonî jî rola xwe dileyize. Lê carine dilê min bi te dişewite (dilşewat jî mîtafor e, ne wisa? Çimkî şewat bi êgir ve girê-dayî ye, lê em ji bo dil bi kar tînin). Tu her tişti ew qas bi ciddîyet digirî, Ma-mostacan! Çîma? Bihêle bila di sinifê

de carine piçek atmosfëra ji bayê honik jî hebe (dîsan mëtafor).

"Tatfla havînê nêzik bûye. Çima naçî serîlêdana Koala Lampûr? Xweziya dewrana demê xwe wek deleme-yekê pêş ve û paş ve biziviranda û em li ser xaçerêyekê li warekî ji ew warênu tê de mirov û xwerist digihêne hev li hev rast bihatana! Dizanim ku bi 'xweziya' meraq bi cîh nabin, lê biçe Koala Lampûr, hema ji bo çend rojan be jî, biçe. Dizanim ev daxwazeke wi-sa ye ku tu dê wek 'xewneke payîbûnê ji xewnên qîzikên xwendegehan' bi nav bikî û ev rûpela sêwî di sepeta gemarê de têxî gorê (û careke din mëtafor). Li dawiyê, dixwazim haydar bî ku ez te wek mamostayekî bi kalîte dizanim, li gel ku carine te di sinifê de aciz dikim jî. Loma, guman li nik min nîne ku tu dê min ji bo nivîsandina vê nameyê nexî nav pêlên kêşeyan û wê derbasî serdarê xwendegehê, yan tew bav û diya min, nekî.

Dema tu gihîstî bajarê min bi nav kirî qe nebe min carê bi bîr bîne. Hê-vîdar im tu demeke balkêş li wir derbas bikî: Şagirta te L."

Hevalekî mamostayî ew vecinî-qand dema jê pirsî heke dê sibeya pêncsemê besdare kombûna mamostayan bibe. Wî bêhemdê xwe rûpel xist nav rojnameyê, ji hevalê xwe re got ku ew ê besar bibe û derket derive da ku li riya malê siwar be.

Bi rê ve ew di nameya Lîna de ponjî û biryar girt ku dê sibe bi şêweyekê dostane û nefermî bêje wê, "Lîna, bravo! Nivîsara te balkêş bû û wisa diyar e tu nuha baş dizanî mëtafor ci ye."

Wê êvarê wî li dû xwarina şîvê ji jina xwe re pêşniyaz kir, "em di tatfla xwe ya havînê de ji bo hefteyekê biçin Koala Lampûr, tu ci dibêjî?"

Ji ber ku ji bo tatfla havînê tenê do-ra sê hefteyan mabûn û di dema tatflî de bi hezaran ji danişvanên Adelayd diçûn serilêdana Malêzyayê dîtina du şûnan di balafirekê de ne hêsan bû, lê li dawiya dawiyê du bilêt bi dest ketin û Mamosta Karwanî û jina xwe li dû sersalê bi çend rojan gihîştin paytextê Malêzyayê.

* * *

Balafirgeha navneteweyî ya Koala Lampûr wisa diyar dikir ku li vî wela-tî pêşkeftineke ekonomî û teknolojî heye. Ew bi dora saetekê ji bajêr dûr bû û divabû Mamosta Karwanî û jina xwe bi taksiyê yan otobûsê biçûna bajêr.

Şofêrê hindî, mirovekî dora pênceh salîn, zimanxweş bû. Bi rêketina taksiyê re got:

- -Hûn bi xêr hatin Malêzyayê. Hûn ji ku ne?

- -"Em ji Australia ne," got jina mamosta.

- -"Tu bi eslê xwe ne englo-saksonî yî, lê ez ne şaş bim?" şofêr li Mamosta Karwanî Niherî.

- -Tu ne şaş î, birêzê hêja. Ez bi eslê xwe Kurd im.

- -Kurd? Ha! Erê, ji dema şerê Kendavê têye bîra min. Li xelkê te jî gellek stemkarî bû, dizanim. Tu yekem kurd î ku li taksiya min siwar di-be.

Mamosta Karwanî fersend bi dest xist û dest pê kir şofêr di derbarê Kurdan de agahdar bike, lê dû re xwe ragirt çimkî hat bîre ew carine ji pêwîsiyê zêdetir bi kesekî ku hema nû mer-heba lê kiriye re dikeve kûraniya pirsa xwe bi Kurdan ve girê dide. Wî di balafirê de kovareke ku agahiyêni di derbarê Malêzyayê de dida xwendibû û têgihîstibû ku Înglizan li welatekî dûrî

wek Malêzya jî rola xwe leyiztibûn. Di ew dema ku roj ji ser emperatoriya Brîtanyaya Mezin nedîçû ava de Malêzya jî çend salan di dest wan de bû û wan bi hejmarên mezin Çînî û Hindî hanîbûn vî warî da ku di mezre û şû-nêñ derhanîna madenan de têxin ber kar. Bi encama wê yekê xelkê malêyî ku bi ola xwe musilman in di rojên iroyîn de li hember hejmara Çîniyan û Hindîyan di welatê xwe de kêmahî ne, lê li gel wê jî hevsarê welêt di dest wan de ye. Li gel ku welat di van salêñ dawîn de pêş ve çûye û rewşa jiyanê baştır bûye jî hejmareke mezin ji Hindiyêñ Malêzî di warê aborî de hîn li paş in. Mamosta di derbarê civata Hindî û Malêzyayê de çend pirs pirsîn û ji şofêr tê gihîst ku malbata wî bi xwe ji şêst salan û vir de li vî welatî cîhwar bûye û ew bi xwe li vir ji day bûye. Dû re axiftina wan ji bo kurtedemekê rawestiya.

- "Hûn di demeke baş de gihîstin," got şofêr ji nişkan ve, "Festîvalên bi munasebeta cejna Makant Sarkand van rojan dest pê dikin.

- "Çi şewe festîval in?" pirsî jina mamostayî.

- Festîvalên cejneke ola Hindosîne. Ji bîra we neçe, biçin serilêdana Şkefta Batû. Bi sedhezaran kes di van rojan de dicin serilêdana wê. Hûn dikarin bi trênen biçin, ji Koala Lampûr ne dûr e.

- "Peywendîya di navbera Musilmanan, Bûdiyan û Hindosan de çawa ye li vî welatî?" pirsî Mamosta Karwanî, "Maşalê rêzgirtina wan ji hev û din re heye."

- Ji bo nuha baş e. Qanûnêñ welêt bi pirranî adilmend in, lê helbete hukûmet bi pirranî di dest Musilmanan de ye û serokwezîr bi xwe jî Musilman e.

Koala Lampûr li xweşiya Mamosta Karwanî û jina wî hat. Navenda xwe wek bajarekî rojavayî bû, heta alîne xwe ji bajarine Australî, Ewropayî û Emerikî paktir û nûjentir bûn. Li hember trênen bajarê Australî yên bajarê Koala Lampûr gellekî pêşkeftitir bûn. Bi tevahî bi rêya kompiyûter kar dikirin. Ne şofêr, ne jî bilêtfiroş tê de hebûn, pêşî û kêlekêñ wan camîn bûn. Van trênan bi xwe radiwestiyan, bi xwe deriyêñ xwe vedikirin û digirtin û bi xwe bi rê diketin.

Di bajêr de mixaze, çayxane û xwaringehêñ navneteweyî û ji çandêñ cihê hebûn. Asayısheke rêk û pêk li ser taxan di hebûnê de bû, kesêñ bêvac û xorôt serserî li kolan û meydanan nebûn. Çînî, Hindî û malêyîyêñ ku keç û jinêñ wan bi pirranî pornixamtî, lê bi kincêñ xweşik û lihevhatî bûn, hemî di eyñî bajarî de hemwelatî bûn. Tişte dinî ku li keyfa mamostayî hat ew bû ku mirov dikaribû li trênen siwar bibe û hema li dû sê-çar rawestekan xwe di beşekî bajêr de bibîne ku te digot qey Çîn e; yan di beşekî din de ku wek bajarokekî Hindistanê xuya dikir. Li Koala Lampûr ne tenê olên Musilmanan, Bûdiyan, Hindîyan û Xiristiyanan diketin nav hev, lê her weha Asya û Ewropa.

Pêncsemê bi şev jina Mamosta Karwanî bi nexweşîyeke ecêb ket, dest pê kir vereşe, dû re li ser hev kuxiya û bi encama êşike zirav dinaliya. Mêrê wê neçar ma alîkariya berpirsiyarêñ otêlê bixwaze da ku telefone bijîşkekî bikin. Li gor bijîşk xwarina biyanî, guhertina şûnê, westabûnê û bayê sar ji makîneya qerimandina odayê sedemên vê nexweşîyê bûn, ku ew ne nexweşîyeke bi tehlûke bû, lê divabû jina nexweş bi kêmasî du rojan vêşî bikira

û di wê demê de her çar saetan carê du hebênu ku wî dê raçêta ji bo kirîna wan binivîsanda bixwe. Şûyekî ewropayî yan rojhilatnavîn dê bêyî guman roja din li gel jina xwe bimaya, lê Mamosta Karwanî bi xusetê xwe mirovekî serbixwe bû û li milê din, nedixwast fersenda serilêdana Şkefta Batû ji dest berde. Wisa jî wî birtyar girt bi serê xwe biçe şkeftê. Di destpêka roja îniyê de, ku dikete 17ê heyva 1em ji salâ nû, wî bexşandin ji jina xwe daxwaz kir û xwe ji bo çûnê amade kir. Ya rast wî mayîna jina xwe li otêlê baştır dît çimkî dizanibû ew ê di nav qerabâlixê de bêhnteng bibûya û dê di bin germahiya rojê de zû westa bibûya. Ciqa meraqa wê li zanyariya di derbârê çandan de hebû jî çûna şkeftekê heye ku ji bo wê ne hêsan bûya, bi taybetî heke bi ser de hîn nexwes bûya.

Li rawesteka trêne ya navenda bajêr çendekên Hindosî li aliye kî maseyên xwe danîbûn û bilêtên çûna şkeftê difirotin. Şûna şkeft lê bi dora 15 kilometiran ji bajêr dûr bû, divabû mirov bi trêne û dû re bi otobûsê xwe bigîhanda wir. Mamosta Karwanî bilêtek kirî û dest bi rîwîtiya xwe kir ku yeke hêsan û rihet bû.

Li dû daketina ji otobûsê mirov diket atmosfêr û cîhaneye nû. Ta radeyekê cîhaneye wisa bû ku ji ya besine Rojhilata Navîn ne ew qas der bû. Bi dehhezaran Hindos, bi pirranî kesen rengtarî, li wir bûn. Xwarinê corbicror, vexwarînê reng-rengîn, bûza şekirin û şeranî li her du kêlekên rê û li meydanan dihatin firotin. Xelkê bedewtirîn kincen xwe li xwe kiribûn, hindekan gepen xwe sor kiribûn; rewsheke rojîn cejneke pîroz li holê bû. Çiaq dilê wî xwast ku ji xwe re tiştekî ji bo xwarinê yan vexwarinê bikire jî

newêribû çimkî ditirisîya nexwes bîkeve. Wî jî xwe xist nav lehiyeke ji mirovan. Wisa diyar bû ku gellek ji wan ji deverêl welêt yên din, heta ji Hindistanê û welatîne din jî hatibûn. Berê lehiya mirovan li nêrdewanine bû ku bi ciyê de hildiperikîn. Peya, jin, ciwan, zarok, pîremêr û pîrejin hemî wek mûriyên di rêçikekê de ber bi kêş dicûn. Hin kesan, yan malbatan, kût û nexwesên xwe jî li gel xwe hanîbûn. Ji binaniya kêş divabû mirov bi 272 nêrdewanen ber bi jor hilkişya da ku bigihîsta şkeftê, şkefta ku di na-venda kaşekî de bû.

Ba bi tevahî rawestiyabû û germeke wisa li holê bû ku ne wek germahiya hişk, lê wek yeke sil dihat hestkirin. Li dû ku Mamosta Karwanî dora nîvê nêrdewanen li dû xwe hîst wî berçavikên xwe levandin, xuh ji rûyê xwe zewa kir û dema berçavik dîsan li pêş çavêن xwe bi cîhkîrin ji nişkan ve bedena Mîna ji paş ve bi wî ve xewinî, bi dora bîst nêrdewanen li pêş wî bû. Li gel ku wî rûyê wê nedît jî ci guman li nik wî nebûn ku ew şagirta wî Lîna bû. Bejin û por yên wê bûn. Wî kir ku xwe ji paş ve bigihînê, lê nikaribû çimkî hebûna xelkê ew qas siq bû. Wî bêtir da xwe û bizav kir ku bi milê xwe yê rastê riya xwe veke, lê dirêj nekir xwe gêj hest kir û neçar ma raweste. Di ew dema hewldana xwe-gîhandina Lîna de ew bêyî ci armanc, heta bêyî ku tê de biponije, bi dû wê ketibû, wekî kesekî ketibe bin bandora sihirbazekî. Dilê wî nuha beza lêdi-xist û ew ketibû wê tirsê ku ji xwe biçe. Ji lewre wî xwe da aliye kî nêrdewanen û berê xwe ji xelkê wê de bada bi armanca ku bêtir ba bigihîne bêvi-lên xwe. Li dû dora deh deqeyan hişen wî dîsan hatin ser hev û wî riya xwe

ber bi jor domand. Nêrdewan hatibûn sêbeşkirin, beşek ji bo ewên ber bi jor diçûn, yek ji bo yên dadiketin û di navbera her du beşan de beşekî taybeitî hebû ku tê de komên ciwanan oldarêñ li ser textan daniştinî ber bi jor yan ber bi jêr dibirin û dihanîn. Rêberên olî bi kincêñ rengîn bûn û pirraniya xorêtê ew rakirinî xwe xemilandibûn.

Mamosta nêzikî li deriyê şkeftê kir. Li jor deriyê wê yê mezin ji aliyê derive de pûten pênc jinêñ ciwane bejinzirav hatibûn bicîhkirin. Di destêñ wan de tepsiyên bi fêkî hebûn. Li her aliye-kî jinan heykelê peyakî zikmezinî daniştî hebû. Şkeft bêhûde mezin bû, tê de bi hezaran mirov gihîstibûn hev. Li hindek şûnan agir hatibû vêxistin, li şûnine din rêberên olê daniştibûn. Li pêş wan kût, bawî, dîwane, nexweş, çolaq, kor, kerr, bêmiraz, jinêñ bêzaro û kesên din ketibûn rêsê. Oldaran ew yek bi yek mist didan û bi ser wan de dixwendin. Mamosta Karwanî li pêş pûteke ku laşê xwe bi mirovî û bi rûyê xwe lawirî bû ket rêsê. Roj ya rêzgirtin û razîkirina xwedêyan bû û di dilê her bawermendekî û bawermendekê de meraq û daxwaz û tika hebûn. Ji lewre wan di ev roja cejnê de xwe li şkefta pîroz girtibûn, ya ku wek yeke ji pîroztiñ û navdartîrîn şkeftêñ ola Hindosî dihat hesibandin. Dema mamosta gihîst ber pûta jinxwedêya seri-lawirîn wî jî wek yê li pêş xwe destêñ xwe dan ber hev û daxwaza xwe bi şê-weyeke ramyarî derbas xudaya Hindosî kir. Wî ne bi encama baweriya bi ola Hindosî ev yeka dikir, lê bi encama rêzgirtina ji kesên di şkeftê de û ji ol û erf û toreyên wan re. Wî perenê hûr avêtin bin lingên pûtê û jê tika kir ku bila mirovîn cîhanê ji hev û din hez bikin, ku bila dawiya êşê, janê, belen-

gaziyê, bindestiyê û stemkariyê bêt, ku bila hisyariyeke mirovahî û mentiqî têkeve nav aqil û hişen qûl da ku ne bi xwe bixapînin, ne jî bêñ xapandin. Û wî ev daxwaza xwe bi bawerî ragî-hand çimkî di kûraniya dilê xwe de nedixwast wan mirovîn ev roja wek cejneke pîroz dizanibûn ihanet bike.

Şkeft yeke fireh, dirêj û bilind bû. Li aliyê din qelßeke di zinêr de xuya dikir û ji wî alî jî ronahî digîhand hundir. Li her du aliyêñ wê pûten bi heykelên corbicor di zinêr de hatibûn çê-kirin û nav pûtan tiji meymûn bû. Xelkê moz û babetine din ji fêkiyan dia-vêtin wan û wan jî şermok diyariyêñ dihatin avêtin radikirin. Bawermendan xwarin, bi pirranî fêkî, li ber lingên heykelên xwedêyan bi cîh dikirin. Li beşekî şkeftê komeke ji peyan gozên hindî dişikandin û diavêtin ser komeke mezin. Gellek kesan ew ji komê radikirin û dixwarin. Ji wan wê de ji agirekî bi hêz alawî radibû û dema mamosta Karwanî nêzikî li êgir kir hew dît ku bedena Lîna bi ber çavêñ wî ket. Dîsan bêyî hemdê xwe bizava xwegî-handina wê kir. Ew dikaribû nuha bi gavêñ beza ber bi wê biçûya. Wî xwe ji paş ve gîhandê û bi destê rastê bi milê wê yê çepê girt. Dema wê xwe zivirand mamosta veciniqî çimkî li pêş xwe pîreke bi çerm û hestî dît. Çavêñ wê xemgîn, rûyê wê qermiçî û eniya wê zeravîn xuya dikirin. Mamosta du-sê gavan ber bi paş çû û bêyî peyvîn xwe têxe tevdêrê got, "Bibexşîn jina birêz, min wisa texmîn dikir ku tu Lîna yî." Bi ev gotina xwe re wî pêleke ji tirsê di dilê xwe de hest kir, çongên wî sist bûn û ew matmayî di şûna xwe de hişk bû.

"Belê, ez Lîna me," got pîra ku ji lehceya wê xuya bû Australî ye.

Zimanê Mamosta Karwanî ket hev û peyy di devê wî de hişk bûn. Dû re ji dest hat xwe wê de bade û ber bi êgir bireve. Pîrê li pey wî bang kir, "Mamosta meçe, ez Lîna me! Tika dikim ji min mereve! Ez Lîna me, Lîna!"

Dengê wê rast wek yê Lîna bû û vê yekê Mamosta Karwanî bêtir li hev şas kir, lê ranewestiya û li dû xwe ne-nihêri. Bi gîhîştina koma li dor êgir ketî xelegekê re wî ji keleboxa li ser camên berçavikên wî xwe bi cîh kiribû çê-çê pêş xwe nedidît û ji lewre ji komê piçekî wê de li ser erdê danişt, berçavikên xwe bi destekî levandin û bi destê din xwedan ji çavên xwe zewa kir. Dema berçavikên xwe dîsan vege-randin şûnê dît çawa mirîdekî şûjineke dirêj di gepa xwe re dike û bi hatina dengê çend mirîdên din re mamosta gêj bû, şkeft di çavên wî de li dor hev difertilî. Wî bizav kir ku rabe ser lin-gan, lê li ser pişte ket xarê. Dema xwe "hişyar" hest kir wî nema xwe wek Mamosta Karwanîye di Şkefta Batû de, lê wek zarokekî li pêş seraya bajarokekî Kurdistanê dît, li şûna ku Şêx Derwêşo û mirîdên xwe bi munasebe-ta cejna Remezanê kom bûbûn. Îldefi-yên wan germ bûbûn, Şêx Derwêşo bi şêx ketibû û şûr di zikê xwe re dikir. Zarokî bi tirs û sam, lê di eynî katê de bi meraq, li dîmenê diniherî. Du mirî-dên Şêx Derwêşo şîş di zikên xwe re kiribûn, mirîdekî komira sor xistibû nav her du destê xwe û yekî din serê xwe li bayê bezê bi dîwarê serayê de lêdixist. Tişte seyr ew bû ku xwîn ji wan nedihat, ne jî şopê janê xwe di wan de raber dikirin. Wisa diyar bû ku bi saya hêza weliyê şêxê wan jan û ziyan ji bedenê wan dûr diman. Koma temâşevanan li dor wan mat û bêdeng mabû. Dû re talîzokek rabû, xwe gî-

hand wir û Şêx Derwêşo û mirîdên wî di nav xwe de wenda kirin. Dema talî-zok ber bi aşîmên û di eynî demê de ber bi rojhilat çû li şûna Şêx Derwêşo û mirîdên wî mirîdine nûmode diyar bûn. Li gel ku navê şêzekî her di de-vêwan de bû jî, şêx bi xwe ne li wir bû. Van mirîdan ne şûr di zikên xwe re dikirin, ne jî şîş, lê yekî ji wan agir bi xwe xist. Şêweya agirbixwexistina wî jî nûmode û bi çînik bû. Temâşevan li hêviya hêzeke ji xeybê bûn ku wî ji êgir bipolarê, lê ew hêza negihîst ha-wara mirîdê ku nuha rast dihat şewi-tandin. Hevalê wî li dora wî bi xwen-dina zikira ku jî ber kiribûn, lê bi telafuzeke şas dihanîn ser zimên, germ bûbûn û çepik jê re lêdixistin. Dema kesê agirpêketî ket xarê çend temâşevanê ku wek biyaniyan xuya dikirin saqoyêن xwe avêtin ser êgir û ew ve-mirandin, lê mirîd êdî miribû. Li dû mirina wî dengê pîpikeke ku kesekî nedizanibû kê pufê dikir, lê wisa diyar bû ku pîpika şêxê wan bû, hat. Li dû bihîştina dengê pîpikê mirîdên nûmo-de dest pê kirin bi şêweyeke li berva-ciya şêweya berê bi şêx kevin. Tişte zarok mat hîşt ew bû ku di nav temâşevanan de jî hindekan bi heyecan hem ji bo şêweya zikirxwendin û bi-şêxketina berê dabûn çepikan û hem jî ji bo ya nû li çepikan dixistin. Sê-çar mirîd ber bi zarok hatin da ku wî jî li gel xwe têxin govenda terîqetê, lê li bervaciya hindek zarokên din vî zarokî ber xwe da û nexwast li gel wan bi-çe. Yekî ji mirîdan sîlleyek avêt rûyê zarokî. Zarok bi tirs veciniqî û bi veci-niqandina wî re Mamosta Karwanî li xwe vegeriya.

Dema Mamosta Karwanî li xwe vegeriya ew li pêş rîberê hindosî ra-mediyanabû û rîberî destekî xwe dabû

ser dilê wî û bi destê din li rûyê wî di-xist. mirîdekî av bi ser serê wî de direşand. Li dû kurtedemekê Mamosta Karwanî rabû ser lingan û ji olperwer re spas kir, her du kefên destên xwe ber bi hev hanîn, serê xwe bi rêz da-xist, çend gavan ber bi paş çû, şermok xwe zivirand û ber bi deriyê mezin çû. Li derive dunya piçekî honik bûbû, yan bi wî ve wisa xuya dikir çimkî ew ji skefta bi xelkê mişt derketibû.

* * *

Li dû vegera li Adelayd bi çend rojan bûyera di Şkefta Batû de tenê wek xewnekê di bîra Mamosta Karwanî de ma. Wî ji kesekî re, heta ji jina xwe re be ji, behsa wê nekir. Li dû derbasbûna du hefteyan xwendegehan dîsan deriyên xwe vekirin û mamosta li karê xwe vege riya. Dema ew li dû vegera li xwendegehê bo yekemcar çû dersê bi-de sinifa 12emîn ji hevdeh keçen sinifa 11emîn ya sala berê tenê çardeh di sinifa nû de bûn. Şagirtek li gel malbatâ xwe çûbû bajarê Pêrth yê li rojava-yê Australia û hîn venegeriyabû, yeke din dest bi kar kiribû û dê nema li xwendegehê vege riya. "Lê Lîna?" pirsî Mamosta Karwanî. Şagirt mat man ku çawa ew di derbarê Lîna de hîn ne haydar bû. "Ma te rast hay jê tûne?" pirsî keçekê bi dengekî xemgîn.

"Na! Ma ci bûye?" pirsî mamosta. Wî wisa texmîn kir, heye ku çûbe bajarekî din, yan dest ji xwendegehê ber-dabe.

Keça bi navê Miriam li çavên wî niherî û bi dengekî nizim got, "Lîna mir. Li mezreya xizmekî malbatê ji hespê ket û di cîh de mir."

Mamosta Karwanî di şûna xwe de hişk bû û şaş ma ci bibêje. Li ser îskemeya xwe danişt û li dû dora deqeye-

kê bi dengekî hema-hema kelegirî pir-sî, "kengê mir?"

Sibeya roja eynî, 17ê meha 1em, Lîna û sê kesen din li gel hev ketibûn qerezan û hespên xwe li xar kiribûn. Hespa wê di pêş her sê hespên din de bûye. Dema hespa wê ji nişkan ve komek darêni hişk li pêş xwe dîtiye û xwe ber bi cepê badaye, Lîna ji ser pişa wê firiyyate û bi gihîştina erdê re miriye.

Janeke zirav li dû bihîstina nûçeyê xwe di serê mamostayî de bi cîh kir. Divabû ew xwe ragire û tiştekî ji ade-tê der xuya neke, yan na, şagirt ê têke-tana gumanê û bi encama vê yekê keçen xwendegehê dê ji xeyalên xwe çî-rokeke li ser Lîna û Mamosta Karwanî biristana, wekî ku gellek caran di lîse-yen keçan de diqewime. Mamosta ji ser îskemeyê rabû û bi dengekî huznî gote şagirtên xwe, "Em ê vê dersê ji bo bîrhanîna hevala we Lîna eware bikin. Em ê sibe hev bibînin; bila hûn ji bo dersê amade bin."

Bi derketina ji hundir sinifê re wî rûyê Mîna yê çeleng, bedena wê ya ti-jî jiyan û lîvîn wê yê sor û kenok bi bîr hanîn. Lê bêyî hemdê wî pîra ku wî di roja mirina wê de di şkeftê de dîtibû her weha hat bîra wî. Ew veciniqû û bi-zav kir ku benê di nav hişen wî de nameya Lîna, mirina wê û dîtina pîra di Şkefta Batû de bi hev de girêdidan bi-qetîne û nema li hişen xwe vege riye. Lê gelo bikaribe?! Dema deriyê hewşa xwendegehê li dû xwe hîş cigareyek xist nav lîvîn xwe û bi gavên beza ber bi çayxaneya li aliyê taxê yê din çû. Li gel ku derçûna ji xwendegehê di kata dersê de ne di cîh de bû ji wî rîya xwe bi lez domand.

Şikeli *

Enwer Karahan

Ji mehan serê meha Îlonê û ji rojan, roja şemiyê ye. Ji destê sibehê de xunaviya baranê dest pê kiriye. Li vî welatî dê çi çax baran, çi çax berf bibare, ne diyar e. Teva ku zêde zîpik nabare jî lê dîsa diyar nabe, bê ew ê jî çi çax bibare. Rojên şemî û yekşeman ji civîn û ziyare-têna nas û dostan, mirov wextê ji tiştekî din re nabîne.

Dîsa em ji civîneke ji wan civînên bi xirecir û bêber-hem derdikevin. Dengên "şer, sîleh, xelk, fedekarî, tirsonek, mîrxas, Kurd, pere", di guhê min de dikin zingînî. Li ber deriyê komeleyê komzîkên kurepistê dest pê kiriye û ez xwe hêdîka ji nav wê qerebalixiyê didim alî.

Ez nizanim, bê ez xwe bi ci awayî digîhînim malê. Hundirê malê vitîvala û bêdeng e. Ev bêdengiya hanê, xerîbiyê tîne bîra mirovî, ya rastî, ne bi tenê tîne bîra mirovî, di bêvila mirovî re derdixîne.

Li telefonê dikeve... Hesen dibêje ku mîvanê min henin û tu jî êvarê werî ba me. Belê, ger ne bi xêra telefonê be jî hundirê vê malê wek mezelan e.

Di bin pêla wê bêdengiyê de wexta çûyinê hat.

Li ber êvarê ye û xunaviya baranê bi şilxezebeke weha dibare ku mîna mirov di moxilê werde. Her ku ez dilezinim, baran girtir û bi leztir dibe û ew baran dibe no-la ku mirov wê li seradê xîne. Qederê cixareyekê derbas nabe, ew bi kûzan tê xwarê. Ji xwe, ne adeta min e ku ez tu carî şemsiyeyê bi xwe re biggerînim. Ji piçûkaniya

xwe de, kêfa min jê re nayê ku ez şemsiye, şeh û elektrîka destan bi xwe re bigerînim. Ez dizanim ku di wexta xwe de, gelek qîzan digot qey hergav şeh û mirêkeke rismê dîkekî sor li piştê, di bêrika min de heye. Lê kes jî nizanibe, ez bi xwe dizanim ku min di emrê xwe de, ne şeh û ne jî mirêk, bi xwe re ne gerandinin. Ez li devê deriyê mazûbanê we dixim û bi vekirina deriyî re, ez xwe radiwejîkînim. Tiştekî avahî di min de nema ye. Ez qapûtê xwe yê şilbûyî bi singalekî ve dadikim.

Ez çawa dikevîm hundirî, Fewzî bi bergiya min ve tê û em xwe diavêjin himbêza hevdu û ew li min mîze dike, ez jî li wî. Ez li cem xwe dibêjim, "Çi hatiye serê vî rebenî? Ew çima ew qasî ketiye." Ew di nav hevalên me yê dibistanê de, yê herî pak bû. Wî rojê du caran kincen xwe diguhertin û porê xwe bi şampûanê dişuşt. (Henekê xwe neke, ha! Wê çaxê peydekirina şampûanê, ne weha hêsan bû.) Dibe ku ew jî li cem xwe, ji min re dibêje, "Ma ci hatiye serê destbirakê min?". Piştî ku ez Remziyî dibînim û porê wî yê sipîbûyî û qermîçankêr rûyê wî dibînim, ez têdigêhêjim ku mirov li kalbûna xwe hay nabe. Piştî ew dibêje ku keça wî ya mezin fakulteya edebiyatê dixwîne, ez ferq dikim ku ez jî di wexta xwe de zewicîbûma, nuha zarokên min jî dê weha mezin bûbûna. Belkî ez nuha bûbûma kalik jî. Ez li xwe dizîvirim û ji xwe re dibêjim, "Qet ferq nake. Ev bi wê girêdayî ye ku bê mirov xwe çawa dibîne û his dike. Hema bi Xwedê, ez xwe çardeh salî dihesibînim". Ji xwe, ger

mirov deh salên hefsê û donzdeh salên xerîbiyê jê derxîne, hingê hesabê min rast derdikeve.

Maseya me bi mîzeyê araqa ve hatiye xemilandin. Ji cacixê bigire, heta bi piyazê hertiş heye. Mazûbanê me bi comerdî û bi kêfxweşî tebaxên mîst, babaqenûç, dil û gurçikên sorkirî, selete û gêzerên lîmonkirî dikişîne. Wê şûşeya araqa hîna hustuyê xwe bi ser qedehan de xwar nekiriye, lê maseya me; maseyeke ji wan maseyê şevêni li Beyogliyê tîne bîra mirovî. Ji ber ku masî li ser maseya me tune ye, mirov nikare bibêje Çîçek Pasajî. Qarîdes û qalamar jî... Berî ku mazûbanê me qedeha xwe bilind bike û bibêje, "Ez bixêrhatinê li mîvanê me yê ezîz, hevalê min î zaroktiyê û rîhevalê xwe Remziyî dikim û bi xweşîya we hemûyan", ew şeva hanê tê bîra min.

Ew cara sisiyan bû ku ez ê li mala te bûbûma mîvan. Em li Beyogliyê rûniştibûn û me masî dixwar. Te şeraba Vîla Doluca ya sipî û min jî araq vedixwar. Mizafer bi awayekî serxweşî li me rast hatibû û bi şeva me de Jahr danîbû. Tu nema bû ku te ew ji ser maseya me biqewiranda. Te bi halê wî nizanîbû. Ew mahkum bû... Lê ji ber ku ew hevalê min bû, te ew dabû xatirê min...

Bi dengê Remziyî re, ez li xwe vedigerim û ew jî qedeha xwe bilind dike û dibêje:

- Ez bi we serbilind im. Ez ser bilind im ku hevalên min ên nola we henin.

Bi gulpa pêşî re, Fewzî dikeve bin tesîra hewayeke samîmî û dibêje:

- Hey gidî, hey... Ma ev çend sal in ku me hevdu nedîtiye?

Ez wek îmana xwe dizanim ku ew ji dil nabêje û ew di hundirê xwe de dibêje, "We em di nav êgir de hiştin û hûn hatin van welatan. We temama hêjayiyêن xwe ji bîr kirinin, hûn bûnin rebenên Ewrûpâyê. We ew qas însan bi ser rêyan xistin... Yêن ketin hefsan, yêن bi çolan ketin, yêن hatin kuştin û hûn jî di binê ke-dehêن araqê de nahran diavêjin..."

Berî ku ez tiştekî bibêjim, Hesen mazûbantî û temenmezinbûna xwe bi kar tîne û dibêje:

- Tam, bîst û salek çêbûn.

Şûşeya me digihêje biniya nêvî û Fewzî careke din qedeха xwe bilind dike û dibêje:

- Mahmûdê bira, te ne daweta min û ne jî pîreka min dît.

Ew hîna dike dewam bike û wek însanê ji nişka ve tiştek bê bîrê û bi gotina; "Ka, ma Zehra li ku ye? Te ew nedîtiye, ne?", dewam dike.

Ew bi dengekî piçekî qibe û bi kîf bang dike:

- Zehra! Zehra xanim! Ka were, were! Bê ev kî ye? Ka were, ez hevalê xwe yê zaroktiyê bi te bidim nas-kirin.

Tu û pîreka Hesenî ji hêla medbaxê derdi Kevin. Paşê min bi hêla medbaxê ve ye. Tu çawa dikevî hundir, Fewzî radibe ser xwe û destê xwe ber bi te ve dike û dibêje:

- A va ye, jinbir te. A, ev e, jinbir te Zehra xanim.

Ez di ser hustuyê xwe re zîvirîm û ez bi rabûnê re li te dinêrim. Ez dibim wek tu taseke ava cemidî li min bikî.

Tu destê xwe dirêjî min dikî û ez sar

disekinim. Destê te piçekî li hewa dimîne, lê ez vê re li xwe hay dibim û destê xwe dirêjî te dikim. Destê me li hewa nin û Fewzî dibêje:

- Çawa ye, Zehra? Bi qandî ku min ji te re qal dikir heye, ne?

Tu jî di ber xwe de dibêjî, "Hi, hi-i" Tu xwe li ser qoltixekê bera xwarê didî û bi awireke nexelî li min dinêrî, paşê, tu serê xwe bera ber xwe didî. Em careke din jî qedehêن xwe radikin û Fewzî dibêje:

- Noş! Ji bo jina min a delalî!"

Tu jî qedeha xwe ya ava pирtoqalan radikî û çavêن xwe li hemûyan digerîn - ji xêndî min- û dibêjî:

- Noş!

Dengê te qet nehatiye guhertin. Ev deng ji wê rojê de, bi eyñî melodiye di guhê min de ye: "Noş!"

Şûşeya araqâ me xelas dibe, lê mazûbanê me Hesen, çıkışiya araqê ya li vî welatî dide bin lingêن xwe û dehere ji dolabê şûşeyeke nuh derdi-xîne. Ez her ku vedixwim, ez hîn bêtir têm ser hişê xwe.

Êdî araqâ me xelas bûye û Fewzî yî dest bi fortan kiriye. Wî li filan derê, ji filan kesî re weha gotiye, wî li bêvan derê, axaftineke muhteşem kiriye, wî di îşkenceyê de, bi mîrxasî li berxwe daye... Û bi her gotina xwe re, te ji xwe re dike şehad. Êdî şev derbas bûye. Ez permekê didim xwe û destûra çûyina xwe dixwazim. Ez dixwazim ji vê xewnê şiyar bibim. Bîhna min teng e û dilê min tê guvaştin. Di xatirxwestinê de, Fewzî çar caran min maçî dike û "serbilindiya" xwe ya di derheqa min de, dubare dike.

Tu li bende çûyina min nesekini-

yî. Tu raketiyî. Ez hêvî dikim ku ez ê nebim mîvanê xewna te... Na, na. Ji xwe, ez ê nebim...

Seet yek û çarîkek e û xunaviya baranê bi rengê xwe yê êvarê dewam dike. Ez hêdî hêdî dimeşim... Hezar tişt di serê min de deherin û tê. Fikrên ku wek gêrikê di serê min de digerin, mejiyê min belav dikan. Ez nikarim li ser tiştekî jî bifikirim. Ez li xwe difitilim û ji xwe re dibêjim, "Ma ez ê ci ma bifikirim? Ez cîma zorê didim mejiyê xwe, ez jî nizanim..." Tu di wê bîstikê de hemû fikrên min hêşîr dikî û min bi xwe re dibî wê şevê...

Seet li dora duduyan bû. Me xwe bera cem wî "paçecî" yê li Fîndikzadeyê ku li nêzî mala te bû dida. Di bin xunaviya baranê de, piyasekirina piştî vexwarina araqê jî tiştekî din e, ha! Ez di bin wê baranê de dikeliyam û dixana ji min diçû, weke dixana mekîneya ku avê bikelîne bû. Te hîn li aşxaneyê ew rewşa min ferq kiri-bû. Berî ku em bigihêjin cem paçecî bi dused gavekî bû ku min xwe li erdê mayinkirî qewimandibû. Ew erebeya sor a parqîrî bû ku min pişta te sipartibûyê û min rûyê xwe dabû bin lingê xwe. Lî tu... Tu maqûl derketi-bûyî û te...

Ev pêla jî wek wan pêlîn din e. Ez nikarim li ser tiştekî jî bifikirim. Ez kêfxweş im. Lî...

Hemû fikrên min tev li hev in û ez piçekî xemgîn û piçekî jî dilşad im. Bajar bê deng e. Herkes mîna mirîşkan ji êvar de lûsiyanin û ezmanî bajêr ji lampeyên kuçeyan rohnî ye. Wextî baran bisekine û ku'lî bibarin. Dibe ku müşmiş, ya jî gûz bibarin. Mimkunata ku hertişt ji vî ezmanî bibare heyâ. Dibe ku tajî, kûçik, gumgumok, kurebeşk, an hîme, hin-cir, gome... Ez ji ku dizanim, hertişt

dikare bibarin...

Ez dixwazim piçekî din jî vexwim. Li vê taxê deverike vekirî jî tûne ye...

Tê bîra min û ez têlefonî naseke xwe dikim. Na na, ci nas! Ew hezki-riya min a kevin e. Kêfa wê tê ku ez lê geriyamim, lê... Dostê wê li cem wê ye.

Ez dest pê dikim û dûrikekê dibê-jim. Her ku diçe, ez dengê xwe bilind dikim.

De wî lê lê kubarê,
dînê min ê bûhîstî ku te li ser min girtî dost û yarek.

Heger ji min çêtir be, tu nifirê li te nakim,

li te pîrozan û bimbarek.

Heger ji min xerabtir be,
ji pez û dewarêna mala bavê te bi-mîne yek kahrek,

ji qewm û eşîra mala bavê te bi-mîne yek.tifalek,

ew tifala, qotê serê wî gurî be,
guhê mêsî kevçiyê wî be,
qalikê kûso sehneya wî be,
lê der keve du gurên Sibatê,
wî çiya bi çiya û kanî bi kanî bi-gerîne...

Ay lê lê, lê lê, lê... Lî... Xaltî emelê yedî belayê lê....

De here te mala min xera kir, lê...

Dengê min, bi min pirî xweş tê.
Bi sitranê re, hêşirê min tê xwarê.
Ez dibêjim û hêşir diherikin. Ew tev li şikeliya baranê dibin. Şikeli şor diherike. Şikeli xwîn diherike. Şikeli jahr diherike. Şikeli...

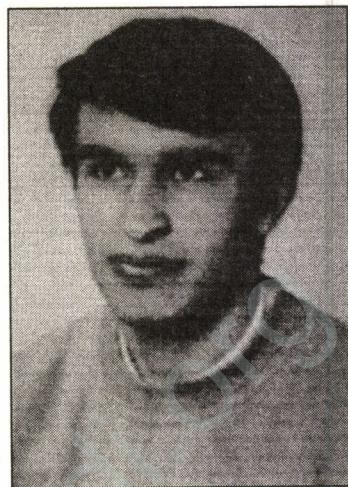
Erê, me rojekê jî ji kesî re qal ne-kiribû, lê te soz dabû min ku tu yê... Tu li ser soza xwe nesekinî... Fewzî ha... Gelo te dizanîbû ku ez û Fewzî hevalên hevdu nin? Na, na... Ez ba-wer nakim.

Ey, tu cîma hatî Swêdê?...

İlona 2001ê

Husein Muhammed

Nûdem şemalek hil bû, çirayek geş bû, deh kitî salan!

Dem ne ya xatirxwestinê bû, NÛDEM!

Di gavekê de ku baweriya bi siyasetê di nav kurdan de kûr ketiye jêrî sifirê; di gehekê de ku ewrek reşetarî ketiye ser ronakbîriya kurdî; di qonaxekê de ku çirûskên hêviyê bûne xweli;... gestirîn stîra asmanê me, Nûdemê, em tikîtenê hiştin!

Sal 1995 bû, ji bo dîtina çend nas û dostêñ xwe yên kurd, ez û du bira-yen xwe, ji bajarkek li Bakurê Finlandayê, ku hingê em lê dijiyan, me xwe gihadibû serbajar Helsinkiyyê... Ji ber ku ez bi xwe herdem kêm-zêde dildarê pirtûk û kovaran bûme, hema li kû bim, berî tiştek din mereq bikim, çavêñ xwe li wan digerînim û bi wan mijûl dibim... Min roja du-yem ji sê-çar rojêñ xwe yên wê carê li Helsinkiyyê xwe gihad pirtûkxaneyek taxî û bi awirek pêşîn li heftenameya İngilizî Newsweekê gerîm lê çima bi biberçavketina tîpekkê (Ü-ku ne di finî û ne jî di İngilizî de heye) û dû re jî sihirîna tevahiya navê kovare (NÛDEM) ez nakekîm cîhanekê û bin bandorekê, ya ku dê pey re belkî ji her kovarekê, belkî ji her dîmenekê zêdetir jiyana min biguhe-rîne yan jî belkî ta hebim rêbera min

be û serkêsiya dinyabîniya min bîke... Heke ne şaş bim, hejmar 13 bû. Teví ku min alfabeşa kurdî dinasî û berê jî xwe li hin kurteberheman ceribandibû û hin jî bi saya kertenivî-sên MEDTVya hingê fêrî xwendinê bûbim jî, xwendina min a bi kurdî qels û lawaz bû, lê vê yekê rê li ber min nedigirt, min carinan çend hevok li pey hev dixwendin û dîsan bi nerînek giştî rûpelên kovarê diqulipandin û min dixwest piştrast bibim ku her tiştên hêja yên tê de bibînim. Lî dîsan jî min ji çavêñ xwe bawer nedikir: kovarek bi kurdî li vir ci dike!? Ü çima ji hezaran pirtûk û kovaran ew ketiye ber çavêñ min (jix-we ez bi ti awayî ne li pey wê bûme jî)!... Geh pirr dipirsîm ku gêj bûme yan ketime xewnek erjeng û ez ê aniha serobin xuhdayî jê şiyar bîbim. Ev celeb xewnêñ erjeng - hindî

kü bîra mîn tê - ji min ne kêm bûne, Lî vê carê ne râstiya min bawer dikir xewn bû; xewna min bawer dikir rastî bû!

Ku min dît hejmar 13 ye, min bawer kir ku hejmarên berî wê jî bêguman hene û min bi fîniya xwe ya hingê hê ji xwendina min a bi kurdî lawaztir ji xaltîka li ber pirtûkxaneyê tika kir ku wan jî nîşanî min bide. Lî daxwaza min bi cî nehat: gorî ku ez di gotinê wê yên bilez û pîre-jinkî giham, wan ev hejmar wek diyarî bi dest xistibû û bi xwe ne aboneyên kovarê bûn... Heke bi paşa-qilkî bibêjim, dibe ku baştir bû min hingê tenê hejmarek dît: min - ku hema bibêje li destpêka xwendina xwe ya bi kurdî bûm ango hê ne melevan û fêrisê avjeniyê bûm - xwe di nav deryaya bi dehan kovaran de nexeniqand. Lî min derfet û delîv dîtin ku dîmenek baş ji vê kovarê - ku di rastî de yekem kovara bi kurdî bû ez di dest xwe de bigirim - werbigirim û bi wê pirr bihêvî bibim. Ev kovar bi mijarên cuda dagirtî bû û deriyê baxçeyek darêن wî di bin barê mizgîniyên nû de daçemîbû. Hema hemû werz û demsalan ciyê xwe di kovarê de didît. Betena hindirîn a pêşberga pirtûkê bi daxwiyaniek li ser derketina kovarek wergervanî, NÜDEM Werger, hatibû dagirtin û vê yekê bihar xist dilê min. Kurteçiroka Tosinê Reşit "Sînor" û germî û gurriya şoreşê ez kişandim nav gurmija havînê. Nasandina bi dehan pirtûk û kovaran di wê hejmarê de ez hilfirandim nav rezên biber ên payizan. Dîsan 'dilên şikestî di pirtûka Kevoka Spî de' berfîn zozanên Kur-

distanê û - hemâ ku qet dûr neçim - berfa mişe ya vî welatî jî anî bîra min.

Di navberê re heyamek bi qasî du salan borî û me jî - mîna pirranî penaberên ber bi bakurê Finlandayê de tên birin - barî başûrê welat kir. Di vê demê de min - di ber zimanê fînî û îngilîzî re - wek birçiyek bi mehan xwarinnedîtî hemû berhemên bi kurdî, yên ku diketin destê min, da-diheşandin devê xwe û didan ber didanê xwe yên dibêjî qey dirindeyî lê - ci heybet û sosret - zikê min hê jî birçitir dixwiya. Min navnîşana Nûdemê tine bû; ji ber welwele û heyecana dîtina wê ya cara pêşîn ez girtî, min hiş nebribûyê ku dibe carêkê pêwîstî navnîşana wê bibim. Lî paşî min navnîşan peyda kir û di cî de bela xwe ji kovarxaneya bajarê lê dijîm venekir û ew neçarî abonebûna Nûdemê kir. Çend hejmar hatin û min jî di xwendina wan de texsîrî nekir. Lî bîna min teng bû û çimkî min nexwest êdî tenê bi passîvî bi kovarê re bim; diviyabû min xwe bigihandayê û jê re binivîsiya. Min hê ji sala 1995an şûnde hin tişt bi kurdî xîçandibûn û ta wisan lez dabû xwe ku 1996an dest bi romana xwe ya hê jî nîvco "Bi Soz û Sond" kiribû lê min yekem car bi kurteçiroka xwe "Nemir" bi nameyek xwenasandinê re xwe avêt hemêza Nûdemê û wê jî, digel ku bi germtirîn awayê bikarim hêvî bikim ez hemêzandim, yekem car hawara min bi vê kurteçirokê gi-hand xwendevanê kurd.

Bawer dikim ku di xewn û xeyalîn min ên pirrhêl û tevreng de jî hêviyek wisan nezabû lê bi vê nameyê

dostaniyek ji min re bêpayan bi Nûdemê û xwedî û berpirsê wê yê bînfire û dûrbîn, jîr û zimanşirîn, dilcewer û mirovdost, birêz Firat Cewerî re çêbû. Dibe hin kes biramin ku ma gelo ez nikarim hinekî di vê pesandanê de bifikirim ka ci dibêjim û herwiha pirrî caran ne baş e û ta belkî neheqiyeck mezin jî be ku mirov bibêje her tişt ji filan tiştî deşt pê dike. Lê çîroka min a bi Nûdemê re ji gelek aliyan de awerteyiyek mezin dixe nav van şik û guamanan: Nûdem yekem kovara bi kurdî bû ku min peyda kir, Nûdem yekem kovar bû ku bi berdewamî bandor li min kir û li min hişt û dîsan Nûdem bû ew yekem kovar ku min tê de nivîsî. Birêz Firat Cewerî jî yekem nivîskar bû ku dostonâ bi min re kir, yekem nivîskar bû ku di min de tovê hêviyê dît û dîsan jî ew bû yekem kes û heta niha û belkî ji niha şûnde jî bi herherî ji her kesî zêdetir bawerî, piştgirî û bisteyî (cesaret) da min ku binivîsim...

Rojek di jiyana min de heye ku bawer dikim wisan ciyê xwe di mejiyê min de koliye ku heke dem û dewranekê tenê bîranînek di min de bimîne, dê bi ihti'malek mezin ev bi xwe be: Ji berbang û spêdeya rojekê dilê min bêyom bi hêz lê dida û di-

kuta, bi sedan û hezaran pirsên bêbersiv di serê min de tevlihev digevizîn û xwe wenda dikirin: "Gelo ez ê jê re ci bibêjim? Cilêñ çawan li xwe bikim? Sedî sed ez ê nizanim baş pê re bipeyivim? Heke ez jê re diyariyekê bibim, ez ci bibim bikêr e?.. Na, welle ez ti diyariyan nebim, dê baştir be. Ez bibim, dê bawer bike ku ez dixwazim xwe li ber dilê wî şirîn bikim!.." û hwd. û hwd. Sedema van lehiyên ramanan tenê ew bû ku birêz Cewerî ji min re ragihandibû ku ew ê bê Fînlandayê û belkî bîskekê fersend bikeve destan ku em hev bibînin. Belkî ti caran mîna vê carê heyecana min jixweyî û békêr nebûye çimkî piştî du dequeyên

*Armanca vê nivîsarê qet
ne ew bûye ku
Nûdemê ji her alî de
bi xwendevanan
binasînim û bawer
dikim ku ev yek jî min re
qet ne gengaz e jî. Qet
nebe, ji ber ku xwe di
nav rûpelên wê de
berbendkirî hest dikim,
ne mimkim e ku
rabibim raserî wê yan
dûrî wê daku bikarim
bi çavek objektîv li
hêjayî û kêmasyîn wê
binerim. Nûdem ji
mejiyê min zêdetir
beşek ji dilê min e loma
nikarim bi rasyonalî wê
binirxînim.*

silavan û pirsîna hal û rewşa hev em herdu, mîna ku bi dehsalan nasen hev bin, ketin henekan û suhbetê pirr dûrî yêñ fermî û formal ku ez hind bi kûrî lê ponijîbûm.

Di deh salêñ borî de Nûdemê bi her awayî erk û vatiniyêñ xwe anîn cî. Di serdemekê de, ku weşanêñ bi kurdî, ci li hindir ci jî li derveyî wetal ji ber bêkesiyê û şûrê tûj ê felekekê serê xwe ditewandin û pê re jî tovê bêhêvitiyê, bêhêvîtiya ew weşan bi xwe li dijî rabûbûn, direşandin, di wê serdemê de zeriyek bejnşirîn, balzêrîn û bînbîhestîn bi navê

NÛDEM, bi awirên afirînerek çeleng û wek pêşnavê xwe ava jiyanê, şibî paşnavê xwe cewer baweriye kurt xist nav dilê me. Vî şervanê aza bi dildara xwe re soza pênc salan dabû me lê pênc ên din jî lê zêde kirin. Em di vî şerî de dîl û êsîr bûn û dijmin dixwest zimanê me jê bike lê vî şervanî cil kitî mertalên evîndara xwe dan ber. Pê re jî, tevî ku ti soz nedabûn jî, di heman navberê re bi zêdeyî pêncî dermanan(*) bîrînên me kewandin...

Armanca vê nivîsarê qet ne ew bûye ku Nûdemê ji her alî de bi xwendevanan binasînim û bawer dikim ku ev yek ji min re qet ne gengaz e jî. Qet nebe, ji ber ku xwe di nav rûpelên wê de berbendkirî hest dikim, ne mimkim e ku rabibim raserî wê yan dûrî wê daku bikarim bi çavek objektîv li hêjayî û kêmasiyên wê binerim. Nûdem ji mejiyê min zêdetir beşek ji dilê min e loma nikarim bi rasyonalî wê binirxînim. Lê bawer dikim ku ti dudilî di vê yekê de ji ti kesek Nûdem xwendibe re dê çenâbe: Bi jiyê xwe yê deh salan Nûdemê bi her awayî heq kir ku bibe çirûskek ronahiyê li asmanê tarî û di dîroka ronakbîriya kurdî de bibe mînakek bêmînak û ti sedem jî namînin ku çima ew nebe destebiraya Ronahiyê û serçemkkêşa govendê bi Hawarê re. Bila ti kesek bawer neke ku hêjayiya Nûdemê tenê ji ber tine-bûna kovarek din a xurt a bi kurdî ye. Dema kovarêne wêjeyî û çandeyî yên navdar ên cîhanî dixwînim, her tim li bîra min e ku Nûdema me jî hevbend û pêşbeza wan e. Bê ku ke-

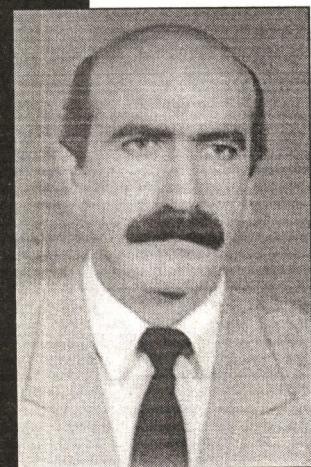
da ti kesek din ji nivîskarê Nûdemê biçûk bibînim jî, dikarim bi dilek saf bibêjim ku ev proje dê bê keda Firat Ceweriyê çeleng û - berî her tiştî - dilsoz ne gengaz bûya.

Çawa ku berî encamên baskirî kesekî nedikarî ji wî camêrî bipê ku van hemû qenciyân li me bike, dilê min jî niha nagire ku hê berdewamiya Nûdemê û weşanên wê jê bixwazim. Lê hêvidar im ku Firat Cewerî dê me bi tenê nehêle çimkî ew bi xwe jî dizane ku niha belkî ji her demê pêtir em hewcedarî kesatiyên mîna wî ne...

Bi rûbirûbûna zordariya dinyayê û sersariya mirovan re, di serdemekê de ku bi rêya medyaya mîna lehiyan şer û pevçûnan, birîndar û miriyan her roj tîne mala me, vê bêsihûdiyê dike parek, rastiyek jiyanê û - ji ber hezarbarekîrinê - jê re watedariyekê nahêle. Ev yek jî xemsariyekê dide mirov ku bi berdewamiyek demdirê dibe sedema rûqayîmiyê li şûna dilnazikiyê.

Herdem ji vê rûqayîmiyê tirsîme, tirsîme ku ew ê wisan bike ku ez ê li hember hemû neheqiyên heyî xem-sar bim û wan di pişt guhêñ xwe re biavêjim lê ku ez ji ber xatirxwestîna Nûdemê ji xwe re bîskek xweş girîm, dû re kêfa min hat ku dibe ev girîn di min de nîşana bermayîtiya hinek dilnazikiyê be!

* Weşanên Nûdem, ji bilî 40 hejmarêñ kovarê, 58 pirtûk jî weşandi-ne (binere Nûdem 39-40, r. 209-210)

Nêçîra Guran

Nurettin Basut

Gelê me li gor şertên tabîetê yên ku tê de dijîn hin rê û teknîkên ecêb hanîne holê. Li her herêmeke welat ev rê û teknîk bi awayekî ne. Herçar demsal jî bi hemî bedewiyêñ xwe lî ser axa me xwe pêşkeşî gelê Kurd dîkin û di Kurdan da jî li gor her demsalê xûyêñ cûrbecûr di jiyanê da cîh digrin û ji bavan derbaşî kuran dibin. Hin rengêñ van xuyêñ jiyanê êdî ji bîr çûne, hin jî bi xebat û xîreta zordaran hêdî hêdî winda dibin. Ji van yek jî nêçîra guran e, ku li welatê me di mehêñ zivistanê da zêdetir li hêla Serhedê dihat kirin.

Di salêñ şerê qirêj da ku gund û bajarokêñ me bi awayekî hovîtî dihatin bombe kirin, berê mirov, li dû re jî gur û heywanêñ ku dî çiya û newalêñ me da dijiyan, gund û bajarokêñ me hîştin û çûn. Êdî nêçîra guran, ew şahiya zivistanê nema û ew jî wek gelek tiştêñ dî di rojêñ borî da ma...

Di bajarê ku ez li wir ji dayîka xwe bûm, mehêñ dirêj yên zivistanê li gundan şahiya herî xweş nêçîra guran bû. Ew bajarê ku min zaroktî û salêñ xortaniya xwe li wir derbas kiriye, li Agiriyê... Nêçîrê di berbanga rojêñ kin yên zivistanê da dest pê dikir, bi saetan dikişand û ne bi beşdariya nêçîrvanan tenê, gelek caran bilî gundiyan xelkê bajarî jî wek temâşevan beşdarî van nêçîran dîbû.

Kesên ku Agirî nedîtibin, têkiliya çiyayênu ku wek moriyan li dora deşta Elaşkirê rês bûne û bajarê Agirîya ku di navbera vê deşte da cih bûye baş nizanin. Çiyayê Sîpanê, Çiyayê Agirî (yê mezin û piçûk), Çiyayê Kosedax di nav wan bendelbendêna da ku ev deşt rapêçane, wek kela bilindê asîmanan dibin. Kesên ji Agiriyê ne, jiyana di pêşa van çiyan da ji bo xwe wek taybetiyek û himber êrişan jî wek sitar dibînin.

Qasî bîst-sî sal berê, di van çiya-yênu ku ev deşta rapêçane da bi hezaran heywanênu kuvî yên cûrbecûr di-jîyan. Jiyana tabîî gelek bi hereket û rengîn bû. Li Çiyayê Agiriyê hurçen boz, li Çiyayê Sîpanê û Newala Şengalê karxezal, Çiyayê Kosedaxê û Zozanê Sînegê komên guran... Dema ku zivistan li derî dikelibî û berf ji bejna mirovekî zêdetir diket, birçî-bûnê dest pêdikir û heywan ji bo xwarinê kom bi kom berjêrî deşte dibûn. Ev rewş mizginiya nêçîrê bû. Tividîrên ku di payîzê da hatibûn kîrin, carek dî dihatin ceribandin.

Ez dixwazim di vê nivîsa xwe da ji we ra behsa gurên ku Zozanê Sînegê û Çiyayê Kosedaxê ji xwe ra kiribûn cih û war, bikim; behsa rewşa wan a ku ji bo xwarinê çawa berjêrî deşte dibûn û çawa dibûn dîlê nêçîrvanan...

Kesên ku temaşe kirine dizanin, lê ez ji bo kesên ku nizanin bibêjim; Dema ku komên guran ji çiyê berjêrî deşte dibûn, gişk bi dû hev di rêzekî da dimeşin. Vegera wan jî dîsa bi eynî rêu û bi eynî şeklî dibe. Ev yek him tesîra berfa ku bibare kêm dike, him jî ewlekariya komê bi

awayekî bi cih tîne.

Dema ku berf kilç nagre û wek pûk e ji bo nêçîra guran dema herî baş e. Di van deman da komên guran riya ku şev têni nikarin bi lez vegevin û pirî caran vege heta berbangê, ango nava rojê dom dîkin.

Nêçîrên ku ez bî xwe gelek caran bûme şahid di demên wîsa da dibûn. Şahiyênu nêçîrê tenê ji bo çend kurişen postê guran nedihat kîrin. Ev nêçîr zêdetir ji ber bîhntengî û betaliye mehîn dirêj yên zivistanê wek şâhiyekî dihatin kîrin.

Kesên ku dê besdarê nêçîra guran bibûna, pêşî besiyeke taybetî ji bo hespênu xwe kardianîn, dem dem zîn dikir û direvandin û bi vî awayî xamiya wan dişkînandin û ji bo nêçîrê haziriya xwe dikîrin. Bişev dema ku gurên ji bo xwarinê berjêrî gund û bajarokan dibûn dihatin dîtin, nêçîrvan li hespênu xwe sîwar dibûn û rêza guran tekîp dikîrin. Di demên wîsa da dengê kuçikên ku ji tîrsa guran dikirine zûrinî tevî dengê zarok û jinan dibû. Gel derdiket ser xaniyênu ku di berfê da winda bûyî bi meraq ev şâhiya(!) nêçîrê temaşe dikîrin.

Di nêçîra guran da serketin ew bûku gur bi saxî bêngirtin, ne bi kuştî... Ji bo vê jî neçîrvanan taktíkeke ecêb bi kar dianîn. Pişti ku gur bi vê rewşa xwe ya bi dû hev rêzbûyî ber bi çiyê rê diketin, demeke dirêj, gur hin caran bi aliyê rastê, hin caran ji bi aliyê çepê diketin bin teqîba neçîrvanên siyarî. Di vê yekê da armanc ew bûku, gur ku demeke dirêj bi xof û tirs wê aliyekî binêrin û bi vî awayî jî hustiyênu wan req bibe. Gurên ku diwastiyan û rêça komê xira

dikirin bala neçîrvanêن pisporêن vî karî dikişand û wan jî cîhê xwe di-guherî. Li ser cîh guhertina nêçîrvan-an tirsa guran zêde dibû û wan jî dixwast hustiyên xwe li aliyê din da bîzivirînin. Lê dema ku dixwastin hustiyên xwe yên reqbûyî bizivirî-nin, nikaribûn û li ser serê xwe dike-tin û di cîhê xwe diçûn-dihatîn, rêza xwe xirab dikirin û dikirine zûrinî. Îdî nêçîrvanêن pispor nêzîkê neçî-rênen xwe yên ku edî nikarin serî li ser xwe bigrin, dibûn.

Dema ku nêçîrvanan darê ku se-rîkî wî bi çetel (nacak) û bi taybetî ji bo vî karî hatibû amadekirin datînîn ser hustiyê gur, devê gur heya da-wiyê vedibû. Ji nêçîrvanan yekî gur bi vî awayî digirt u yekî din jî darek

bi berayî dixist devê gur û bî kapekî va baş girêdida. Gurênu ku bi vî awa-yî dihatin girtin davîtin ser terkî ya hespê xwe, dihanîn meydana gundatînîn ber çavên gundiyan ên bi mereq. Şahiyê(!) jî piştî vî bi çepi-kêñ gel dest pêdikir. Kuçikekî ku ji guran natirse û gurex e dihanîn meydanê û seriyekî zincîrê bi hustiyê wî seriyê din jî bi yê gur va girêdîdan û herdu berî şer didan. Lê ev şerekî bi adîlane ne bû. Aliyekî gurekî li ciyê hetiye girtin û devê wî mekem ha-tiye girêdan, di nav tirs û xofê da, aliyê din jî kuçikekî ji bo vî karî ha-tiye kedîkirin(perwerdekirin)..! Ev şahiyê nêçîran bî van lîstikan(!), van lîstikênu ku encamê wan di serî da kifş bu, diqedîyan...

Bîranînêن Kiralekî

Ciwan (*)

HEINRICH BÖLL

Bi umrê 13 salîn ji min hat xwas-tin ku bibim kiralê Capota(1). Ez di odeya xwe de rûniştibûm û min dikir ku ez ji hevoka "Ne baş e" ya ku ma-mosteyê min di bin nivîsareke min de nivîsandibû peyva "Ne" rakim. Bavê min, Pig Giyê Yekem ji bo çar hefteyan li çiyan derketibû nêçirvan-nyê û divabû ku ez nivîsara xwe tev namehilgirên taybetî jê re bişînim. Min hesabê tunebûna çirayeke bi ro-nahiyeye baş di şûna wî ya nêçirvan-nyê de kiribû û min bi can û bêhn xwe dabû ber karê xwe, dema ji niş-kan ve qîrîneke ji pêş qesrê dihatî ket guhê min: "Bijî Pig Gi yê Du-yem!"

Bîstekê li dû wê, dergevanê min li bayê bezê ket hundir, xwe li ber derî avêt ser erdê û bi hurmeteke mezin di ber xwe de got: "Kiralê min, bi kerema xwe, li min biborî-nin, ku min berî demekê di derheqê Cenabê we de ji bo kişandina cixare-

yê li cem Serekwezîr gilî kiribû."

Xwenizimkirina dergevên li xweşiya min nehat , min jê xwast ku biçe der û min karê xwe domand. Mamostayê min bi merekeba sor di-nivîsand. Min şûna peyva "Ne" di deftera xwe de qul kiribû, dema ez cardin hatim ewarekirin. Serekwe-zîr ket hundir, xwe li nêzikî derî çû ser çokan û bang kir: "Bijî Pig Gi yê Duyem, sê caran bijî!" Dû re do-mand û got: Ezbenî, gel dixwaze we bibîne."

Ez li hev şaş bûm, min lastîkê di destê xwe de danî, destê xwe ji bo paqikirina wan li hev xistin û pirsî: "Çima gel dixwaze min bibîne?"

- Ji ber ku hûn Kiral in.
- Ji kengê ve?
- Ji nîvsâetekê û vir de. Bavê we yê herî qedirbilind di dema nêçirvan-nyê de ji hêla endamekî RASAC ve hat kujtin. (RASAC kurtkirina "Ra-sac Sadisten Capotas" e) (2).

"Ax, ji destê van RASACan !" min bang kir. Dû re min da pê Serrekwezîr û derketim ser balkonê, pêş gel. Ez bişirîm, çepelên xwe li ba kirin û li hev şâbûm.

Ev xwepêşandana xwe bi xwe hatî holê, du saetan domand. Tenê ber bi êvarê, dema dest pê kir tarî bibe, xelk ji hev belav bû; lê li dû çend saetan millet bi meşheleyan car din di ber qonaxê re derbas bû.

Ez li odeya xwe vege riyam, min-nivîsara xwe çirrand û beşen çirçirrîn yên kaxizê çekirin hewşa navend ya qonaxa kiralî. Li wir, wek ez dû re pê hesiyam, ew ji aliyê yên tiştên bîranînê berhev dikin de hatibûn rakinine û ji bo welatên biyanî hatibûn fotine, li ku derê iroj îspatên nejîrbûna min di warê rastnivîsê de di bin caman de hatine parastin.

Mehêñ balkêş û bi heyecan li dû vê bûyerê hatin. RASACan hewl dan inqîlabekê çêbikin, lê ji aliyê MISACan ("Milde Sadisten Capottas") (3) û hêzên leşkerî de hatin rawestandin. Bavê min kirin gorê û divabû ez di civînên parlemanê de beşdar bibim û bendên qanûnî imze bikim, lê çawa be jî, min ji kiralbûnê hej kir, ji ber ku min nuha dikaribû li hember mamostayê xwe metobîn nû bi kar bînim.

Eger wî di dersa bi axiftin de ji min bipirsiya, "li xweşiya Cenabê we were, hûn ji min re şert û qaîde-yên jimarêñ li tevlihev yên ne wek hev bibêjin?" Min ê bigota, "na, li xweşiya min nayê," û wî nikaribû

tiştek li dij min bikira. Eger wî bigota, "gelo ji bo Cenabê we zehmet be, eger min bipirsiya, heke hûn bikaribin bi kerema xwe nivîsareke ji sê rûpelan binivîsinin, ka Tell (4) ji bo ci armancan Gessler kuş?" Min ê bigota, "erê, ji bo min zehmet e" - û min ji wî dixwast, bila bi xwe ji min re bibêje, ka armancê Tell ci bûn.

Wisa, min bi hêsanî perwerdebûneke bi sînor bi dest xist, hemî pir-tûk û defterên xwe yên xwendegehê şewitandin û kata xwe ji bo tiştên ez jê hej dikim derbas kir. Ez bi topê leyiztim, min kêra xwe ya beriyê avête textê nêşanê, romanên polîsîn xwendin û di civînên dirêj de li gel berpirsiyarê sînemeya kiralî beşdar bûm. Min ferman da, ku hemî filimên ez jê hej dikim werin dîtin û min di parlemanê de di derheqê xwendegehan de guhertinê mezin daxwaz kirin.

Dem ke pirr xweş bû, tevî ku civînên parlemanê ez westa dikirim ji. Ji dest min hat der ez xwe ji derive de wek kiralekî ciwanî xemgîn xuya bikim û min bi tevahî pişta xwe bi Serrek wezîr Pelzer girêda, yê ku hevalêkî bavê min û pismamekî diya min bû.

Lê li dû sê mehan Pelzer ji min daxwaz kir ku ez bizewicim. Gote min, "divêt hûn ji gel re bibin nimûne, ezbenî." Tırsa min ji zewacê tunebû, lê ya xirab ew bû ku Pelzer qîza xwe ya yanzdeh salîn, Jadwiga, ji min re pêşniyaz kir, keçekte lawaze

biçûk, ya ku min gellek caran didît di hewşê de bi topê dileyiziye. Navê wê wek keçeke bêhiş derketibû, sini-fa pêncem dubare dikir, rûzer bû û ne çeleng xuya dikir. Min ji Pelzer daxwaza katê kir, da di pêşniyaziya wî de bifikirim. Nuha ez bi rastî xemgîn bûm, ez bi saetan li paş pencere-yê rawestiyyam û li Jadwiga niherî, ya ku bi topê dileyizt, yan xwe li ser lingekî çedikir. Kincên wê ji berê xwesiktir bûn, carine serê xwe radikir, li min diniherî û dibisirî, lê kenê wê wek kenekî ji dil bi min ve xuya nedikir.

Dema kata biryargirtinê derbas bû, Pelzer bi taximekî kincên fermî ket hundir. Ew peyakî bi hêz bû, rûzer, rîhres, çavêن wî dibirûsîn. "Bi kerema xwe rê bidin û biryara xwe ji min re diyar bikin, ezenî," got Pelzer, "ka we ew zaroka min layiqî Cenabê xwe dîtiye?" Dema min rast-rast "na" got, tiştekî erjeng cih girt: Pelzer nîşanên li ser milên xwe û qirdêleyên li ser sepetâ xwe cirrandin, centeyê xwe - ji çermê neeslî hatibû çekirin - çekir ber lingên min, rîhên xwe rûçikandin. û qîriya: Ev e şewe-ya spaskirinê li nik kiralên Capota!"

Rewşa ez tê de yeke aloz bû. Bê-yî Pelzer ez ê wenda bibûma. Min hema di cih de got: Ez destê Jadwiga ji we dixwazim.

Pelzer xwe li pêş min avêt ser er-dê, bi germahî pêçiyêن lingên min ramûsan, nêşan, qirdêle û centeyê ji çermê neeslî dîsan rakirin.

Merasîmêن zewaca me di kiliseya

mezin ya Huldebach de cih girtin. Bîra û sicuqên goşt li gel hatin belav-kirin, ji bo her kesekî heşt cixare hatin dayîn û li gor daxwaza min, her-weha du bilêtên siwarbûna çerxfelekê (5). Bi dirêjiya heyşt rojan temâşyan û qirecirê li doraliyê koşkê domandin.

Li dû zewacê min di nivîsandina wezîfeyêن xwendegêhê de alîkariya Jadwiga kir, em tev bi topê leyiztin, me xwe li ser lingekî çekir, em tev çûn siwarbûna hespan û herku dilên me xwastin me şîranî ji xwe re ji mitabaxa şîraniyê ya kiralî wesand, yan em çûn sînemeya malê. Kiralbûn hêjî li xweşîya min diçû, lê bûyere-ke giran wezîfeya min bi tevahî hanî dawiyê.

Dema ez gihîştim çardehsaliya xwe, ez wek serekhêz û qumadarê Hêza 8em hatim binavkirin. Ji bo Jadwiga rutbeya serdar hat dayîn. Divabû em carine bi siwarî di pêş leşkerên di rêzan de derbas bibin, êvaran biçin klûban û di rojê nete-veyî de nêşanan bi sepetên leşkerên layiqî wan xin. Min bi xwe jî gellek nêşan girtin. Lê dû re meseleya Poskopek qewimî.

Poskopek leşkerekî Refê Çarem yê hêza min bû. Êvareke yekşemê ew ji leşkeriyê reviyabû û xwastibû tev siwareke hespên sîrkê sînorê we-lêt derbas bike, lê hat girtin ûadge-heke leşkerî cezayê mirinê dayê. Wek qumadarê hêzê divabû ez fer-mana kujtina wî îmze bikim, lê min di binê kaxizê de hema di cih de ni-

vîsand: Bi mayîna çardeh rojan di girtîgehê de hat bexşandin: Pig Gi yê Duyem.

Ev rêza nivîsê encamên xirab hanîn holê. Serleşkerên hêza min hemiyan nêşanên xwe ji ser milên xwe çîrrandin, qirdêle û xelatên li ser sepetên xwe qetandin û dan serpelekî (6) ciwan da ku ew wan di odaya min de çeve. Hêzên Capotayî bi tevahî dan şopa wan serleşkeran û bi gihiştina êvarê re odaya min tiji nêşan, qirdêle û xelatên leşkerî bû. Rewşa odayê ne tu rewş bû.

Erê, gel piştgiriya xwe ji bo min xuya dikir, lê bi şev Pelzer ez agahdar kirim, ku hêzên leşkerî bi tevahî çûne aliyê RASACan. Teqînê dest pê kir, gulle hatin barandin û dengê mîtralyozan qiyamet li doraliyên koşkê rakir. Erê, MISACan çend peya ji bo parastina min rîkirin, lê Pelzer di eynî şevê de derbasî aliyê RASACan bû. Ez neçar mam li gel Jadwiga birevim.

Me zû kinc, pere û xişir civandin, MISACan takşiyek ji me re xwastin û me xwe bi zor gîhand rawesteka trênen ya li ber sînorê welatê cînar. Li wir, westa û hilak, me xwe xuşand hundir vagoneke razanê ya dereceya duyem û me sînor derbas kir. Li aliyê Capota tîqetiqa tifingan, qîrîn û querxeşeya isyanê dunya kiribû heşermeşer. Em li dû çar rojan li bajarekî bi navê Wickelheim peya bûn. Bîranînê nebixêr yên dersên erdnigariyê (7) ez pê hesandim ku Wickelheim paytextê welatê cînar e.

Di navberê de ez û Jadwiga rastî tiştine hatin ku li xweşiya me hatin, wek bêhna trênan û xetêن wan ya tirş û túj; tama sicuqêن goşt yêñ rawestekîn trênan û min dikaribû bi keyfa xwe cixareyê bikişînim. Jadwiga jî dest pê kir wek kulîlkekê bişikife, çîmkî ew ji karê xwendegöhê xilas bû bû.

Di roja me ya duyem de li Wickelheim, afişine li her derê bi dîwaran de dihatin qemîtandin balêñ me kişandin ser xwe: "Sîrka Hunke-Werin li siwara bi nav û deng Hula û hevparê wê Jürgen Poskopek temaşe bikin." Jadwiga bi heyecan got, "Pig Gi, jiyîna me bide berçav. Poskopek dikare alfîkariya me bike."

Li otêla me saet bi saet têligraf ji Capota digihîstîn, serkeftina MISACan diyar dikirin, kujtina Pelzer û organîzekirina hêzên leşkerî ji nû ve.

Serekwezîrê, nû -navê wî Schmidt bû, serokê MISACan bû- ji min daxwaz kir ku ez vegekim, da taca polatîn ya kiralêñ Capota car din ji desîten gel bigirim.

Cend roj derbas bûn bêyî ez bikaribim ci biryarê bigirim, lê li dawiyê tîrsa Jadwiga ji wezîfeyêñ xwendegöhê bi ser ket. Ez cûm sîrka Hunke û min li Poskopek pîrsî, yê ku li pêş deriyê karavana xwe bi kêfxweşî bi-xêrhatin li min kir û pîrsî, "Parasdârê canê min, hûn ci alfîkariyê ji min daxwaz dîkin?" "Karekî ji min re bibîne," min hema di cîh de gotê.

Poskopek bi qîret bû, ew ji bo min li gel Birêz Hunke axift û min

dest pê kir li Sîrka Hunke avleymûnê bifroşim, dû re cixareyan û dû re tırşıka goşt. Ji bo min karavanek hat dayîn û li dû demeke kurt ez bûm xiznedarê sîrkê. Min navê Tückes li xwe kir û ji wê demê û şûn ve ez ji tîligrafên ji Capota xelas bûm.

Kelk min wek mirî yan wenda dizane, di dema ku ez li gel Jadwiga ya ku herka diçe xweşiktir dibe, di karanava Sîrka Hunke de ji cîhekî diçim yekî din. Ez welatêni biyanî bêhn dikim, dibînim, û bi baweriya ku Birêz Hunke bi min tîne pirr kêfxweş dibim. Ü eger Poskopek yekcaran seri li min nexista û ji min re li ser Capota neaxifta, eger siwara çeleng Hula, jina wî, her bi îsrar negotâ min ku mîrê wê ji bo jiyana xwe spasdarê min e, min ê nema bihaniya bîra xwe ku ez demekê kiral bûm.

Lê ber demeke kurt ez li îspateke rastîn ya paşerojên xwe yên kiraltiyê rast hatim.

Sîrka me bi mêvanî li Medrîdê bû. Ber nîvro ez li gel Jadwiga ji bo gerrê derdiketim bajêr. Carekê Xani-yeğî mezînî rengboz, ku li ser "Entîkxaneyî Neteweyî" hatibû nivîsandin haya me kişand ser xwe. "Were em biçinê," got Jadwiga û em di entîkxaneyê de çûn yeke ji ew salonên mezine li aliyekî. Li ser deriyê wê "Beşê Destnivîsê" hatibû nivîsandin.

Bêyî ci şik' me ji xwe re li destnivîsên serok û kîralan diniherî, ta ku em rast qutiyekê camîn hatin, li ser kîjanê beşkaxizêke spî hatibû zeliqandin: "Kiraltiya Capota, ji du sa-

lan û vir de Komar." Min li wir destnivîsa kalikê xwe, Wuck XL., dît, beşekî biçûk ji daxuyana Capotayî ya bi rûmet, ya ku wî bi destê xwe nivîsandibû.

Min peleke ji deftera bavê xwe ya rojêne nêçirvaniyê jî dît û li dawiyê min perçeyekî biçûk ji deftera xwe ya xwendegêhê dît, piçek kaxiza gemarîn, li ser kîjanê min nivîsa bi destê xwe xwend: "Yê lingê xwe qasî bera xwe rane hewcedar nabe." Min şermok berê xwe da Jadwiga, lê ew bişirî û got: Tu nuha êdî ji van tiştan xilas bûyî.

Em zû ji entîkxaneyê derketin, ji ber ku katjimêr bû bû yek û li dû du saetan temaşeyê li sîrkê dest pê dikir. Divabû ez katjimêr du teqeşa bilêtan vekim.

(*) Wergerandin ji Almanî: Şahînê Bekirê Soreklî

(1) Capota: Welatekî xeyalî ye

(2) "Rasac Sadisten Capotas": rêxistîneke siyasiyâ ya xeyalî ye. Bi Kurdî xwebêjeke wisa dide: Rêxistina Rasakê Bêwûcdan yên Capota.

(3) "Milde Sadisten Capotas": partiyeke din e. Bi Kurdî xwebêjeke wisa dide: Partiya Rasakên nîvwûj-dan yên Capota.

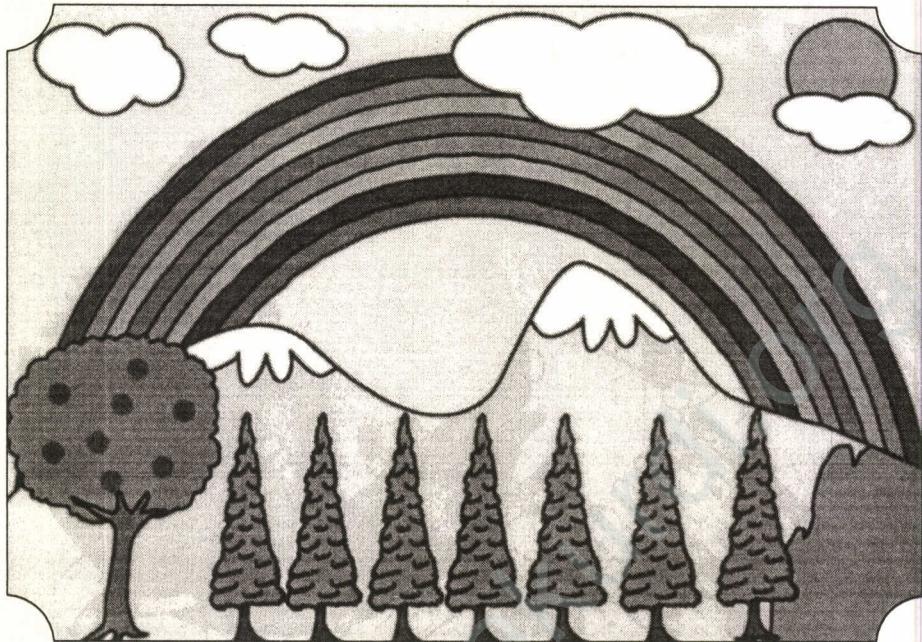
(4) Tell: William Tell (sedsala 13an), li Swîsre wek sîmbola têkoşna ji bo azadiyê tê nasîn.

(5) Çerxfelek: karûsel

(6) Serpel: Teymen, rutbeyeke serleşkeran

(7) Erdnigarî: Coxrafiya

Gulistana Zarûkan

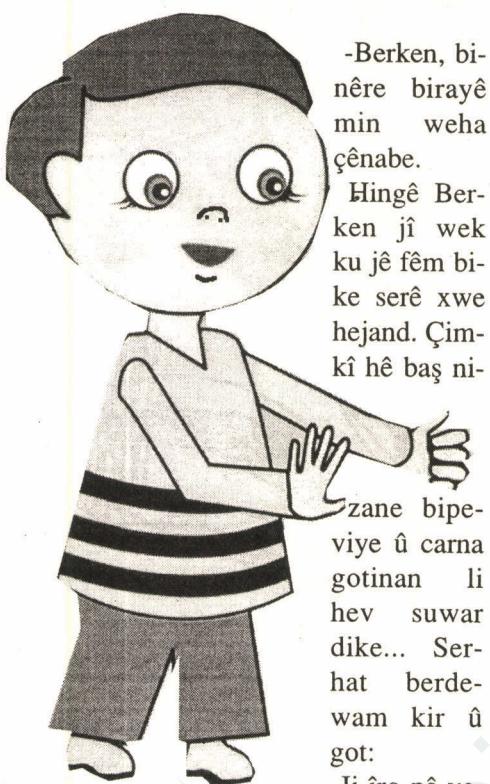
Bawer Andok

Kovara Gulista-nê wê di her hejma-ra xwe de bi kême-nî rûpelekê ji bo we zarûkan veqetîne. De îcar hûn xwedi-yê vî rûpelî ne û di-vê her hejmar hûn dagirin. Navê rûpelê we Gulîstana Za-rûkan e. Dî vî rûpelî de, dilê we her çi bixwaze hûn dikarin ji me re binivî-sîn û bişnin. Tiştanok, têderxistinok, meselok, çîrok, ca-nê we nivîsîna her çi bixwaze.

Berken û Serhat

Serhat û Berken bira ne. Serhat heft salî, Berken sê salî ye. Belê gava ku Berken û Serhat li malê bi pêleystokên xwe dileyizin, te dît ji nişka ve bi hev ketin. Şer û pevcûna wan bi pirranî weha dest pê dike... Gava ku Serhat destê xwe dirêjî pêleystokekê dike, te dît ji nişka ve Berken jî êrîşî her eynî pêleystokê kir û xwest ku ji destê Serhat derxe. Ya rast li malê pêleystokên wan gellek in û carna qet paxav bi pêleystokan nakin, lê illa gava yekî dest avêt tiştekî, yê din jî dest davêje eynî tişti.

Wê rojê Serhat birayê xwe Berken kişand kujekî û jê re weha got:

-Berken, bînêre birayê min weha çenabe.

Hingê Berken jî wek ku jê fêm bi ke serê xwe hejand. Çimkî hê baş ni-

zane bipêviye û carna gotinan li hev suwar dike... Serhat berde-wam kir û got:

-Ji iro pê ve, gava ku ez dest bavêjim tiştekî û tu jî bixwazî, emê Yekê Yekê çêkin.

Berken bi sergiranî li Serhat goh-darî dikir. Serhat tiliya xwe ya eşhe-dê rakir û dest bi Yekê Yekê kir û got ku bîst li kî bikeve, ewê pêşî bi pêleystokê bileyize.

YEKÊ YEKÊ

Yekê yekê

Yekanekê

Dabistanê

Ezîzanê

Gula çepo

Çepilmijo

Arê gujo

Şam û şe ye

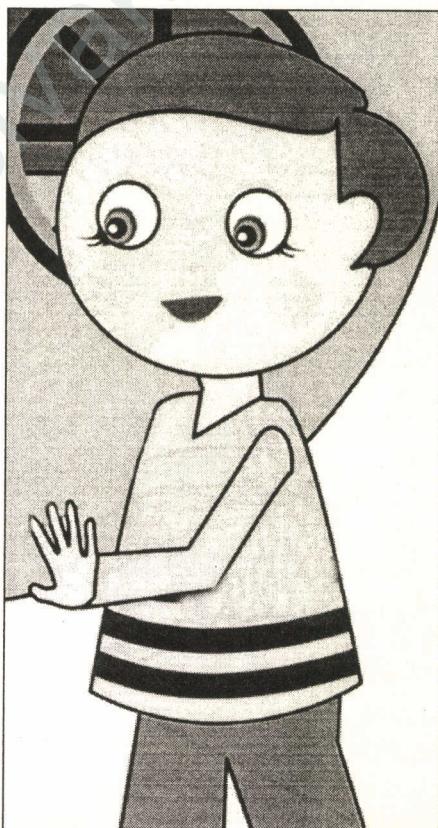
Gul hina ye

Yek li min e

Bîst li te ye!

Serhat wê rojê gellek caran li ser hev Yekê Yekê ji Berken re got. Be-lê Berkenê ku hê nizanibû baş bipêviye, tenê dikaribû, ekê ekê bigota. Serhat soz da dê û bavê xwe ku ewê Yekê Yekê hînî birayê xwe yê Berken jî bike û ji niha pê ve li ser ci li hev nekin, ewê bi hev re Yekê Yekê çêkin.

Zarûkno, hûn jî wek Berken û Serhat, gava we li ser dora tiştekî li hev nekir, di nav xwe de Yekê Yekê çêkin. De îcar hûn jî ji bo hejmarên pêş ji bo Gulistana Zarûkan hin tiştan amade bikin û ji me re bişînin. Baxçê gulan, gulistana xwe bê gul nehêlin. Xeml û rewşa Gulistanê hûn in.

Hin notên li ser roman û romanîvîsiyê

İbrahim Seydo Aydogan

"... her çi qas ez wek bavê Don Kîşotî tême naskirin jî... ez ê ji bo ku tu kêmeñyêñ lawikê min efû bikî, wek herkesî bi çavêñbihêşir neyêm û li ber te negerim..."

Miguel de Cervantes (*Don Kîşot*)

✓ Li ser romanêñ dîrokî û fantastîk

Kîjan roman dê bêne xwendin û kîjan dê neyêñ xwendin? Kîjan roman dê bimînin pêşerojê û kîjan dê wenda bibin û herin? Pirsêñ sereke ev in. Lê divê mirov bibêje ku xwendevanekî baş, bi romanêñ baş û çak jî dizane. Ew dizane, bê divê ew kîjan romanê bixwîne û kîjanê jî nexwîne. Gava nivîskar xwe li gora xwendevanekî/e baş amade neke, berhemâ wî/wê jî dê nikaribe xwe bide qebûlkirin û piştî ku carekê hat xwendin, dê bê jibûlkirin, di refikan de kevin bibe, wenda bibe û here.

Van salêñ dawiyê, weke herkes dizane, hejmara berhemêñ ku ji wan re dibêjin "populer" an jî "bestseller" û li çar aliyê dinyayê bi awayekâ ecêb bazara wan heye, lê disa jî rex-

negir tu xatirî nadîn wan, her û her zêde dibe. Meyila xwendevanen ya li ser van celeb berheman, helbet ji ber kêmbûna nivîsandina romanêñ baş û tesîra çapemeniyê tê. Bazarê ji xwe re nivîskarê xwe jî û xwendevanen xwe jî çekiriye. Çapemeniyê di tu deman de, bi qasî ku niha dike, li ser nivîskar û xwendevanen bi vê xurtiyê tesîr nekiribû.

Gava edebiyat, nemaze jî roman bû karekî bazirganiyê, ev rewşa karesat ku bandorê li weşanger, nivîskar û xwendevanen dike jî helbet dê pêk were. Gava romanîvîs, beyî xwe be jî karê xwe li gora xwendevanen û kêfa wan bimeşîne, berhemêñ xwe li gora wan binivîsîne û mijarêñ xwe li gora ecibandina wan hilbijêre, hertiş tê guhertin. Mijar têñ guhertin, teknîk û şêwe û ziman têñ guhertin, roman rengê xwe digu-

here û nivîskarî, Îlhes jî romannivîsî, dibe tiştekî din.

Bûyereke ji dîroka jibîrbûyî, mijarêن ecêb ên ku kes nikare lê bifiki-re, mijarêن li ser hin dem an jî şexsi-yetên dîrokî ku ji pispor û zanayêن wî karî pê ve tu kes di derheqê wan de bi tiştekî nizanin... Miraq. Mîstî-sîzm. Egzotîzm...

Ev xusûsiyet bi xwe balkêş in. Ne hewce ye romanê...

Ev celeb romannivîsî û ev celeb mijar, bersiva bêriya xwendevanan ya romantîzma kevin dide û wan di vî warî de têr dike an jî ew dibêjin qey weha ye. Bi vî awayî, xwendevanê/a ku êdî ji nûjeniyê têr bûye, bi gotineke din, yê/ya ku hêviya wî/wê ji pêşerojê nemaye û dixwaze ji xwe re tiştekî bibîne ku xwe lê bigire û aşt bibe, berê xwe dide van berheman. Lê ya ecêb ew e ku êdî nivîskaran hemûyan berêن xwe dane vê rîyê û ev celeb romannivîsî ji xwe re kirine kar. Her yek ji xwe re mijareke dirokî peyda dike, çendakî lê dikole û dinivîsîne. Ew bi vê xisûsiyeta xwe ve dişibe romantîkan; lê belê, romannivîsîn romantik berhemêن xwe bi vî awayî nedînivîsandin. Ger mirov bala xwe bide "Notre-Dame de Paris" a Victor Hugoyî, ku li gora dema xwe jî û li gora dema me jî dîrokî ye, mirov dê têbigîhêje bê dîrokê di romanê romantik de çawa cih digirt. Romannivîsîn romantik mijarêن xwe bêtir ji dîrokê werdigirtin û Hugo bi xwe jî pêşevanekî romantîzma wêjeya fransî ye. Hugo di sala 1802an de çêbûye û di sala 1885an de çûye rehmetê. Di sala 1831ê de vê romana xwe ya ku bûye

keleheke romantîzmê dinivîsîne. Li gora romanê, Esmeraldaya ku yek ji lehengên sereke yên romanê ye, di sala 1466an de ji dayik dibe. Yanî hemû bûyerên ku têne vegotin, berî nivîsandina vê romanê bi 365 salan derbas dixin. Bi vî awayî, ger mirov vê romanê bi romanêن Amin Maulof û yên Cristian Jack re bide ber hev ku em ji wan re jî dibêjin "romanêن dîrokî", mirov dê çêtir fêhm bike, bê ji bo ci ez dibêjim ev roman dê nemînin pêşerojê. Nivîskarêن din kêmâniyêن berhemêن xwe di dîrokîbûna mijarêن xwe de veşartine, lê Victor Hugo hewce nedîtibû ku tiştekî weha bike. Erê dîrok e mijara romanê, lê roman di heman katê de "roman" e jî. Victor Hugo weke "nû-romantîkan" nekiribû û ev yek di pê-vajoya nivîsandina romanê de her-tim di bîra wî de bû.

Digel van agahiyan jî dîsa berhemêن bi vî awayî her têne nivîsandin, weşandin û xwendin. Ji qewlî weşangeran, "bazara wê heye." Ev rewş nivîskaran jî û weşangeran jî mecbûrî dewamkirina vê adetê dike. Bi vî awayî, ger ev nebaş be jî bivê nevê dibe heyameke nû. Ev xusûsiyet jî astekê li ser wan ferz dike. Romannivîs divê di vira de kumê xwe deyne ber xwe û ji xwe re bifikire...

Bo nimûne: J.R.R. Tolkien (Hobbit, Mîrê Hingulîşkan.), Christian Jack (Ramses û pirtûkên wî yên din ku ew jî li ser dîroka Misirê ne) Amin Maulof (Semerqend, Leoyê Efriqayî, Bexçeyê Ronahiyê, Navê Sedemîn, Zinarê Taînosî, Peravê Rojhilatê) û Paulo Coelho (Simya-ger, Li qiraxa çemê Piedrayê... Çi-

yayê Pêncemîn). Herkes behsa wan dike. Herkes romanên wan dixwîne. Demekê, hingî çapemeniyê jî wer behsa wan dikir, min kî didît, di destê wî/ê de romaneye van nivîskaran hebû.

Kesênu min navênu wan dan, di eslê xwe de, ne romannivîs in. Her yek di besê xwe de pispor e, zanist e (Bo nimûne, Christian Jack dîrokñas e û Tolkien jî lêkolînerê çîrokên gelêrî ye; Amîn Maulof ekonomîst e û wek şexs bi dîrokê û kulturênu kevin re eleqedar dibe). Ne ev kes bi tenê, vê dawiyê gelek rojnamegerên navdar jî berên xwe dane romannivîsiyê. Lê belê, vegotina bûyerên fantastîk, an jî dîrokî, heger tu pispor jî bî, ger tu ne romannivîs bî, têra nivîsandina romanekê nake.

Balkêş e, mijarênu gelekan ji dîrokê nin. Xwendevan dibêje qey ew romanê dixwîne û pê re jî hînî dîrokê dibe. Lê ji xwe seqetiya herî mezîn jî ev e, xwendevan di vira de dixape û ya rastî, ji herduyan jî bêpar dimîne. Bo nimûne: Misira ku di berhemâna Ramsesê de tê vegotin, Misireke weha ye ku kes wê nas nake. Di wê romanê de tu Misir û tu misirî nînin. Ya ku balkêsiyê dide wê romanê, ne Misir bi xwe ye, lê dîroka Misirê ye ku xwendevan wê miraq dikan, an jî weha hatiye kirin ku xwendevan miraq bikin. Lê ez di wê baweriyê de me ku xwendevanekî/e baş dîsa jî nikare heta dawiyê debarî wan berheman bike. Mirov dikare xwendina van berheman pêşniyarî zarokên di biniya panzdehsalî re bike. Ji ber ku li gora mezinan, ew roman dê gelekî sivik bin. Min bi xwe, hê di nêviyê

cildê yekem de dev jê berda.

✓ Di romanê de çend taybetiyêngiring

1.

Ferqa di navbera romannivîsîn iro û yên mîna Dostoyevskî, Victor Hugo, Tolstoy, Steinbeck, Stendhal, Balzac, James Joyce (Ulysse-1922), Marcel Proust (A la recherche du temps perdu- Li pey dema wendabûyi, 1913-1927) Virginia Woolf (Mrs. Dalloways, 1925) û yên wek wan di vira de derdikeve pêşberî mirovî.

Mijarênu romanênu kesênu min navênu wan dan jî li gora iro, dîrokî nin. Lê belê cudayî, ne di mijarênu wan de, di hostetiya romannivîsîna wan de ye. Heke Dostoyevskî romanâ xwe ya bi navê "Karamazofên Bîra" iro binivîsandaya, an jî Tolstoy "Şer û aşîti" (1865-1869), ma gelo dê mîna Cristian Jack, an jî mîna Amin Maulof binivîsandana?

Ji xwe, klasîkbûna van romanen jî ji ber vê xusûsiyeta wan tê...

Ger em herdu celebênu romannivîsînê -bêyî ku têkevin nav detayanbidin ber hevdu, ferqa wan dê zelaltır xuya bibe: Civata Rûsî ya di romanênu Dostoyevskî de û lehengên wî, Alyoşa, İvan, Dimitri, Semerdjakov, Karamazof; Raskolnikov; Prens Mîşkîn. Sefilênu Victor Hugo, qerekteren ku di romanênu wî de bûne sembola civata frensewiyan, Jean Valjen; qereciyênu wî yên li derdora Notre-Dameyê, hunermendênu wî, kêşeyen wî, Esmeralda û Quasimodo. Leşkeren Tolstoy, pîrekên wî, Anna Karenina. Emma Bovary Fl-

ubert. Şovalyeyê Pûşkîn, yên Dumas. Don Kîşotê Cervantes, gundi-yêñ wî. Penaberêñ Steinbeck, malbatêñ wî û cotkarêñ wî. Swann, Guermantes û Charlus û Albertina Marcel Proust. Mr Bloom û Stephan Dedalusê James Joyce. Mrs Dallowaysa Virginia Woolf... Û li aliyê din jî Ramsesê Cristian Jack, Hayyam û Léoyê Amin Maulof, Gandalf û hobbitêñ Tolkien û Santiagoyê Paulo Coelho...

Gelo ferqa lehengêñ romanêñ berê û lehengêñ romanêñ îro ku em behsa wan dikin, çi ye? Ma gelo hostetiya van romannivîsêñ ku bûne hîmîñ romana dinyayê, ji mijarêñ wan tê?

Di berhemêñ wan de, xusûsiyetêñ civaka dema wan, tevî psîkolojiya lehengêñ romanê, bi ziman û şêweyêñ kemilî û ew qasî bi hostetî hatine vegotin ku ji civata xwe re bûne mirekêk, an jî wêneyek. Bi vî awayî, mirov him civatan û kesêñ wan civatan nas dike, him li ziman û şêweyêñ biserketî rast tê, him jî tâma xwendina romaneke baş bi dest dixe. Çawa em dibêjin ji bo naskirina civata Rûsî, divê mirov Dostoyevskî û Tolstoy bixwîne; ji bo ya Fransî jî divê mirov Hugo, Stendhal, Balzac û Proust bixwîne; ji bo ya Tirkî jî Yaşar Kemal û

Ahmet Hamdî û Resat Nûrî û vê dawayî jî Oguz Atay, Wedat Turkalî û Orhan Pamuk bixwîne. Lê ji bo naskirina civata Misirî, ez nikarim "Ramses" a Cristian Jack pêşniyarî tu kesî bikim. Di romanêñ Cristian Jack, Tolkien, Amin Maulof û Paulo Coelho de kesek nikare behsa civatan bike.

Ji xwe, qelsiya van romanen jî ji vê xusûsiyeta wan tê...

2.

Divê nivîskarî/ê bûyera xwe baş nas kiribe, ew li ser bûyerê baş hûr bûbe, lehengêñ ku ew ê wan têxe na-va bûyerê baş hilbijartibin, ew baş tehlîl kiribin, xusûsiyetêñ wan baş temam kiribin û ew nas kiribin. Divê

wan teva hemû xusûsiyetêñ wan ên mirovî tev li bûyeran bike, da em bibêjin qey ew mirovên rastiye nin. Wek mînak, hê jî mirov dibêje qey Quasîmodoyê Victor Hugoyî bi rastî jî li "Notre-Dame"ê jiyaye. Yêñ ku çûne "Notre-Dame"ê, dizanin; kesêñ ku têñ dîtina vê dêra mezin a dîrokî, li ber deriyê wê xwe dikin mîna Quasîmodo, piştên xwe xûz dikin û wêneyêñ xwe di-din girtin. Divê mirov di vira de bipirse: Gelo Quasîmodo bi wê dêrê tê naskirin, an ew dêr bi Quasîmodo tê

Romannivîsî ne
karekî hêsan e û
helbet, divê di warê
lehengan de daxwa-
zên me
ji nivîskarî/ê hebin.

naskirin? Serkevtina Hugoyî ya di warê afirandina lehengan de, di nav bersiva vê pirsê de bi awayekî gelekî hêsan derdikêve pêşberî mirovî.

Bûyerê romanan, ci bandorê li ser kesên bûyerê dike û wan çawa diguherîne? Le-heng li hember bûyeran bi ci awayî tev digerin, mejiyên wan û dilên wan çawa tev li hev dabin, çawa bi xwe re şer dikan? Tevî van . guhertinêñ xwe yên ku di bin bandora bûyeran de pêk hatine, di hemû bûyerêñ din de ci qasî aktîf in? Di nava bûyeran de, çawa têñ guhertin û bi vî awayî ci tesîrê li romanê dikan.

Romannivîsi ne ka-rekî hêsan e û helbet, divê di warê lehengan de daxwazêñ me ji nivîskarî/ê he-bin.

Herkes pê dizane ku bi wan kesan roman nayê nivîsandin ku li ser bûyeran û lehengêñ din nafikirin, nakevin bin bandora bûyeran û bi guherînêñ di romanê re nayêñ guhertin, dest û lingêñ wan li hev nage-rin, tevgerêñ wan bi bûyeran re na-guherin û ew bi xwe jî bandorê li ser romanê nahêlin. Her romannivîsi divê bi awayekî bibe psîkiyatîstek jî û ji me re tevgerêñ lehengêñ xwe yên di nava bûyeran de vebêje. Ji xwe, ji nivîskarî/ê pê ve kes lehen-gan nas nake, heke ew jî gava dor

hate ser, xusûsiyetêñ ku divê xwen-devan hîn bibin ji wan re nebêje û veşartî bihêle, xwendevan dê lehen-gan nas nekin û wan ji hevdu derne-xin. Kesên romanekê, bi xusûsiye-tên xwe yên civakî û psîkolo-jîk xurt dabin û dabin leheng û kes.

*Di romanê de,
xusûsiyeteke din heye
ku gelek
romannivîs di ser
guhêñ xwe re diavêjin, ew jî
galegalêñ
lehengan e ku bi awayekî din,
em dikarin bibêjin
"dîyalog".*

*Di hin romanan de,
gava leheng dipeyivin,
tu dibêjî qey dîwar dipeyi-vin. Ne lêvên wan,
ne çavêñ wan,
ne jî destêñ wan tev
dilivin. Giş ji zikêñ
xwe dipeyivin.*

Ji xwe, taybetiya lehen-gân romanêñ mezin ya bingehîn ev e...

Di romanêñ îro de (êñ ku em ji wan re dibêjîñ romanêñ po-puler) kesayetî ne xurt e. Tew carinan, heke navêñ wan ne-yêñ gotin, mirov le-hengan nas jî nake. Lê divê mirov wan ji tevgerêñ wan, ji dia-logêñ wan, ji hisêñ wan, ji dil û mejiyêñ wan nas bike. Kî nin, ci kes in, mirovêñ çawa nin,

di kîjan bûyerê de dikarin ci reaksiyonê nîşan bidin? Qet ne diyar e. Kê, an jî kîjan civatê, kîjan beşê mirovan temsîl dikan; ew jî baş ne diyar e. Tu dibêjî qey dûrî jiyanê û civatê nin. Tu dibêjî qey li vê din-yayê nejiyanin. Yanî, ne xurt in, ne-hatinin xurtkirin. Ji lewre em ji wan re dibêjîñ ku nebûnin an jî nestewi-yanin.

Di wan romanan de, ji aksiyonan pê ve tiştek tune ye. Lê divê mirov ji bîr neke ku di romanêñ xurt de însan giring in, ne aksiyon.

Gava kesên romanê, tev li bûyeran dabin, tevgerêñ wan, xusûsiyetêñ wan êñ psîkolojîk û civakî jî wan

xurt dikan. Ev yek, romanê jî xurt dike û hêza romannivîsî/ê diyar dike. Ji bo vêya jî divê romannivîs xwe têxe şûna lehengên xwe û bûyerên romanê mîna wan bijî, bi vî awayî jî ji berdêla wan bifikire. Ger romannivîs xwe nexe dewsa lehengên xwe, nikare lehengên xurt derbixîne pêşberî xwendevanên xwe jî... Ez hin romannivîsan nas dikim ku gava romanekê dînivîsinin hingî xwe dixin nav psîkolojiya lehengên xwe yên ku yek ji yekî cudatir e û ji berdêla wan difikirin, dawiya dawiyê ew bi xwe jî dibin wek lehengên xwe. Ji ber wê ye ku carinan tevgerên romannivîsan li gora civatê "nenormal" xuya dibin.

3.

Di romanê de, xusûsiyetekî din heye ku gelek romannivîs di ser guhêne xwe re diavêjin, ew jî galegalên lehengan e ku bi awayekî din, em dikarin bibêjin "diyalog". Di hin romanî de, gava leheng dipeyivin, tu dibêjî qey dîwar dipeyivin. Ne lêvên wan, ne çavêwan, ne jî destêwan tev dilivin. Giş ji zikên xwe dipeyivin. Di romanênu ku êdî bûne klasîk de, ev kêmânî zêde ne berbiçav e, lê Îlhes jî di romana Hemingwayî ya bi navê "Bi Xatirê Sîlehan" (Kurdiya wê bi vî navî hatiye wergerandin) de diyalog bê giyan in ku ez bi xwe gelekî jê aciz bûm. Ger Hemingway be jî divê em bibêjin ku wî tevgerên kesan yên di nava dîalogan de di ser guhê xwe re avêtine. Wek mînak, niha baş nayê bîra min bê di kîjan rûpelê de bû, dengê sîlehan tê lehengên romanê û du leheng di nav xwe de behs dikan. Wê gavê li ser pirsa yê

din, lehengê romanê bersivê dide. "... paş wî girî." Dîialogên berî vêya jî û yên piştî wê jî giş li pey hev hâtine rêzkirin, lê belê, li gora min, gava bibêje "wî girî" ji ber ku awayê nîşandayinê ye diviyabû ku wî lehengî ew gir bi tiliya xwe nîşan bidaşa an jî berê xwe bidayayê an jî yê ku lê guhdarî dike li wî aliyî biniheriya, lê mixabin dîalog beyî ku behsa tu tevgeran bibe li pey hev rêz dibin û diciñ. Di romanên "populer" de ev kêmânî bi awayekî ecêb berbiçav e. Leheng hemû wek dîwaran in, an jî wek ku ew lîstîkvanên amator yên teatroyekê bin tev digerin. Mirov gava cav li rewşeke weha dikeve, her ji xwe dipirse: Ma qey leheng qet tevnalivin? Ma qey serên wan ji ber hin tiştan naêşin, aciz nabin, bêhna wan teng nabe, hêrs nabin, nayê wê astêku dev li serê kesê hemberî xwe bikin û ev yek jî xwe di tevgerên wan re û niherînên wan re, di dengên wan re nade der? Romannivîs çîma behsa van guherînên hindurîn nakin? Divê mirov bizane ku roman bi van xusûsiyetan ve xurttir dibe. Di vira de fonksiyona şayesê (description-teswîr) dest pê dike. Di warê biserketîna şayesandin û ravekirina tevgerên lehengan de mînaka herî xurt romana Marcel Proust, "A la recherche du temps perdu" (Li pey dema wendayî) ye. Proust di wê romanê de roleke ecêb dilîze û di tevgerên lehengan yên di pêvajoya tevlêbûyina bûyeran de ew qasî bi hostetî rave dike ku mirov lê ecêbmayî dimîne.

4.

Di romanekê de, şayes divê xurt

bin û cihêن xwe baş girtibin. Ne bi tenê şayesandina xwezayê, şayesandina tevgeran jî. Ev xusûsiyeta romanê ku li ba "naturalîstan" wek xala herî girîng dihat qebûlkirin, îro di her merhaleya nivîsandina romanekê de xwe li nav bûyer û tevgeran rapêçaye. Awayên bikaranîna şayesê li gora deman û heyamên wan hatiye guhertin. Carinan di serê beşan de wek destpêkê û bi awayekî cuda hatiye bikaranîn, carinan jî bi temamî li nava bûyer û tevgeran hatiye belavkirin. Wek mînak: Albert Camus (La Peste – Weba - 1947) û Balzac (Eugénie Grandet) û Stendhal (Le Rouge et Le Noir – Sor û Reş - 1830) romanên xwe bi şayesên bajarênu ku bûyer lê derbas dibin dane destpêkîrin û hê bi dû re dest bi vegotina bûyerê kirine. Lê êdî roman bi awayên nû têne nivîsandin û weke ku Pierre-Louis Rey jî di berhema xwe de (Le roman) dibêje: « ... Şayes, wek prensîp, rê li ber vegotinê digire. Lê gava ez hevokeke weha ku bi awayê vegotinê hatiye nivîsandin dixwînim: ‘Siwarê ciwan li hespê xwe yê boz siwar bû û berê xwe bi çargavî da daristana piçûk’ - , rengdêr û lêkerênu wê ji xwe derfetê didine min ku ez wê dîmenê bînim ber çavên xwe, ji ber ku ew ji xwe elementên şayesê nin. » şayes êdî weke berê nikare li derveyî bûyeran bimîne.

Romannivîs divê zaniibe, bê ew ê di kî derê de çi bibêje, li ser kîjan bûyerê, an jî tevgerê çi qasî hûr bibe. Divê bûyera ku vedibêje, di serê xwendevanan de temam bike, wê bi temamî li ber çavên xwendevanê raxî-

ne. Bi vî awayî romana wî dê xurttir bibe.

Wek mînak:

"Zilamekî westiyayî... Bi lez û bi gavêñ mezin dimeşıya. Ji devera ku wî dixwest ew xwe bigihîne re hê gelek mabû. Dinya sar bû. Baran diba-riya."

Romannivîsek dikare xwezayê û lehengê xwe têxe nava hev û vebêje. Bi gotineke din, wan bike yek û vebêje, wan mîna ku ji hevdu cuda nin, nîşan nede. Bi vî awayî mirov dê bibêje qey xweza jî û lehengê romanê jî bi hev re dijîn û xweza bi xwe jî bi awayekî aktif tev li bûyeran dibe û bûye lehengek ji yên romanê. Min di romanên Tirkî de herî bêtir di romana Wedat Turkalî ya bi navê "Bir Gun Tek Başına" û di "Ince Memed" a Yaşar Kemal de ev hostetî dît. Heke em mînaka xwe ya jorê hebekî biguherînin, em dikarin weha bikin:

"Dinya ne xweş bû û tav ji zû ve wenda bûbû. Mirov li hember tarîbûna ezmên ya di vê saatê de ecêbmayî dima û ji xwe ber giraniyek li ser milê xwe his dikir. Berê, bayekî kur hatibû û dareñ derûdorê bi awayekî weha hejandibûn ku te digot qey dike wan ji kokê de rake û mîna mirovekî li ser pistê li erdê rast bike. Dû re, dengê giregira ewran hatibû. Xelk ji dengê ewran tırsiyabûn û ketibûn bin banan. Pê re baraneke xurt dest pê kiribû. Kesî nikarîbû xwe li ber bigirta. Mirov digot qey dinya dike xerab bibe. Kesî nikarîbû ji ber bê çavên xwe jî vekirana. Herkes ber bi deverekekî ve direviya û di nava reşahiyê de li bin guhê hev diket. Beyî ku hayê wî ji van bûyeran hebe, bi

lez û bi gavêن mezin dimeşıya. Dixwest xwe zû bi zû bigihîne deverekekê. Hingî ew qasî lez dida xwe, mirov digot qey hew maye ku baz bide. Di wê rewşê de, kesek li wî hay jî nebûbû. Çavêن wî li rê... Awirêن wî tûj... Mîna marekî rep... Pore wî yên sil bi ser ruyê wî de ketî. Ji ber barana ku xwe li nav çavêن wî dixist, çavêن xwe bi zorê vedikirin û gavêن xwe bi dijwarî diavêtin, te digot qey wê gavê ji lezandinê û gihîştina wê devera ku diçûyê pê ve li tu tiştekî din nedifikirî. Rûyê wî hingî ew qasî zer bûbû û diranêن xwe jidandibûn, mirov digot qey kî derketa pêşîya wî, wî ê dev li serê wan bikira. Di bin baranê de, sil û pil bûbû, lê hayê wî bi xwe jê tune bû."

Bêşik, ev dikare bi gelek awayêndin -çi kintir û çi jî dirêjtir- bê nivîsandin. Min bi xwe, xwest ku ez li vêderê, nimûneyeke basît bidim.

5.

Di tevna romanê de, bêşik, ji hevderxistina lazimî û nelazimiyan jî gelekî girîng e. Divê mirov çi bibêje û çi nebêje? Ya girîngtir jî divê mirov behsa çi neke? Ji ber ku di romanen de zêdehî ji kêmâniyan bêtir bala mirovî dikişîne û berê ew ber bi çavên mirovî dikevin. Ji ber wê, nivîskar divê romana xwe bi çavê rexnegirekî/ê jî şirove bike û bi hin kesendin bide xwendin ku ji vî karî fahm dikan û bi dû re, bibêje xelas bûye. Ji ber ku di romanê de mirov nikare behsa bûyer, an jî xusûsiyetin weha bike ku têkiliya wan bi bûyerên romanê re tune bin, an jî em bibêjin ne pêwîst e ku mirov behsa wan bike.

Bo nimûne; gava mirov behsa lehengekî xwe dike, heke mirov bibêje "sûretekî bavê wî li ser maseya wî bû," an jî mirov bibêje "bavê wî şifêr bû," divê mirov têkiliya van xusûsiyetan jî bi romana xwe û lehengê wê re çêbike. Na heke di romanê de hebûna bavekî ku sûretê wî li ser maseya lehengî/ê ye, bê fonksiyon be û şifêriya vî bavî bi kêrî lehengî/ê, an jî bûyeran nayê, tê wê mahneyê ku divê mirov behsa wan neke. Erê, roman bi xwe behskirina jiyanê ye û di jiyanê de hezar bûyerên belasebeb diqewimin û hezar nas û têkiliyên mirovî hene, hezar aliyên jiyana mirov ên ku tu girîngiya wan nîne hene. Roman nikare gişan rake.

Divê nivîskar berhevên xwe baş ji hev derxîne û bi wî awayî di romana xwe de bi kar bîne. Wek di romana Dostoyevskî (Karamazofên Bira) de mirov dikare mînakeke baş (ji bilî dirêjbûna dîialogan) ji vêya re bibîne. Gava dor tê ser dadgehkirina Dimitriyê kurê Karamazovî, Dostoyevskî dibêje, "ez jî li wê dadgehê di nava temashevanan de rûniştibûm." Romaña Dostoyevskî romanekê gelekî xurt û mezin e. Em di nav xwe de dibêjin, "kesê ku Karamazov nexwendibe, nikare bibêje min roman xwendine." Lî dîsa jî hewce tune bû ku Dostoyevskî jî di nava temashevanen dadgehê de rûniştaya. Ez gelekî fikrim, bê gelo di wê romanê de ji dêleva diyalogên dirêj ku êdî ji deverekekê û bi şûn de xwendevanan gelekî aciz dikan, lê bi xwe pêwîst in, mirov dikarîbû çi bikira? Di vira de mirov çêtir fahm dike, bê teknîka ku James Joyce, Virginia Woolf û William Fa-

ulkner bi kar anije, tesîreke çawa li romannivîsiya dinyayê kiriye.

✓ Di romanê de teknîka vegotinê

Ji bilî van hemû tiştên ku me li jorê gotin, xusûsiyetekе romanê ya din heye ku ew jî gelekî girîng e. Teş... Yanê şiklê romanê, awayê romanê... Divê ji bo vêya teknîkên romannivîsekî/ê yên xwerû hebin. Divê romannivîsek bi çi awayî vebêje? Hin rewşen ku nehatinin eşkerekirin, hin bûyer, tevger, hin guherîn û pêşketin divê bi çi awayî werin vegotin? Divê bûyer ji devê kê werin vegotin? Ev pirs gelekî girîng e. Ji "Decameron" a (1348-1351) Boccaccio û "Don Kişot" a (1605) Cervantesi bi vir ve, hunera romanê gelek teşeyên vegotinê nas kirin. Gava mirov bala xwe bide xeta pêvajoya pêşketina hunerê romanê, mirov dê gelek awayan bibîne. Ilhes jî piştî modernîzm û postmodernîzmê ku teoriya romannivîsîna berê serobinî kir.

Wek mînak, James Joyce di "Ulysse"ê de, bûyeran ji devê vebêjerekî dide destpêkirin, lê gava pêwist be jî alîkariyê ji vegotina lehengên xwe werdigire. Ev yek, bare wî siviktir dike. Ji ber ku gava leheng li ser bûyerekê bipeyive, hin detayên ku nivîskar dikare di pêvajoya vegotinê de ji bîr bike, bi wî awayî xwe xelas dikan. Mirov dibêje qey kamerayek di çavê lehengî de ye û dîmenên ku vê kamerayê girtine, tev li yên ku kameraya nivîskarî girtine dibe. Bûyer di çavên lehengî re têr dîtin, lê him bi zimanê nivîskarî û him jî bi zimanê lehengî têr vegotin. Ev şoreşa

vegotinê bi xwe re xeterekê jî tîne. Nivîskar dê hey bipeyive û leheng jî dê tev li ve gotinê bibe. Lê kengî, an jî di ku de, kîjan ji wan dê bipeyive? Nivîskarê/a ku ev awayê vegotinê bi kar anî, divê berî ku dest pê bike, bersiva vê pirsê bide.

Di "Ulysse"ê de, nivîskar û leheng hertim bi hev re dimeşin û bi dorê dipeyivin. Bi wî awayî, mirov baştir fahm dike, bê bûyer ci bandorê li ser lehengî dihêle, an jî leheng li ser bûyerê û kesên romanê yên din ci difikire. Ji bo baştir fahmkirina vê romanê divê mirov hevokeke serokê dadgeha ku beraata vê romanê dabû bîne bîra xwe: "Joyce, ne bi tenê behsa wê dike bê lehengên wî di rojekê de ji sibehê heta êvarî ci dikan, her weha behs dike bê ew di rojekê de ji sibehê heta êvarî li ci difikirin jî..." Ji nav peyvîn ku li ser vê romana ku pêşengiya modernîzmê kiriye hatine kirin, ya herî girîng ev e bi ya min.

Ev teknîk dê bi dû re di romana Ogûz Atay ya bi navê "Tutunamayanlar" de û romana Wedat Turkalî ya bi navê "Bîr Gun Tek Başına" de jî bê bikaranîn û têkeve edebiyata Tirkî. Ji xwe, di edebiyata Tirkî de ji nav çend romanên ku min bi rastî ecibandin û ji wan gelekî hez kir, du-du ev bûn. Lê belê, di "Bîr Gun Tek Başına" ya Wedat Turkalî de, ev awa, li gora "Tutunamayanlar" bi awayekî baştir hatiye bikaranîn. Ji ber ku di "Tutunamayanlar" de, carinan hemû leheng heman mijar û bûyerê beyî ku tu nuhbûn-tê de hebe dubare dikan.

Piştî Joyse, Virginia Woolf û William Faulkner jî dê vê teknîkê bi pêş

ve bixin û bi awayekî din bi kar bî-nin. Faulkner di romana xwe ya bi navê "Gava ez li ser doşeka xwe dimirim" de ku ew ê bi dû re tesîrê li Ferît Edguyê nivîskarê tirk jî bike (romana "Havîneke di bin siya Îlonê de bû" -ku cara yekem teknîka Faulkner di vê romanê de hatiye bî-karanîn- û çîroka wî ya bi navê "nêçîr") û têkeve edebiyata Tirkî, bûyeran ji devê lehengan (leheng, dor bi dor di beşan de dipeyivin) carinan ji devê kesên weha dide ku têkiliya wan qet bi bûyeran re tune ye. Dê bi dû re, heman teknîk, beyî ku bête guhertin, tesîrê li romana Orhan Pamukî ya bi navê "Navê Min Sor e" (Kurdiya wê weha hatiye wergerandin) jî bike. Bi ya min Ferît Edgu û Orhan Pamuk di vê teknîkê de bêtir biserketî ne. Ji ber

ku yên dipeyivin giş di bûyeran de aktîf in û mirov dibêje qey heke ne weha bûya, yanî heke leheng nepeyiyyana nedibû. Lê di ya Faulkner de hiseke weha bi mirov re çenabe. Bi tenê di vegotina bûyerê de mirov cebekî nû, xurt û dewlemend dibîne. Di çîroka bi navê "Nêçîr" ya Ferît

Edgu de, nêçîrvanek û kuçikê wî û teyrê ku neçîrvân wî dikuje hene. Çîrok sê beş e û di her beşê de heman bûyer ji devê lehengekî tên vegotin. Kêfxweşîyeke weha ya mirov ji wê çîrokê werdigire û hostetiyeke weha ya vegotinê û nivîsandinê, min di kêm çîrokan de dîtiye. Di romana Orhan Pamukî de organizekirina dora axaftina lehen-gan û bersiva pirsa "kî dê çi bibêje?" hingî bi awayekî hostetî hatiye dayin, ev awayê vegotinê jî herî bêtir û bi awayê xurttir di vê romanê (Navê Min Sor e) de dikare were dîtin.

Romana Virginia Woolf ya bi navê "Mrs Dalloway" ku mirov dikare bibêje ku di navbera Joyce û Faulkner de wek pi-reyekê disekine jî dê bi dû re bandorê li ser gelek nivîskarî bike ku

yeş ji wan Michael Cunningham e ku bi romana xwe ya di bin bandora vê romanê de nivîsandiye re (navê wê yê orijinal "The Hoors" e) xela-tên Pulitzer û Faulkner yên 1999an stendine. Di vê romanê de, weke yên berî xwe "yekîtiya bûyerê" û "yekîtiya demê" û "yekîtiya mekanî" ku di

*Rewşa kurdî rewşeke
taybetî ye. İro ji bo paraztin
û berdewamîya jîyana zimanê
me, xwendin û nivîsandina
bikurdî di pêştya hertiştî
de ye. Loma jî gava em
li ser hin pîvanên giştî
difikirin, divê em vê rewşa
kurdî ya taybetî jî li ber
çavan bigirin. Ev tiştekî eşkere
ye ku rewşa kurdî û gefen ku li
kurdî tên xwarin, dibin sedem
ku mirov bêyî ku dev ji pîvanên
xwe yên edebî berde, lê bi
awayekî hîn hûrbijarî û taybetî
li ser kurdî û romannivîsiyâ
kurdî bifikire.
Niha, ev ji salekê dirêjtir e ku
ez li ser romanên kurdî yên ku
di van deh salên dawîyê de
(piştfı 1990î) çap bûne,
xebatekê dikim û ji bo her
romannivîsiyâ û berhemên wî/ê
nivîsekê dinivîsînim.*

berhemên berî sedsala bîstan de wek zagonên bîngehîn dihatin qebûlkirin, hatine xerabkirin û çend bûyer li gelek deveran û di wextêni ji hev cuda de derbas dibin. Di edebiyata Tirkî de heman teknîk, di romana Ahmet Altan ya bi navê "Dîroka Bitenêtiyê ya Xusûsî" de jî hatibû ceribandin, lê ji bo Ahmet Altan ji ceribandinekê bi-wêdetir neçûbû û ji bo romana "Mîna birîna Şûrî" bûbû wek amadekirinekê. Ji ber ku digel dîrokîbûna mijarê, ev roman di romannivîsiya wî de gaveke xurt bû û mezin bû.

Di hin romanen de, mirov dibîne ku hin caran leheng an xwe bi xwe difikirin, an jî mîna yên ku me li jorê behs kirin, dibin vebêjer û ji berdêla nivîskîr dipeyin. Bûyer ji niherîna wan û zimanê wan têne vegotin. Cari-nan jî mîna ku romannivîsê tirk Ahmet Altan di "Mîna Birîna Şûrî" de kiriye, lehengên aktîf têne û tiştên ku xwendevan pê nizanin ji yekî din re dibêjin.

Wek mînak, Şêx û Mehpare û yên din têne û fikirên xwe yên li ser bûyeran û lehengan ku kes pê nizane ji Osmîn re dibêjin. Bi vî awayî em hin nihêrinê lehengan yên li ser bûyer û lehengên romanê dibînin. Osman di romanê de, ne aktîf e. Wezîfeya wî bi tenê ev e: Guhdarîkirin. Em ancax bi dû re fahm dikin ku ew neviyê Şêx û Mehpareyê ye û ew roman bi peyivênu ku ji Osmîn re tê gotin xurt bûye û hatiye nivîsîn.

Ev teknîka ku Ahmet Altan bi karaniye, romana Gabriel Garcia Marquez ya bi navê "Duşema Sor" tîne bîra mirovî. Ew roman jî ji kesekî din re hatibû gotin ku têkiliya wî bi xwe bi

bûyerên romanê re tune bû. Zilamek hatibû kuştin, lê hemû bûyerên berî vê bûyerê û yên piştî wê jî ji rojname-gerekî re dihatin gotin û roman beyî ku wî kesê ku wezîfeya wî guhdarîkirin e tev li bûyeran bibe, temam dibû. Erê, Marquez bi romana xwe ya bi navê "Bitenêtiya Sedsalî" tê naskirin jî weke ku wî jî di hevpeyvîneke xwe de gotiye, ev roman romana wî ya herî biserketî ye.

✓ Têkiliya van mijaran bi romana Kurdî re

Ez dizanim ku hin dê rabin û bibêjin; "Tiştên ku te li jorê nivîsandinîne, ne ji bo romannivîsiya Kurdî ye!" an jî "tu çima behsa romanen Kurdî nakî?"

Rewşa Kurdî rewşeke taybetî ye. Îro ji bo parastin û berdewamiya jiyanâ zimanê me, xwendin û nivîsandina bi Kurdî di pêsiya hertiştî de ye. Loma jî gava em li ser hin pîvanen giştî difikirin, divê em vê rewşa Kurdî ya taybetî jî li ber çavan bigirin.

Ev tiştekî eşkere ye ku rewşa Kurdî û gefen ku li Kurdî têne xwarin, dibin sedem ku mirov bêyî ku dev ji pîvanen xwe yên edebî berde, lê bi awayekî hîn hûrbijarî û taybetî li ser Kurdî û romannivîsiya Kurdî bifikire.

Niha, ev ji salekê dirêjtir e ku ez li ser romanen Kurdî yên ku di van deh salên dawiyê de (piştî 1990î) çap bûne, xebatekê dikim û ji bo her roman-nivîsî û berhemên wî/ê nivîsekê dinivîsim. Êdî ez lê diniherim ku hêdî hêdî wek pirtûkekê li ber destê min digihê. Bi dû re, heke min dît ku wexta wê hatiye, ez ê wek pirtûk bidim çap-kirin.

ibrahimseydo@hotmail.com

Mela Mehmûdê Bayezîdî (1799 - 1867)

Yekemîn çîroknivîs û pexşannivîsê kurd e...

Xelîl Duhokî

Bi dirêjîya sedan sala, welatê me di bin zulm û sitema dijminan de dinanalî. Rêyên bajarvanîyê li ber girtîbûn û pêş nediket. Her wesa şareza û bisporêne me, şêx, mela û feqe bûn û ew jî, di bin perda zimanên biyanî - Erebî, Farisî û Turkî - de diveşartîbûn.

Tiştê heyîjî, bi pirranî di mizgeft û medresen kevin de bûn. Ew jî bi destenê dijminan, hatine sotin û win-

da kirin. Ji lewre jî, geleg destnivîs û berhemên nivîskar û şarezayê me berze bûn.

Lê dîsan mirov dibîne ku carna hin destnivîs ronahîyê dibînin. Di van salêن dawîyê de, hin destnivîs û pirtûkêن çapkirî peydabûn û dîroka edebiyata Kurdî xemlandin.

Belê; hêja Cankurdî ku, kurdekek başûrê biçük e û li Elmanyayê dijî, di sala 1999 ê de, di rêya weşanxaneyâ Çanda Nûjen de, li Swêdê, pirtûk bi navê Çîrokêñ Kurmancî, ku mela Mehmûdê Bayezîdî, di sala 1860 ê de, nivîsibûn û Aleksander Jabayî, ji Kurdî wergerandibûne zimanê ferensî, çap kir û pirtûkxaneyâ Kurdî jî, pê xemiland. Ev pirtûk bi kurmancîya bakur û ferensî ye, lê pişka Kurdî, bi tîpêñ Erebî û bi rîni-vîsa Kurdî ya berê ye. Pirtûk ji van pişkan pêk tê:

- Rîsale di behsa beizê eşâr û qebayîl û tayîfeyêd Kurdistanê beyan dike. Di sala 1858 ê de.

2. Navên mêt û jinên kurmancan.
Di sala 1858 ê de.

3. Rîsale di behsa şâir û musse-nefen di Kurdistanê. Di sala 1858 ê de.

4. Muqedîma îlmê serfê û be'zê isol lazîmeyê te'lîmê bi zimanê kurmancî. Di sala 1858 ê de.

5. Çil hîkayetên kurmancî. Di sala 1860 ê de.

6. Çîrokên xanima Dietrici Chrestomathie Ottomane, ku heft in û bi tîpêñ latîniyeka bêserûber nivî-sîne. Di sala 1858 ê de. Cankurdî kirîne latîniyâ nûjen.

Hêja Cankurdî, ev berhemên li jor rêz kirî, ji tîpêñ Erebî û rênivîsa berê, kirîne yên latînî û ferhengokek jê ra çê kirîye. Bêguman gelek pê ve westîya ye û cihê serbilindîya me ye.

Her wesa di sala 2000 ê de, hêja Dr. Ferhad Pîrbalî jî, ku kurdekê başûr e û li Hewlîrê dijî, di rîya dezgeha çap û belavkirina Kurdî, Aras de, li Hewlîrê, pirtûkek li jêr navê Mela Mehmûdê Bayezîdî (1799 – 1867), yekemîn çîroknivîs û pexşannivîsê Kurd, çap kir. Wî jî pirtûkxana Kurdî xemland û hin tiştên nû destnîsan kirin. Berhemên di pirtûka Cankurdî de, hatîne belav kirin, dîsan di vê pirtûka de jî dubarebûne. Lî wî çîroka Mem û Zînê, anîye ser rênivîsa Erebî ya niho û sax kirîye, yên din wek xwe hiştine.

Mixabin ku heta niho jî, hin nivîskarên Kurd li wê bawerîyê ne, çîroka Le Xewma ya Cemîl Saibî, ku di sala 1925 ê de, hatibû belav kirin, yekem çîroka Kurdî ye. Lî pişî dîti-na çîroka Şîwîş ya Fuadê Temo ku di sala 1913 ê de, belav bibû, êdî ew

dîrok paş de bir.

Niho dema çîroka Mem û Zînê, ya mele Mehmûdê Bayezîdî, ku di sala 1856 ê de nivîsî, hate dîtin û sax kirin, êdî dîraka çîroka Kurdî (57) salaên din jî, paş de bir û rûpelekê zêrîn ji bo gelê Kurd nexşad. Karê here giring û balkêş ku, Dr. Ferhad Pîrbalî, kirî ew e ku yekem çîrok û yekem pexşana Kurdî dîtiye û saxki-rîye.

Di pirtûka wî de, çîroka Mem û Zînê, bi tîpêñ Erebî û rênivîsa berê hatîye nivîsîn, heye. Em jî şanzaziyê bi hêja Ferhad Pîrbalî dikîn ku, ev xebata giring kirîye. Hin kemasî di veguhaztinê de hene, em dê hewlidin wan jî serrastkin û wê ji bo xwendevanê jêhatî, kîne tîpêñ latînî û rênivîsa îro.

Ji bo ku rê li hin hîzir û boçûnên lawaz û sist, li ser dîroka çîroka Kurdî bête girtin, Dr. Ferhad Pîrbal di-bêje: *Eger bêjin teknîk û formê vegê-ranê di vê çîrokê de, kevn û folklorî ye, hîngê divê bizanîn ku di sala 1856 ê de, ev teknîk û formê vegêranê, di nav tevaya edebiyata cîhanê de hebû û hîngê ne Mobasan û ne jî Çîxof peyda bibûn. Her wesa hemî mercen çîrokê tê de hene, wek (hîb-ke û lêkdayîn, rûdan, palewan, girê, destpêk, diyalog, menelog û dawî) jî. Ji ber hindê, ji bilî çîrokê, em nikarîn navekê din lê bikîn.* (rûp 32) *Di encamê de, min divê bêjim ku, çîroka Mem û Zînê, ji nivîsîna mela Mehmûdê Bayezîdî, ku di sala 1856 ê de, bi zaraveyê kurmancîya bakur hatîye nivîsîn, di dîroka edebiyata Kurdî de, yekem pexşan û yekem çîroka Kurdî ye. Bi vî rengî mele Meh-*

mûdê Bayezîdî dibe yekem pexsanni-vîs û yekem çîroknivîsê Kurd. (rûp 34)

Bi vê çendê, em bi serbilindî dibêjîn û gelê Kurd jî, şanazîyê pê dike ku: Yekem çîrok û pexşana Kurdî, di sala 1856 ê de, ya hatîye nivîsîn. Yekem pirtûka Kurdî ya çap kîrî û yekem pirtûka Kurdî ya wergê-rayî zimanê ferensî, di sala 1860 ê de, yên hatîne çap kirin.

Ev xebat û karê hêja, dîroka edebiyata Kurdî dixemlîne.

Çiroka Mem û Zînê

Ji şâîrê di kurmancan, bi zimanê kurmancî, di tarîxa hezar û şes sedî da, di qeseba Bayezîdê da, hezretî Ehmedê Xanî kitêba ku telîf kirîye bi wezn bi navê Mem û Zînê, aşiq û maşuq, li wechê muxtesr beyana wan dike.

Di zemanê pêşîn, di weqtê taîfa el Milûkan da, di tarîxa şes sed û çend salekî hicrî da, ji taîfa kurmancêd ereban (1), ji silsîla hezretî Xalid, bixoser, ne dîbin hukmê keskî da, hisêbke gora zemanê xo, di Cizîr û etrafê wê da, her çî taîfeyê kurmancan ku hebû di nêv wan da wekî qirralekî bixoser; mîr Zeyneddin nav mîrekî bi nav û şan û mirxes el enan, xoyê meqsed û meram hebû. Ji bo mîrê melûm jî, hemû esbabê xundkarî û miradxwazî jî di dereca kemalê da bû û mîrê melûm jî di husn û rindî da nadire el zeman.

Du xuh ji wîra navê ya mezin Sîtî û navê ya biçûk jî ji nîvê navê wî bû ku, Zîn dibe. Ev herdu kiçêd pak, sipî, gehane dereca kemalê. Di nêv heremserayê da, xudam û cewarî di xizmeta wan da, be naz û nîmet per-

werde, be keyf û sefayê, di eyîş û zewqê da bûn. Ji her kinaran xwazgîn û talibên wan hebûn, lakan lewra ku hinkuf nebûn, nedan.

Dîsan ji nêv Cizîrê, ji eşrafê begzadan û eyanan, Eskender nav pehlewanekî zemaneyî hebû. Sê kurêd wê jî hebûn, qewî behadir û xuyî qu-wet. Navê yê mezin Tacdîn û navê yê nîvkê Çeko û navê yê biçûk Arif bû. Ev her sê jî, di xizmeta mîr da bûn. Emma Tacdîn, qewî muqerebê mîr bû û zehif jî li nik mîr qewî zêde mera el xatir bû.

Di wî weqt û zemanî da, li wan kinaran, adetekî qedîm bû ku salê carekî, di weqtê Newrozê da sersal dikirin. Wê rojê, ehâlî û xelkê bajêr, hemû feqîr û dewlemend, mezin û biçûk, nêr û mî, imûmî ji bo geşt û geryanê, bi derve diçûne deşt û seh-rayê. Cins cins û ref ref, ji derve resma keyfxoşîya ida Newrozê li wê derê icra dikirin, lewra wî zemanî qismê taîfa jinêd musilmanan hemû mestûre û veşartî bûn; be rûyê namehrem û biyaniyan ne diketin. Lakin roja ku ew ida Newrozê dibû, hîcab û perde ji taîfa jinan radibû; mîr û jin wê rojê bi hev xuya dibûn. Eger kesekî qîzeka bakîre hebûya, wê weqtê, kurê ezeb didîtin. Her kesê ku meyl û mihebeta kê dikira, eger hingov bûya paşî be emrê şerîtetê ji bo xwe dixwastin. Ji bo vê xeberê, wê rojê, pîr û ciwan, imûmî, bi derve çûbûn û li geşt û seyranê bûn.

Dîsan ji ehlê Cizîrê, lakin ji dereca nîvekê, digel Tacdîn li hemumir, navê Mem ciwanek hebû. Dibîrzade bû ew jî. Digel Tacdîn ji qedîm da eqid û benda kemera birayetî girê da

bû û elaqa mihebet û modeta sadîqe girêda bû. Her dayim digel yekûdu deketin û radibûn. Wê rojê, mîr Zeyneddîn jî, ji bo hemû xulam di xo ra destora çûna geşt û seyranê da. Tacdîn jî hat digel birayê xo yê sadiq, Mem.

Herdu ketine di libasa di jinan, tebdîl el qiyafe di sûretê jinan da, çûne nêv cemîyeta mezkûr. Li vira li wî digerîyan. Li vî kenarî em bêne halê Sitî û Zînê. Ewan jî fikir kirin. Ew herdu jî ketîne libasê mîran, tebdîl el came. Ew jî çûne nêv wê cemaetê. Di wî zemanî ku kaşû lîztin adet bû. Sitî û Zîn li soretê lawan, digel kurrêd ciwan ku kaşû dîlfztin, di weqtê ewan ew riwal dilbendî da aciz kiribûn, Tacdîn û Memo jî wê weqtê rastgele di libasê jinan da hatîne wê derê û ew hal û qerebalixa xelqê dîtin.

Ev ewhala ji mirovekî pîr pisiyar kirin. Ew jî cab da ku du lawêd ciwan peyda bûne û her çî ciwan ku dilîza da ye be zûra milêd xo li benda ku kaşûyî ji wan standibin. Lakîn qet kesê ew ne nasîn. Ji vî bajêrî ne, emma kîne? Nehate zanîn. Ev xeberra Tacdîn û Memê ku di soreta jinan de bûn ku bihîstin, çûne nêv wê qerebalixê. Ji kenarekê ku Sitî û Zîn ku di şeklê kurran da bûn, fî el hal yanî nafilî ji kenarê Xudê da Tacdîn li Sitî û Mem li Zînê mutbela û aşiq bûn. Elaqa vînê li wan herdukan girêdan û ji kenarê Sitî û Zînê jî, dîsan weha elaqa mihebetê di kemala derecveyê da peyda bû, ji herdu terefan da, bîla nihaye, be yekûdu ra pabendî vînê bûn û Tacdîn û Mem ji kemalê dereca mowedetê xo şimirandin û hisêb

ke bêhoş bûn. Lakin Sitî û Zînê, çunku ixtiyara wan ji dest neçûbû, nêzîkî wan bûn. Sitî muhra xo ya ce-wahir deranî, kire tiloya Tacdîn û muhra wî jî deranî kire tiloya xo. We Zînê jî, dîsan weha, muhra xo deranî kire tiloya Memê û muhra Memo jî deranî kire tiloya xo. Paşî bi teref heremsera xo ve çûn.

Paşî wan Tacdîn û Mem jî, ji meya hîretê hişyar bûn. Tacdîn di tiloya xo muhrekî cewahirî dî ku li ser wî navê Sitî hatîye kolan û neqîş bûye. Mem jî weha muhrekî cewahirî dî ku navê Zînê hatîye nivîsîn. Ev herdu weha giriftarî belayê evînê bûn. Di vî halî da, mat û muteheyir bûyî man. Ji kenarê din em bêne ewhalê Sitî û Zînê. Ew herdu jî vegeryan û hatîne heremsera xo ya xas. Edî gav bi gav ketne agirê eşiq û muhebetê, roj be rojê coş û xiroş dikir. Ew herdu jî zar û zeif bûyî, şev û rojan havar û gazî dikirin û halêd wan perîşan bû.

Dayinekî wanî pîr, ecûze, salxurî û dinyadîtî û di imûrê dinyayê zehif îdrak û pirr finûn bi navê Mîzebûn hebû. Ew dayin, ku halêd wan weha perîşan dî, kete şibhê û sebebê perîşanî û melala ewhalê di wan pirsイヤar kir. Ji ibtîda ewan rêya încarê girt. Paşî dayin ji bo wan weid û weid kir, qata ev derd û ev hala, li serêsalê li we peydabûye, her çawane eger ji şerê ins û cin û perîyan jî bibe, elbet e tedbîrekê û îlacekê kirin ji dest min tê, vî derdî ji min xef cayiz nîne. Paşî çi qa diçe baîsê helaka we dibe?

Wekî weha gote wa, Sitî û Zînê macera weku boyî, kemakan, teqrîr

û beyan kir. Dayin cewab da ku erê xebera we qewî qenc di rêya xudaye, lakîn ev e ku dibêjin me kiç dîye û hebandiye. Kiç kiçan bihebînin û aşiq bibin bê fayde ye û semre nade, belku kiç li kurran û kurr li kiçan aşiq dibin û ji hevdu behremend dibin. Ji du kiçan ci hasil dibe eger fi elwaqii êd we dîti eger kurr dibin. Ez di iloman da mahir im, li esmana melayîk, li erdî perî jî bibin, ez dê bi quweta îlmê nicûmê û remlê bibînim û mesxerî we bikim.

Paşî, Sîtî û Zînê ev bihîstin, ew muhrêd ku berê ji Tacdîn û Memo estandin û anîbûn bi deranîn û dane destê dayinê. Eve nîşanêd wan kiçan eger bi rastî tu îlmê remlê dizanî, xu-yên di wan bibîne kî ne, gotin. Dayin jî muhr stand. Di wî zemanî da di nêv Cizîrê da melayekî qewî remal hebû. Çû nik melayê remal û got ku du kurrêd minî sêwî hene. Roja serêsalê çûne geryanê, paşî ku ve-geryan, nexoş û bedhal in, lakîn di destê wan da her yekî hengostîrek heye. Ev e ci hal e û ci bela ye; ez ni-zanim. Melayê remal gava ku fikrî li şîklê remlê, navê Sitiyê digel Tacdîn û navê Zînê digel Memo dît. Wekî ehwal ji remlê zanî, gote dayînê:

- Ji bo ci diro dibêjî? Bi derewan şuxil nayête dîtin.

Paşî, ew made wekî bûyî ji ewel heta axirî ji bo dayinê neqil kir û beyan kir û got ku xoyêd muhran, yek begzade ye û navê wî Tacdîn e û yek jî dibîrzade ye û navê wî Mem e. Welakîn ew herdu jî bi vî derd û elema eşq û vînê mutbela û nexoş bûne. Rabin hûn xo bêxne şîklê hekîmekê û herin ewan bibînin. Wê weqtê, eh-

walî dizanin. Li ser vê xeberê, tebdîl el lîbas bû, xo xiste lîbasê hekîman, çû cihê ku Tacdîn û Mem li wê bûn. Wekî dayin di soreta hekîman dîtin:

- Tu hekîm î, were zû naxoşêd me hene, binêre û derman bike!

Heke dayin birine nik Tacdîn û Memo, her ci ye nêrî û nêza wan hissêbke got paşî xelqê ku li wê hazir-bûn bi derve deranî ku ezê derman bikim. Paşî, wekî ewan bi tinê man, ehwal wekî bûyî gote wan û muhrê di wan deranî, da dest wan û digel gotina ehwalî ji Sîtî û Zînê silav anî, êmnayî û teselî da dilê wan, ku Xudê mezin inşaellah xeman mekin di nêzîk da li ser xeberê qata soretekê dibîne. Weha got û ji Tacdîn û Memo xatirxwast, hate nik Sîtî û Zînê û mizgînî jî da wan û dîtina Tacdîn û Memo û ehwal wekî bûyî ji bo wan ra jî beyan kir, silava wan jî gehande van û êmnahî û dilxoşî jî dan wan, tesela kir ke hal û ehwalê melûmî her du kenaran bi wî agirê eşqê roj be roj ala û digirt.

Tacdîn, ku begzade û xanedan bû, paşî mudeyekî, mela û eyianê ci-zîrê berhev bûn û çûne nik mîr Zey-neddîn. Rica û hêvî bi emrê Xudê, dana Sîtî ji bo Tacdîn û ciraxkirina wê derxwast kirin. Mîr jî rica wan qebol kirî, Sîtî da Tacdînî. Gora wî weqt û zemanî tedarek û pêkhatine-kî dirust hazir kirin di nêv hindek weqtekî da dawetekê xundkarane kirî. Sîtî birêkirin û eqda nîkaha wê li Tacdîn kirin. Ew herdu aşiq û meşûq, digel yekdu gehane murad û meqsedê, lakîn Mem û Zîn, dîsan weha di agirê eşqê da di şewitî li ser halêd xo, be ax û dax mayin.

Pasî mîr Zeyneddin dergewanekî heremê hebû, qewî heramza û muf-tîn û tilbîs, navê wî Bekir bû. Ew heramza mexsûs ji hesed û dexesê û nîfaqê di vê şûlê da direft. Çav ra dikir, rojekê ewî mîr xelwe dît û hisê ku ji bo xêrxwaziyê çend xeberên di min hene îfade bikim, got:

- Ey birê, ku dana Sitî be Tacdîn şûlekê ne layiq bû, lêkin her çiye, te ew da; çû begzade ye. Lakîn Mem kurrê debîran e û çavê wî jî li Zînê ye û Tacdîn hisêbke bi xoser, Zîn da-yê Memo. Weha digel wî qewil kiri-ye. Ev ci xeber e? Ev e dewrê xîret û mezinayîyê ye; Ev ci ye? Bivê hûn çewan rahetê dibin?

Mîr berê bawer nekir ku eslê vê xeberê dê nebe. "Ez zêde Tacdîn û Memoyâ hez dikim. Ew jî şûlêd we-ha ne layiq nakin û kirina wan qet te-sevir nakim." Eger ci got jî, lakîn Bekirê minafîq bi her terzî dest bi if-tira û bohtanan kir. Li ser vê jî mu-detek zeman borî.

Mem cuda û Zîn cuda, her yek bi derdê eşqê dişewitin. Weha pêlekê çû. Baxçeyekî mîr Zeyneddin, qewî dilguşa û cîhekî keyf û sefayê hebû, ku di nîv wê da otax û dîwanxane û qulatîn û bixeर ji wan her ci lazimî di îbra xundkarane hemû mewcûd bû û mureteb û muzeyen amade. Her lewazimatê ku diva, dayima hebû. Carnan digel nedîm û muqereb û eyanan diçûne wî cihê keyfê, li wê derê eyş û usret dikirn.

Rojekê mîr digel nedîm û etbaêñ xo çûne nêçîrê; ew baxçe weha mus-mir, vafla mabû. Dilê Zînê teng bû, ji bo teferucê bi tenê hate wî baxî û di-geriya. Meger ji kenarê dinê Mem jî,

ku bi tenê mabû, dilê wî jî teng bûyî, ew jî bi tenê rast kullen hate wî ba-xî.

Mem û Zîn di nîv rezî da liqayî hev bûn. Her ci du aşiq û meşûq hevdu dîtin, car girîn û car ken, be keyfxoşî enan, ixtiyar ji dest çû, her du aşiq û meşûq be jor ve derkeftine dîwanxaneyê û hevdu hembêzkirî digel yekûdu, aşiq û meşûqane, dest be xeberdanê kirin. Yek car weqt û çax û hatina mîrî jibîr kirin. Bi vî halî, ji meya vînê serxoş bûyî di keyf û sefayê da bûn heta êvar jî nêzîk bû-yî.

Qezay nagîhanî, mîr Zeyneddin nêzîkî êvarê ji nêçîrê zivirî, weha rast hate baxî. Li ber derê wê quesra melûm ji hespî peya bû. Li vir şerbet û qaweyekê bixun û hêsayî bibin, gotî. Digel xulam û oldaşêd xo weha ji nişkê ve hatine dera qesrê ku Mem û Zîn tê da bûn. Zîn wî weqtî ku dengê birayê xobihîst, hoş hate seri û got: "Memo ku çe dibêjî û çe dikey? Ev e mîr hat!?"

Ku ev xebera got, êdî naçarî, Memê zîn stande binê ebayê xo û veşart û li goşeyekê qesrê qelbexî û ronişt, di nîv du balgîyan da, weha bi wî halî. Mîr digel qelebalixa xo hate hundirê qesrê û dît ku Mem xo li ebayî pêça ye û li goşeyekê ronişti-ye. Mîr silav da jî, Mem silav stand, emma qet ji cihê xo ne bizaft. Mîr im mezûr bidêrîn ev benî nexoşim hatime vira û min ta girt qet mecalâ libat û hereketê nadêrim, li vira we-ha mam. Mîr got: "Zerer nîne ku li keyfa xo binêrin." Mîr ronişt û her kesek cêbicê roniştin. Dîwanxane ti-jî bû. Mîr şerbet û qehwe emir kir.

"Îşev li vira keyfekê bikin" gotû.

Ji her terefekê dest be kilam û xebordanê kirin. Meclis kemilî û germ bû. Tacdîn di wê meclisê da hazir bû, li halê Memo nêrî, zanî ku ji ewhalekê ecîb e. Xalî nîne ku Mem weha nuqmî behra xeman bûye. Tacdîn rabbû hate nêzîkî Memo û be işaret ewhalê wî jî pirsiyar kir. Mem jî du kezî ji porêd Zînê ji huçka ebayî be xev defanî û nîşanî Tacdîn da. Wekî ku Tacdîn ev dît, made çi ye fehim kîr, kete behra fikir û hîretê. Çare û tedbirâ vê çi ye? Eger tedbîrek nebî ev meclis dirêj dibe û ev şûla paşî aşkarra dibe. Mem û Zîn riswa bûyî telef el nefs dibin û bixeyrî ji wê zehif fitne û fesad jî bi vê sebebê peyda dibe. Derhal ji meclîsê bi derve derket û çû geha mala xo û gote Sitî:

- Zû zaroyê xo digel matkê helîn û bi derkev!

Her çiqas ku Sitî pirsiyar kir ku ji ewhal heye? Got ku niha weqtê xebordanê nîne û agir hilanî û ji çarkenarê xaniyê xo agir û şewatê da, bi xo jî ji derve dest be hawar û gaziyê kir. Xelqê ku gazî û hawarbihîstîn, ewhal gotine mîr. Wekî ev hala mellûmî mîr û xelqê ku di qesrê da li wê meclîsê da bû, her kesek bezîne di def, agir û şewatê û di qesrê da bixeyrî Mem û Zînê kesek nema mabîn. Wekî xalî bû, Memo gote Zînê ku:

- Te dî Tacdîn çewan wekî hezretele Xidir geha îmdada me û be çi terzî ev belaya asmanî ji serê me defî kir?

Zîn rabû çû sera heremxaê, Mem jî rabû hate defa şewatê. Xulase heta hatin mecmûe mal û emlakê Tacdîn

de rêya birayî da sot. Yarê wî bi vê wasîteyê ji belayê reha bû.

Xoyî kitêbê dibêje ku yar eger di-be, dê weha be. Paşî dîsan Bekirê mufsîd û xereza wan da bûyî çawane ev macera hiskiriye û ev ewhala be xef gote mîr û mîr jî zehif xezebnak kir. Mîr jî be çi terzî em waqîfî heqî-qeta vê şûlê bibin.

Dîsan ew mufsîd û melûn got ku:

- Mîr im, rojekê be xef, meclîsekî biçük, Mem bi tenê, bê Tacdîn û Çeko û Arif bixwaze bilanê bêtin, digel Memo bi şert şetrencê bileyzin. Wekî tu dibey, İlhabî li Memo bike ku tu kê dihebîni? Bêje min ez ji bo te dê bixwazim. Ez milaheze dikim ku Memo mirovekî bê perwa ye, hebandina Zînê dibêje we. Wî weqtî êdî şubhe namîne; ceza wî terfîb dikey. Bena li ser vê xeberê ku li hizûra we ez xuha te dihebînim dibêje, mocibî siyasetê dibe.

Li ser vê xeberê, mîr bi xef, Memo gazî kir û roniş. Got:

- Were digel te setrenc bileyizim. Eger ez distînim û ji te dibem, li ser vê qewlê merama min ew e ku her kîjan kiçê dilxwaza we ye tu bibêjî! Ez ji bo te dê bistînim û bideme te.

Li ser vê şertê, herdu leyiztin. Mîr sê dest temamî ji Memo birîn. Êdî an gora şertê xo dest be pîrskirînê kirin.

Meger li wê mabeynê Tacdîn ji vê behsê xeberdar bûyî. Bi xo digel herdu birayêd xo, Çeko û Arif, çek û sîlah rabestî, li wê navê hatine meclîsa mîr. Êdî mîr jî qewî li Memo İlhabî dikir ku bibêje. Bekirê mufsîd fîkrî Mem îxmaz dike û nabêje. Ewî muf-sîdî, be tein û nic gote mîr ku: "Mîr

im ez dizanim ya Memo hebandî, qîzeke ereban e lêv deqandî."

Wekî mufsidî weha got, êdî Mem ji înadê tehemol nekir. Bê ixtiyar, cuzek ji ewsafêd Zînê destpêkir, got Mîr im: "Ê ku ez dihebînim necîb û xilan begzade ye. Nihayet el emir, çiqas ku Mem zêde erinî navê wê jî Zîn e û xuha we ye, got."

Êdî mîr jî hate xezebê û got ku "Ey nimek heram tu kîyî ku xuha min aşiq bibî û navê wê jî li hizûra min aşkera bibêjî?" gote qebîla xulaman:

- Evî bigrin û bend û zîndan bîkin, emir kir.

Tacdîn digel herdu biran, pirr sîlah rabûne li ser piyan û li Memo derketin û gotine wan ku li vê derê heta em nemirîn, kesek ji we nêzîkî Memo nabe.

Mîr fikirî ku dê fitne û fesad rabe, bi xo destmala xo avête stûyê Memo û şande zîndanê û Tacdîn digel biran, êdî ji xatirê mîr neborîn, rabûn meyûs û erinî ji wê derê hatine malêd xo. Mem jî mudetekê zaf di zîndanê da mayî.

Zîn jî, ji vê keyfiyet û ehwalê, bê-hisêb melûl û mehzûn bûyî, şev û rojan sola wê hawar û gazî bû û Mem jî, bi hesreta rûyê Zînê di zîndanê da giryan û nalan ma û Tacdîn digel du biran û etbaan ji mîr rûgerdan û sil di malêd xo da sekinîn.

Li ser vê halê mîqdarê şeş mehan Mem di zîndanê da mayî. Ji arezûyê rûyê yarê û zehmeta bend û zîndanê, roj be roj zeîf û jar û perîşanhal bûyî qewî kesb halekî xirab kiribû.

Li ser vê xeberê, Bekirê mufsîd ji vê ehwalê û perîşanîya Memo xeber-

dar bû, fikir dikir ku "êdî Mem ji vî derdî xelas bûyîn mehal e. Lewra mîhneta eşqê û zuifa halî li wî tesîr kirîye kullên bê derman bûye, eve di nêzîk da fewt dibe zerer û xirabîya wî qata digehîte min".

Lewra Tacdîn qewî pehlewanekî namdar bû û ev Bekirê mufsîd jî qewî zêde tırsa. Hîlakî dikir, êdî ji bo xo fikra xelasî û necatê kirî. Di weqtekî tenha dîsan torê hîlan tijî kir. Çû nik mîr Zeyneddîn, paş erzê xilûs û îbraza sedaqetê, dest be xeberdanê kirî, got:

- Mîr im, îrohe xase ez çûme zîndanê û min Mem dî û qewî qenc li zuifê halê wî û mereza wî ku di dilê şuxelte, min fehim kir û min nêrî nebza wî digirt elamatê jînê kullen jê çûye, belku di dereca miriyan da ye. Yanî min bi yeqîn ger ku eger fî el waqî hezretî Mesîh û hezretî Luqman jî bêne ser wî, çareyek li jîna wî nabî, bê şebih mirina wî muquerer e. Wekî Mem bi vî halî di zîndanê da telef bibe, meilûmî dewleta we ye ku ji kenarê Tacdîn û biran û teeluq û etbaêd wan di vî bajêrî da, çi derece fitne û fesad dê peyda bibî û belku dê di Cizîrê û milkê Bohtan û mabeyna eşâr û qebayilêd wan da li van etraf û kenaran heta roja heşrê birûdet û dijminî dê waqi bibe. Xulase bixêr ji sebeba belayekî ezîm e, bila şebeh dê bîte baîsê hilaka me jî. Weha bûyîn emrekî aşkera ye.

Ev qiseya wekî hatî zikirkirin ber wechê beyan ifada mîr kirî û be mîr jî da fehmandin. Mîr jî kubihist, birastî derka vê şûlê kir, qewî zêde kefte fikr û xemê û got ku tedbîra vê çi ye? Ji Bekirê mufsîd pirsiyar kir.

Mufsîdê melûn got:

- Bi tenê çareyekê vê şûlê heye ku selamet û xilasiya mîr û min û welatî bi wê dibe! Min fikir kirîye hûn wisanî bikin ji wê şûlê jî kesrê namûs û itibara we nabîtin!

Mîr got ku bibêje bibînim! Dest be xeberdanê kir:

- Mîr im, tu eseh bizane ku Mem dimire, belku di dereca miriyanda ye. Niha virêken Tacdîn digel biran gazî hizûra xo biken û dilê wan vegire bi heryekî xelatekî bide û bêje ku ez li me û Memo peşîman bûm û guneha min bi Memo hat. Lakîn çi çare muqeder weha bûye. Min di bedela vê zulmê da Zîn da Memo. Hûn herin be keyfa xo bin! Ez virê dikem Memo ji zîndanê biderînim û tînime hizûra xo, xelat û kereman dikem, Zînê jî didem û cirax dikem. Paşî herin di heramserayê da Zînê jî gazî hizûra xo bike û dilê wê jî vegire û emrê bike ku çend cewariyan digel xo bibe û here zîndanê û Memo bîbîne û kenarê min silav bike û digel xo ji zîndanê biderîne. Ez dê bi emrê Xudê te bideme Memo! Weha bîke, Mem xo dimire û namîne. Em jî ji belayê xelas dibîn û mîr im namûsa we jî naşkê. Itibara mîriya we jî li cihê xo dimîne.

Mîr jî ku ev xebera ji Bekirê mufsîd bîhîst, qewî begen kirî maqol dît.

Wekî zikir bûyî, şand Tacdîn digel biran gazî dilnimayî da û metyeb el xatir xelat da û weid û weid kirin. Dîsan wekî zikir bûyî çû heramserayê xuha xo Zîn gazzire nik xo, wekî hate gotin, ew jî dilxoş kirî. Got ku herin bi xo Memo ji bend û zîndanê

biderînin û bînin, ez jî dê li ser tedarekê bim di nêzîk da daweta we be keyf û sefa bikem. Hûn jî di eyş û eşretî da bibin.

Ev xeber û ev şûla di nêv Cizîrê da wekî mîzgînî belav bû û her kes keyfxoş û şad bûn ku hezreta mîr li Memo hate rehmê û ji zîndanê bideranî û xuha xo Zînê, digel mal û xelatan dê bidetin û cirax biketin.

Bîna li ser vê xeberê, Zîn jî, ji vê xisûsê, keyfxoş û şadbûyî, xeml û zînet da xo, ji serî heta pêyan di zêr û zîvî da xeriqbûyî, zîb û zînet da xwedîyên li ber û herem gehaye pêş û xedam û cewarî li eterefan be qerebalixekî temam bera xo da zîndanê û daxilî hepisxaneyê bû. Cewaba hâtina Zînê mîzgîn birin ji bo Memo. Lakîn çi fayîde? Paşî çi? Beide xerab el Besra. Her çi ye, Zîn hat û Mem dî himbêzkirî. Wekî dest bi xeberdanê kirin, Memê jar derhal rûh be teslîm kir ji darê dinyayê axîretê îrtîhal kir.

Wekî ev hala ehlê zîndanê û Zîn û hazirê ewê derê ku dîtin bivê terzê jar û sefil, Memo di zîndanê bi vê halê zulmen telef û hilak el nefs bûyin; li her kesekî dişwar hat û pê şewitîn û hawar û gazî û girîn û zarî bû ku, hisêbke wekî roja qiyametê peyda bû û ji vê şor û şimâteyê di nêv bajîrî da û lule û xewxa zahir bûyî. Tacdîn û bira û eşâîr û qebayilêd dinê û imumî xelqê hatin şîn û matemekî mezin peyda bû.

Mîr ji vê waqieyê xeberdar bû, ew jî hate şînê. Her çî uzir û behane dikirîn. Ema paş çi! Mem êdî li ser adetê bi defna neişa wî meşxûl bûn. Di wê navê qezaen Bekirê mufsîd

rastî Tacdîn hat, heman fî el hal xencer kêşa, hema li wêderê, ew Bekirê xebîs û mirdar cezayê wî layîq tertîb kir, qetil kir û leşê wî yê mirar avêti-ne kenarê kulîvekî.

Neişê Memo, Tacdîn digel biran li ser serê xo danîn û mîr Zeyneddin û Zîn û başqe imûmê ulema û suleha û eiyanê wîlayet û ehlê bajêr hemû be şînekî ezîme û be qerebalixekî zav berîn çal kirin. Paşî ku Zîn bisun ve hate heremserayê, ew jî bêkeyf-bûyî û birayî xo mîr Zeyneddin gazî nik xo kir. Ji wî rica û hêvî kir, ku: "Evê xedameka xo efû bikin! Ez jî dê bi xanîyê axretê koç bikim û hendek wesyetêd min hene dê li hizûra we ya alî eriz bikim û li ser dad û edil û însafê adeta ewan hêvîyan dê bikim. Ji lewazimatê hiqûqê di birayetîyê ku ewan derheq vê zeifeyê îcra bikî. Niha ku Mem fewt bû û xedameka we jî li ser çûnîye, êdî rêza hicab û veşartinê bûrî, meilûmî cenaba we ya alî bibe ku em herdu fî el heqîqe aşiqêd sadiqîn û di nêv dinê jî, em negehane yekûdu. Xirabî jî, ji me sadir nebûn. Her ci ye, qeza û qeder û qismeta hezretî layezalî di derheqa me da weha bûye. Ci çak, lakin ji ke-narê cenabê we derheqî Memo da zulm û xedir kullî bû, bîla heq hinde qeder weqt di zîndanê da hebis bû û axir el emir jî di zîndanê da merhûm bû. Xedameka we jî be kenarê axîretê koç bikitin. Ez û Sitî herdu xuh ïn. Weqtê ku te Sitî da Tacdîn, te hinde resma dawetê îcra kir û hinde qeder mal û pirtal, techîz daye Sitîyê û paşî ew qeder resm û rişûmat û keyf û şayıya xundkarane balacera mezin kirî. Ew qas ayîn û qewâid destûr û

sirûrî mureteb mirî. Te ew be meqse-da xo şad kirin. Ev xedameka we jî li ser isûla edil û însafê û heqanetê ew qeder hise û pare û nesîb, hêvî û iltîmas û istirham dikem barî di dinê da ji bo vê zeifeyê meyser nebû di axretê da jî bê par bûyin. Mixalifê mirweta we ya alî bûyin, şoleke aş-kera ye. Bena li ser vê xeberê, sê hê-vî di vê acizê heye, qebol biken; ewelî ew e ku emer biken roja mer-ga min, wekî daweta Sitiyê, imûmî hemû sûq û bazar û kolanêd bajêrî bi xemlinin û tertîb biken; herçî ku ala-tê keyf û şayiyê hisêb ke ku goya da-wete îcra biken û di nêv sera alî da jî destexiwanêd zad û teaman hazir bi-ken; xebera xidameka we bûyî. Dî-san weha, heta sê rojan hemû ehlê bajêr, maldar û feqîr, bêngazî kirin, bêngazî team û zad bixun û biçin. Weha serf û bezil bibe. Bixêr ji vê jî, her çî ku hezreta we heta salekê temamî di sera alî da û yan bixêr ji vî di cihê di-nê da xerc û mesref diken, sewaba wan jî bibexşine ruhê vê xedameka xo, evana jî be niyeta vî acizî serf û bêne dayin. Wesyeta duyê, emir bi-kin hemû ehlê bajêr, mezin û biçûk, mér û jin, ketek be şûn ve nemayî, bîlcumle digel neişê min be tebayî bêngazî bibene meqberan. Wesyeta sê-yê. Ew e ku merzê min jî li tenişt merz û qebrê Memoyî, mezlûmen bêşûc fewt bûyî, bête kolan û bête hazir kirin. Weqtê ku evê zeifeyê pi-yade dikene nêv qebrê, wê gavê jî hezreta we be dengekî bilind ku ew xelqê hazir bûyî hemû bêngazî ku min be husn û reza xo Zîn da Memo. Wehan sedayekî paşî evê zeifeyê day-nîne nêv qebrê û bispêrine Xudê. Wes-

yetê di min ev bûn; got".

We rojekê paşî, Zîn jî koç kirî, çû dar el beqayê. Wekî hate gotin, mate-ma wê hate girtin. Ew jî tekfîn û techîz kirin, wekî ku hêvî û niyaz kiribû, bi wê terzê birin û digel Memo çal kirin.

Ev dastana ji wan di dinê da yadgar ma û hekayeta wan di nêv imûmê Kurdistanê meşhûr e û goya weha dibêjin ku li ser qebra her yekî ji wan darekî gulî hişîn bûye û be jor ve ser kêşaye û li hevdu peçkîne. Niha jî elan qebirê di wan kivşê û li wan etrafan bûye ziyaretga. Her kes carnan diçête ziyareta wan.

Eve li ser wechê kurtî û ixtisarê, zibda kitêba Mem û Zînê. Ev qeder li vira hate gotin, ji vê zêde heqîqeta halî êdî qenc cenaba hezreta Xudê teala dizane, lewra ev hekaye nêzîkî heş sed salî heye ku waqqi bûye. Êdî, rastî cenaba Xudê teala bi xo dizane, alim el sir we el xefaya her ew e. Temme.

* * *

Ji vê pirtûkê xuya dibe ku, mela Mehmûdê Bayezîdî, nivîskarekî hêja û xwedan berhemên giring bûye, lê mixabin ku zanyarîyêne me li ser wî pirr kêm bûn.

Berhemên wî yên ku bi kurmancîya bakur nivîsîn, ku di pirtûka Dr. Ferhad Pîrbalî de, hatîne rîzkirin, ev in:

1. Çiroka Mem û Zînê, havîna sala 1856 ê.

2. Çiroka Leyl û Mecnûnê, sala 1858 ê.

3. Camîê Rîsalatan û Hîkayetan, ku ji 40 çiroka pêkhatîye, sala 1860 ê.

4. Çiroka Siyamend û Semsê, sala 1859 ê.

5. Adat û Risûmetnamey Tewâîfî Ekradîye û Usûlî Nîzamatî kurmancî,

sala 1858 – 1859 ê.

6. Wergerandina Şerefnama Şeref-xanê Bedlîsî, bi navnîşana Tewarîxî Qedîmî Kurdistan, sala 1858 – 1859 ê.

7. Pişikdarî û alîkarîya Eliksender Jabay di danana ferhenga Kurdî – fe-reنسî, ku di sala 1879 ê de li Pîtrisbor-gê çap bûye.

8. Pişikdarî di nivîsîn û saxkirina pirtûka rîzmanî ya Elî Teremaxî kirîye û di sala 1857 ê de bi destxetê xwe ni-vîsiye.

9. Tewarîxî Cedîdî Kurdistan, sala 1857 ê, dest bi nivîsîna wê kirîye.

10. Alîkarîya Eliksender Jabay kirîye ji bo danana ferhengeka Hekarî û Rewendî – Ferensî. Sala 1858 ê.

11. Pirtûkek li ser rîzmanî Kurdistan, bi navê "Rîsaley tihfet el nehlan fî el zeman Kurdan", sala 1866 ê nivîsiye.

12. Yûsif û Zelîxa, Selîmê Silêman, di sala 1586 – 1587 ê de nivîsiye. Ew jî ji destnivîsên wî bûye.

13. Dastana Qela Dimdim, ku di sed-sala 17 ê de nivîsiye.

14. Tercema Zerbî Meselane bi zi-manê kurmancî, sala 1850 ê ku ji goti-nen mezinan pêkhatîye.

15. Lawêjk, ji stiranên ku zelam dibêjin pêkhatîye.

16. Birîte, ku ji stiranên dawet û govandan pêkhatîye.

17. Hîkayat şêx Senanîyan, çîroke-şîir e ku Feqiyê Teyran nivîsiye, sala 1865 bi destxetê wî hatîye nivîsîn.

18. Alîkarîya Eliksender Jabay kirîye, di danana ferhengeka rûsî – fe-reنسî – Kurdî û Kurdî – rûsî – ferensî.

19. Gelek berhemên helbestvanê Turk û -Ecem wergerandîne ser zima-nê Kurdî û wek destxet mayîne.

20. Destnivîsa Dir el Mecalis, hî-kayetên milî ne ku Mela Mûsay Heka-rî ji Farîsî wergerandîne Kurdî. Jabay

wergerandîye zimanê ferensî.

21. Destnivîsa Sefhet Sibyan. Navê daneñî li ser nîne û ji elfabêya zimanê Kurdî ji bo zarokan pêkhatîye.

22. Destnivîsek li ser hinde aliyêن zimanê Kurdî, sala 1867 ê nivîsiye. Jabay wergerandîye zimanê ferensî.

23. Destnivîsek ku ji 84 hîkayetên milî pêkhatîye û ji zimanê Farisî wergerandîye yê Kurdî. Jabay wergerandîye zimanê ferensî.

24. Destnivîsa Kitabî Mewlûdî şerîf, sala 1858 ê nivîsiye.

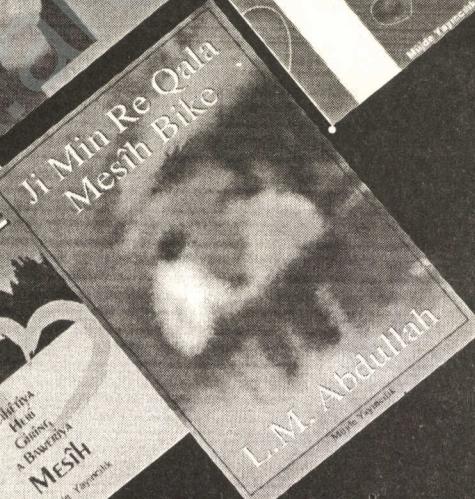
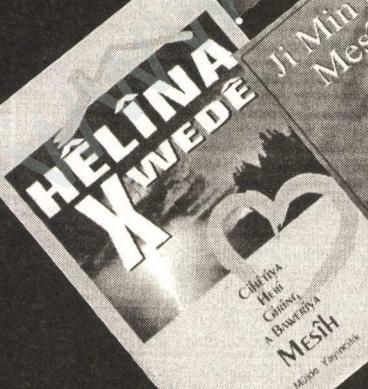
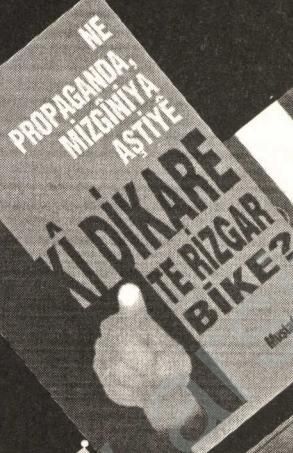
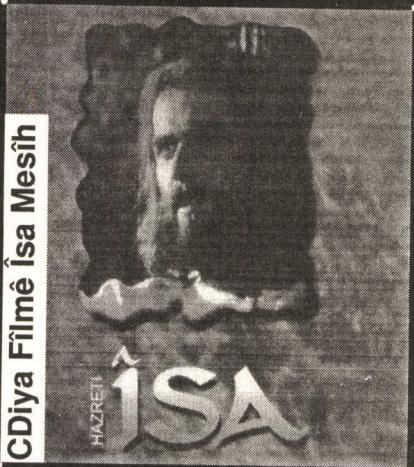
25. Gulistana Seidî şêrazî, bi pexşan wergerandîye Kurdî û di sala 1857 ê nivîsiye.

(I) Mixabin ku mele Mehmûdê Bayezîdî, wesan hîzir dikir ku, koka Kurdan ve digere ser ya ereban û Kurd jî, ji binema-la Xalid ibin el Welîdî ne. Lî ev şasîyeke dîrokî ya mezin e û Kurd neteweyekî ser-bixwe û cuda ne ji Ereban.

Peyvîn giran:

Merxes el enan	: Çavtêr û camêr
Eyiş û zewqê	: Jîyanekê xweş
Lakîn	: Lê, belê
Muqereb	: Nêzîk
Mera el xatir bû	: Alîkarîya her kesî dikir, comerd bû
Imûmî	: Bi tevayî, hemû
Libas	: Cil
Tebdîl el qiyafe	: Cilguherîn
Di sûretê jinan de	: Di xemla jinan de
Nêv cemîyeta mezkûr	: Di nav koma navbirî de
Rastgele	: Lîrasthatin, tesaduf
Fî el hal	: Di gavê de
Dereca mewedetê	: Pileya bilind
Bîla nîhaye	: Bê dawî
Muteheyir	: Sersam û gêj
Ecûze	: Pîrejin
İdrak	: Şareza û bispor
Finûn	: Huner, hinêr
Ji ibtîda	: Ji destpêkê
Înkar	: Neweyî
Weid û weîd	: Soz û peyman
Tedbîr û îlac	: Çare
Bâisê hîlaka we	: Sedemê jinavçûna we
Macera	: Rûdan, tiştê ku bûyî
Kemakan	: Her wekî
Ilmê nicûmê	: Zanista stêra
Mesxerî we bikim	: Bikime di xizmeta we de
Neqil kir	: Vegêra, got
Mele û eiyan	: Mele û kenkene
Iftîra û buhtan	: Derew û saxtan

CDiya Fîlmê ïsa Mesîh

Navníşana Xwestinê:
P.K. 358 Kadıköy/İSTANBUL

Di jiyana gelan da girîngiya zimanê dayikî

Kâzım Ozdemîr

Hin merc û şert hene ku xerca hebûna gelan in. Gel bi van tiştan têن holê û hebûna xwe didomînin. Em li vir dikarin çend mistaran (nimûneyan ji wan tiştên ku hebûna gelan tînin hole) bidin. Wek: Welat, çand (kultur), al, merşâ netewî, cejnênetewî û ên din...

Gelek cewherên (elementên) çandê (kulturê) hene. Ji ziman heta cil û libas, (helbest, edebiyat, bacî-kilam û dilok, dîlan û govend, wêne, mîmarî, hal û tevger, xwarin û vexwarin, irf, adet, ol û ên din...) cevherên çandê ne.

Ziman serkaniya çandê ye. Ger em çandê wek baxçeyekê bi hesibînin, çawa tê zanîn baxçe bi fêkî, zerzewat, gul û kulîlkan dixemile, her texlîd û celeb fêkî, zerzewat, gul û kulîlk baxçe da heñe. Ji bo ev fêkî, zerzewat, gul û kulîlk baxçe dewlemend bibin ji baxçe ra av lazim e. Ger ava baxçe zuwa bibe û baxçe bimîne bê av, bê şik wê fêkî û zerzewatên vî baxçeyî hişk bibin, baxçe, ji baxçetiyê terkeve û bibe erdek bê zerze-

wat, fêkî, kulîlk û gul, hişk û zuwa. Ava fêkî zerzewat, gul û kulîlkên baxçeyê çandê ji, zimanê dayikê ye... Dema baxçe bê av biminîn, çawa fêkî, zerzewat, gul û kulîlkên daren fêkî û zerzewatê baxçe hişk dibin û baxçe dimîne erdek hişk û rût, her wusa çand jî bê ziman bimine, baxçeyê çandê hişk dibe, çand ji ortê radibe. Bi rabûna çandê va jî gel asîmîle dibe, ezîti û xisûsiyeta gel namîn e, gel dibe koleyê kes û gelên din, xisûsiyetê gel dibin xisûsiyeten zimanê nû û gel winda dibe, gelitî ji holê radibe.

Em dikarin bêjin ku ziman ne tenê serkaniya baxçeya çandê ye, her weha serkaniya hebûna miletékî ye jî. Yanî zimanê dayikê bi serê xwe cewherekê hebûna miletan e. Di dîrokê da tim mileten azad û xwedî dewlet berî her tiştî gelek qîmet dane ziman û bi awakî gewre û devlemendî xwedî li zimanê xwe derketinne...

Ji Feylezof Konfîcyûs pirs kirine:

- Ger tu qiral bûwayî teyê karê yekem ci bikira.

Konfîcyûs ev bersiv da ye:

- Ger ez qiral bûma, minê karê yekem ziman rast bikira.

Kesêن di civatê da şas man e û gotine:

- Me tiştîk fam nekir.

Konfîcyûs vê bersivê daye:

- Dema ku qusûr di ziman da hebe, gotin nayêñ famkirin.

Dema gotin neyêñ famkirin pêkanîna şixul, xebat, kar û bar bi tenduristî nayêñ cî. Dema kar û bar, şixul û xebat bi tenduristî pêk neyêñ anîn, çand, ango kultur xira dibe,

xelq nizane wê ci bike, gêj, şas û feş dibe. Ezîtiya xwe winda dike, dibe kole. Ji bo vê yekê ye ku tu xebat tiştîk wek ziman û rastkirina ziman gi-rîng neba.

Ziman, hevhatin û geşbûniya merivan pêk tine. Jiyana merivan bi hevhatinê geş dibe. Hevhatin jî bi zimanê dayikê tê pêkanîn. Yekîtiya civakê, yekîtiya netewî bi zimanê dayikê tê sazkirin, tê xemilandin û kemilandin.

Xisûsiyeten netewî û civakî ziman dide biriqandin. Ji bo azadiya gelên bindest, yekîti û hevrabûna gelên azad ziman cîyek pirr fire û gi-rîng digre.

Zimanzan û welatparêzê hêja Mîr Celadet Alî Bedirxan di derheqê zimanê dayikê da weha dibêje:

- Miletên bindest heyîna xwe ji serdesten xwe bi du tiştan, bi qewe-ta du çekan dikarin biparêzin. Yek ol û ê din jî ziman e. Lê heke ola milete serdest û milete bindest yek be, hingê çek dimîne yek bitenê û ew çekê bitenê jî ziman e.

Bi rastî ziman, zedê dema berê û tovê dema roj, meh û selên di pêşîya gelan da ye. Yekîtiya gelempêrî, yekîtiya netewî, şirîkatiya têgihayiyê û dîtiniyê bi axaftin û pêşvebirina zimanê dayikê tê bi cî kirin. Zimanê dayikê ezîtiya merivan tîne meydanê û hevîrê şexsiyet, qerekter, şîûr, edeb û çandê ye. Şîûrek mezin dide merivan û tim hal û hereketen di nav jiyana civakê da dike nav tenduristiyyê. Ziman hiskirina, eşk, his, ramân (fikir) û merheza însanî û mirovatîyê ye. Aletê armanca hevrabûnê, xweşîye, şîn û şâhiyê ye. Dema ge-

lek ji zimanê xwe re bibe biyanî dike-ve nav jiyanekê tarî û tevlihev. Nizane bi kîjan alî va here û xwe jibîr dike, xwe nas nakekê û heyîtiya xwe winda dike, dibe koleyê nexêrxwaz û dij-minê xwe. Kesê ji xwe ra bibe biyanî û xwe nasneke û azadiya wî ji destê wî hatibe sitandin, bibe koleyê gel an kesen din, nizane ku kole ye û ji xwe û gelê xwe qed nikare hayîdar bibe û hayîdar namîne...

Çawa rehmetiyê Mîr Celadet Alî Bedirxanê nemir dibêj e, ziman sî-lehê azadiya gelên bindest e. Ger gelen bindest bixwazin azad bibin pê-wîste xwedî li zamanê xwe derkevin û di jiyan xwe ya rojane da, di nav mala xwe da bi zarûk û zêçen xwe ra bi zimanê dayîka xwe bipeyîvin. Ger pirr rewşenbîr û welatparêzên miletekî bindest, di mala xwe û jiyan rojane da zimanê xwe ne peyivin nikarin bêjin em rewşenbîr û welatparêzên gelê xwe ne!... Ew rewşenbîr û welatparêzên gelê ku bi zimanê wî dipeyivin in... Gelo rewşa rewşenbîr, welatparêzên û ronakbîrên me di çi halî de ye, li mala xwe bi kîjan ziman dipeyivin?.. Kesên ne xwenda û cahil gelek caran rewşa pêşverû, xwendevan, ronakbîr û rewşenbîrên me wek sîleyek li rûyên me didin!... Ez naxwazim li ser rewşa ronakbîr û rewşenbîrên me bisekinim. Ya herî qenc ew e ku her ronakbîr û rewşenbîr bixwe li ser rewşa xwe bisekine, merheze bike û bi awayek rewşenbîriya rast û durist li ser rewşa xwe biryar bide!...

Li her aliye cîhanê dawletên gelên serdest gelek qenc dizanin ku ji hole rakirina zimanê gelên bindest, ji holê

rakirina gelan bixwe ye. Sedem vê yekê zimanê gelên bindest qedexe di-kin, gelên bindest asîmîle dikin. Di vî warî da Makyavel ji bo windakirina gelên ku welatê wan ji aliye dewletê va hatiye dagir kirin, pirr şîretan li dawletê kirî ye. Di van şîretan da ci-yek fire daye windakirina ziman ku em jê ra asîmîlasyon dibêjin. Hinek ji van şîretan evin: Makyavel ji dewletê ra gotî ye, ger dawlet bixwaze miletek ji navê rake, divê zimanê wî milletî pê bide jibirkirin. Bi qanûn ziman qedexe bike an jî bi qencyî milet ji zimanê wi bide dûrkirin. Milet bi zorê surgûn bike, an haya milet jê ne-mîne wî bide surgûnkirin, ji miletê serdest kesan bîne di nav gelê bindest da bi cî û war bike û di vî cî û warî da ji kesen miletê serdest ra çare û imka-nîn pirr qenc amade bike û belê ji bo bi peşveçûna aborî, civakî û çandiya gelê bindest ra tu tiştek neke û imka-nîn ku hene jî bide birrîn. Dema dewlet vê sîyasetê bide ajotin, wê gelê bindest bimîne bê çare, erd û axa xwe bifroşe, ji gele serdest ra berda. Ger hin kes dîsa di welatê xwe da bimînin, pêwîst e dewlet wan bi her awayen din, an jî bi zorê ji welatê wan koçber bike.

Ji aliyeck va jî usa gelek hewce nî-ne ku em li ser şîreten Makyavel kûr bisekinin û binêrin şîreten Makyavel çiqasî hatine pêkanin. Dema em li hal û rewşa xwe mîze kin emê gelek ve-kirî bibînin ku gelê me bi ci awayî Makyavel di vî warî da pirr tişten din jî gotiye û şîreten din jî, li dewletê kirî ye, belê ez bawer im ev gotinêjorîn ji herkesen ku xwe rewşenbîr û bi aqil dihesibînin ra besin...

Çarçira *

Ehmed Huseynî

1

Yazde mehan stûn li bin perwazan vegirtin
 Yazde mehan karexezalan
 dilên xwe di rûyê rokê de nedigirtin
 Mahabat û xuşkên xwe ji kêfxweşiyê digiriyan
 Kulîlkên azadiyê, bi bayê berbangê re difiriyan
 Lê belê hatin!!?
 Hatin vebîşirandina Çarçira
 ya zelal û dilovan
 hatin xilmaşbûna qurneffilan
 Li ser dêmên niştiman

Û êvarek perşikestî bi dû de dihat
 Seyrangeha leşkerên oldar e
 Celladên Ey Raqîba Dîldar e
 Dilbijokên guharên te ne
 Bi` okên avî û darên te ne
 Û hat.

Nesrîn di destê xwe de kirin berbat
 Ü Qazî tu mayî
 Hevîrtîşê rojhilat...
 Tu keskekî tarî û dilsoj bûyî
 Bîranîna her cejin û roj bûyî
 serpêhatiyêن me
 gernameya başokan
 kurtepirsa cangîran kurteçîrokên bapîrah
 erê, erê

tu çîrokvaneñkî bêwestan î,
zeyzefûn û biya bî,
zeytûn û kinêrên cêwî
guhêñ xwe miç dikirin,
di tovêñ tirsê de wêneyêñ te
hiltînin..
hişê zistanê heyvanê Çarçira
dimeyînin..
darikêñ sîwakê û lerza sêdarê
bi hev re ditepînin.

2

Wê gavê
Em zarûkêñ te bûn.
Keyqubad em bi nav kirine
Zerdeş mîna qizwanan
Mîna toza sim û karwanan
Em belav kirine
Paytextên spî, bêxweşî
hezar sînorî bi me veda
trên û gemî li me sîwar bûn
Şev û tenhatî di kenê me de rabûn
Û...

Hê xwîna te di hêlîna Çarçira de
zuha nebûbû
ji nû ve hatin çi bi lez in ku têñ
Qazî?

Hê buhara Vasteras(1)
negihîştibû şebnemê bilorîne
gerdûnê ji bîr kiribû
ku çerxa mirîna me rawestîne
hatin desmala te ya hevrêsimî
ya ku me li dor êşa dilê xwe
girêdabû.

Gur in... gur in gur
hatin
desmal û dil bi hev re birin.

3

Wê gavê,
bi lepêñ nalînê cergê çiyan badan
bi dû cil û pênc mûman de
lehiya êgir bi girî dadan

4

Û hê jî em zarûkêñ te ne Qazî
Te bernadin ji jîna xwe
Bi te dijîn evîna xwe.

**Ji kitêba helbestvan a bi navê
“Bî xewna wê pêñûsê dilorînim”*

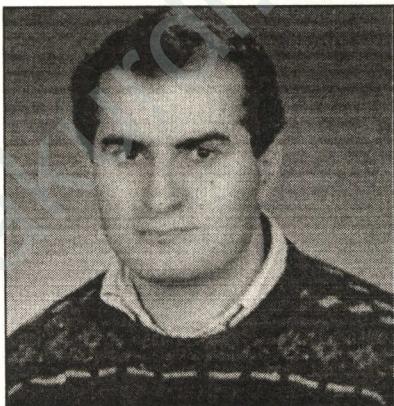
*(1) Navê bajarekî Swêdê ye ku
qîza Qazî Mihemed, İffet Qazî lê
hate kuştin.*

Gotineke Pêşîyan a Çîniyan

Yê ku nezan e û hay ji nezaniya xwe heye,
zarok e; wî hîn bikin. Yê ku zana ye û hay ji
zanabûna xwe nîne, di xewê de ye; wî hişyar
bikin. Yê ku nezan e û hay ji nezaniya xwe
nîne, ehmeq e; xwe jê biparêzin. Yê ku zana ye
û hay ji zanabûna xwe heye, serok e; li pey
herin.

Gola Baykal û Sîbîrya

Serdar Dicle

Berî nivîsandina li ser çîroka Gola Baykalê piçekî agahdarî derheqa Sîbîrya..

Sîbîrya gotinek bi zimanê Tatari ye û bi mana "erdê (zevî) razayî" ye.

Li dawiya sedsala 19an de li Sîbîrya li dora 6 milyon mirov dijiya. Îroyin li gor 40 milyoni ye nifûs. Ji wan sedî nod Rûs, Ukraynî û Belorûs (Rûsên sipî) in. Ji gelên xwecîh bi 353 hezar mirov Bûryat û bi 338 hezar kesî Yakût yên bêtirîn pirr in. Li Sîbîrya tenê bi 500 kesî Negîdal gelê biçûktirine ne tenê li Sîbîrya her weha li dinê jî..

Di dema Çar Petro I (1672-1725) de tradisyonâ surgun kirina Sîbîrya

dest pê dike. Ger mirov bîne ber çav ku riya tirênenê di salêن 1891-1904an de hatiye çêkirin, wê gavê zahmetiya însana kişandîye, betir bê fam kîrin.

Li ser Sîbîrya anuha pêkenokek (anekdot) hat bîra me:

"- Di navbera Sîbîrya berî şoreşa 1917an û piştî wê ferq çiye?

- Berî Şoreşê çûyina Sîbîrya kêm lê veger zêde bû. Piştî Şoreşê çûyin zêde, veger kêm bû."

Aqara Sîbîrya $12.800.000 \text{ km}^2$ ye ku tê vê manê ku ji Amerîka yan jî ji Çinê mezintir e. Ji vê aqarê 7-8 milyon km^2 tayga ye (Daristan) ku li ser biyosfera temama dinê tesîrek mezin dike..

Li vê heremê zivîstanî -40 derece tu kesî şaş nake.. Li Yakut'ê derece carna -70 xuya dike..

Li navenda Sîbîrya û hema bêjin li navenda Asya jî ‘încî’ ya Sîbîrya, Gola Baykalê heye.

Baykal, bi 1620 metre kûraniya xwe li dinê gola sereke (tew) kûr e. Li dinê ji ava wexwarinê sedî bîstî îhtîwa dike.

Rûs ji bo Baykal dibêjin ”derya pîroz, gola pîroz, ava pîroz.”

Ava Baykalê qandî mirov şaş bi ke paqij e û dibiriqe, gotina ‘încî’ ji ber vê yekê ye.

Temamîyan çemên Sîbîrya yêñ biçûk û mezin dirije Baykal. Û tenê yek çem ji Baykal derdikeye; Angara ya bipêl û biley ku li ser santrala hîdroelektrîk ya bêtirîn mezin li dinê hatiye ava kirin. Çemê Angara ava xwe dide çemekî din bi navê Enîsey ku ew jî ya Sîbîrya ye.

Gelê Rûs li ser gola qedîm Baykal, çemên Angara û Enîsey xwedî gelek stran û efsaneyên enteresan e. Esta yek ji ew efsaneyan.

Di wextek kevn, gelekî kevn li Sîbîrya kalekî rîh sipî bi navê Baykal ku gelekî biqudret û mîrxas bû, dijiya. Qawet û dewlemendiya Baykalê kal ji herkesî re bi nav û deng û diyar bû.

Baykal xwedî gelek lawik û yek keçik bû; Angara ya spehî. Bavê kal pirr jê hezdikir, lê ji bo rojekê nedî

dû mîrekî û ji wî bidûr nekeve ew li derek girtî digirt. Keçik ji bo nerev dora wê jî bi kevirên mezin (taht), her yek qandî zinarekê girtibû. Keçik jî her bi heyalên azadiyê dijiya..

Rojekê ji çemê Enîsey qaqlîbazez hat delavêñ Baykal, xwe li ser kevirekî danî û behsa bedewbûna Enîsey ya ku azad dijî ji Angara re kir. Angara ku ev axaftin gohdar kir biryar da ku ji bavê xwe bidûr keve, xwe bigihîne Enîsey. Lê gava li der û dora wê ev kevirên mezin hebin çawa dikare derkeve û dikaribe azadiya xwe bi dest xe û berê rûyê xwe bide Enîsey?

Baykalê kal ku bi nêta keçika xwe hesiya biryar da ku wê bide mîr ê cîrane xwe yê bi navê Îrkût (çemê Îrkût). Angara digiriya û alîkarî hêvî dikir. Wê gavê cihog û çemên biçûk biryara xwe bigihînin gazî û hewara wê, alîkarî bi wê bikin stendin. Ava xwe kişandin bin keviran û ew ji cihê xwe leqandin. Di şeveka nîvê şevê de wekta Baykalê kal di xewa xwe ya şêrîn de ye Angara ber bi azadiyê direve û berê xwe dide Enîsey. Bav bi deng bi xwe hesiya û ji qonaxa xwe derket derve. Wexta fêm kir ku ci diqewime, rahişt kevirêkî mezin û avêt keçika xwe. Lê dereng mabû. Angara êdi bidûr ketibû.

Ew kevirê mezin heta nuha li cihê ku Angara ber bi azadiyê reviya, disekine, di nava Gola Baykal.

**Hemu kesên ku nizanin hîn bibin,
dibin mamoste. (Oscar Wilde)**

BIŞAVIYA KURDÎ

Torî

Armanca rastnivîsandinê çespan-dina awayê û bi wî awayî di nivîsandina wî zimanî de yekîtiye damez-randin e. Awayê rastnivîsandina Kurdî, awayê rastnivîsandina den-gîn, ango fonetîk e. Di vî awayê nivîsandinê de, her deng bi tîpekkî tê nîşekirin. Bi gotineke din, her tîp nîşeyê dengekkî ye. Bi vî awayî Kurdî layî ko tê gotin tê nivîsandin û layî ko te nivîsandin, tê xwendin. Ev hêsanî têni xwendin û nivîsandina Kurdî. Di nav awayên rastnivîsandinê de awa-yê rastnivîsandina dengîn de newek-heviya di navbera zimanê axaftin û zimanê nivîsandinê de herî kêm e.

Bi vê ra, di vê rastnivîsandinê de mefera bikaranîna xeziyêtîn zimanê axaftinê di zimanê nivîsandinê de nînin. Layî ko tê zanîn zimanê axaf-tinê û zimanê nivîsandinê ji hevdu têne veqetîn.

Di zimanê axaftinê de, seba lez-gotina wûşeyan, di vê lezgotinê de ji ser hin dengên wûşeyê têne qevaztin, ew deng an endamekî wûşeyê nayê gotin. Ev yek dibî mebesta têçûyîna

wê wûşeye. Hege ew wûşe bi wî awayî têkçûyî bê nivîsandin, ew zi-manê nivîsandinê jî têk diçe.

Herçend nivîsandina Kurdî ne di destpêkê de be jî. Seba ko hêj di rast-nivîsandina Kurdî de yekîti nehati damezrîn, di rastnivîsandinê de hin çewtî têne kirin. Emê di vê nivîsara xwe de li ser hin wan çewtiyan bira-westin.

PEVDENG

DANASİN: Pevdengî, yekbûyina du denga ye. Du deng bi hev ra der tê û layî dengekkî têne xwendin. Di alfabeşa Kurdî de pevdengek bitenê heye. Herwekî : (XW)

Dengê (xw) yek dibin û layî dengekkî têne xwendin. Derî vî pevdengî di alfabeşa Kurdî de pevdeng nînin. Dengek ta ko pevdeng bê hejmartin, divê ew pevdeng layî ko li jor hatî derbirin, divê ji du denga bê damez-rîn û layî dengekkî bê xwendin. Mer-cê din, divê ew pevdeng, di xwendin û nivîsandinê de, bi tev dengdêran ra bê bikaranîn.

Herwekî:
xwe, xwê, xwîn, xwarin, xwunaf,
xwih, ûyd.

Di hin nivîsarán de, hin deng layî
pevdengan têne bikaranîn.

Herwekî:
dran, bra, stran, zman.

Di nîseyêñ jor de dengêñ (dr),
(br), (st), (zm) layî pevdengan anîne
serên wûşeyan û bi wî awayî hatine
bikaranîn. Lî layî ko me li jor der
bir, ev deng li ti wûşeyine din de na
yine bikaranîn, lewma ew deng ne
pevdeng in. Yan din, damezrîna wan
wûşeyan hatine têkbirin. Herwekî
wûşeya (diran) û (bira), (zman) ne
yekkîte, wûşeya (stran) jî neyekkîte
pir kête ye.

Bîşaviya Dengan

Bi zarawa û devokan têkiliya
dengan û wûşeyan derdikevine pêş
me. Ev têkilî, bêgoman taliya bîşavi
ya dengan û wûşeyan pêk têñ, Bi
şavî, bûyera dengekî ji aliyê derketi
na devera xwe, an jî aliyê awayê wê,
kirina layî dengekî din e. Di taliya vê
bûyerê de, di tevgera derketina wî
dengî de guhertin pêk têñ. Gava ku
gotin bêne hêsan Kirin ev rê tê bijar
tin.⁽⁵⁾

Nîşe:

1- Bîşaviya dengdêran

a - (a - e)

baraz	beraz	bartîl	bertîl
daraw	derew	hasp	hesp
harî	herî	hajîr	hejîr
lap	lep	martial	mortal
panbû	penbû	panîr	penîr

pasin	pesin	patot	petot
paya	peya	rap	rep
raz	rez	tanik	tenik
tanişt	tenişt	tanûr	tenûr
tap	tep	tapik	tepiķ
taplik	teplik	tar	ter
tarî	terî	tarîş	terîş

Dengdêra (a) li gora rawşa ziman
dendêreke paş ziman, dengdêra pêş
ziman e. Seba ko dêngdêra (e) di go
tinê de hêsanir ji dengdêra (a) ye di
gotinê de ji dêla (a), wûşe, bi deng
dêra (e) tê gotin. Ev yek jî dibe me
besta bîşaviya wûşeyêñ jor.

b - (i - e)

binefş....benefş....civandin...cevandin
çinqal....çenqal....fihêt.....fehêt
hilgirtin.helgirtin..hildan.....heldan
hilkirin..helkirin...hilkişin....helkişin
hilm.....helm.....hinar.....henar
hîşandin..heşandin..hivdeh.....hevdeh
hiz.....hez.....kihêl.....kehelêl
kiwar.....kewar.....kişandin....keşandin
lihg.....leng.....mirov.....meriv
nisilên..nesilîn....pihîn.....pehîn
winda...wenda....ziha.....zeha

Dengê (i) li gora rawşa ziman,
dengêkê paş ziman, dengê (e) den
gekî pêş ziman e. Li gel vê, dengê (i)
li gora vebûna coka dev dengekî girtî
an tang, dengê (e) dengekî vekirî an
farah a. Bi vê bûyina xwe ji bo ku go
tinê hêsan bike dengê (i) bîşavtiye.

c - (î - ê)

qîrên qêrîn nîzêk nêzîk axîn axîn.

Dengdêra (î) û (e) li gora rawşa
ziman dengdêren pêş ziman in. Lî
dengdêre (î) li gora vebûna coka dev
girtî an tang, dengdêra (ê) vekirî an
farah e. Seba ko bi vê bûyina xwe
dengdêra (ê) ji dengdêra (î) hêsanir

tê gotin, dengê (î) bişaftiye. Ango kiriye layî xwe.

d - (e - i)

geya	gay	helber	himber
denece	derince	hembez	himbez
destar	distar	leyistin	listin
cenan	cinan	beriqîn	biriqîn

Dengdêra (e) li gora vebûna coka dev, dengdêra vekiri an farah, dengdêra (i) girtî an tang e. Li gora rawşa ziman, dengdêra (e) dengdêra pêş ziman, dengdêra a (i) dengdêra paş ziman e. Bi vê bûyina xwe dengdêra (e) dengdêra (i) bişavtiye.

e - (u - i)

cuwamêr	ciwamêr	cuwanî	ciwanî
cuwan	ciwan	gurover	girover
gundor	gindor	gumgumok	gimgimok

Dengdêren (u) û (i) gora vebûna coka dev dendêren girtî an tang, li gora rewşa ziman, dengdarê paş ziman in. Lê dengdêra (u) li gora rawşa lêvan gurover, dengdêra (i) dengdêreke rasterast e. Bi vê bûyina xwe ye hêsan dengdêra (i) dengdêra (u) bişavtiye.

2 – Bişaviya dengdaran

a - (p - b)

pişkul	bışkul	poçik	boçik
pizik	bizik	pişkok	bışkok
pîpik	bîbik	paqil	baqil
paçik	baçik	paçik	baçik

Dengdarê (p) û (b) dengdarine lêvkî û kurt in. Lê dengdara (p) sext, dengdara (b) nerm e. Bi vê nermeyâyiya xwe dengdara (b) di gotina xwe

de hêsan e. Bi vê hesaniya xwe, dengdara (p) dibişêvî.

b - (l - n)

livîn	nivîn	limêj	nimêj
lor	nor	ling	ning

Dengdarê (l) û (n) dirankî, nerm û dirêj in. Bê ji ci sebî bî di devokan de di cihê hev de têne bikaranîn.

c - (re, bi yên din)

karîn	kanîn	diran	didan
arîkar	alîkar	berf	befr
cîran	cinâr	dergistî	desgirtî

Dengdara (r), dengdarekî dirankî, sext û dirêj e. Seba ko dengên din di şuna (r) de hatî bikaranîn dendarine (nerm) in, ew dendar bişavtine. Ev yek di nişeyên jêr de jî xwiya dibin.

nizim	nimiz	derbas	dervas
nevî	nebî	navdar	namdar
bav	bab	bavik	babik
ziwa	ziya	sipî	sifî
siwar	siyar	ûyd.	

d - Bişaviya Berepêş

1) diran didan

dengê (d), dengê (r) bişavtiye, vî dengî bi dengê (b) guhertiye, bi vê yekê dengê (r), kiriye (b) lewma (diran) bûiyîyê (didan).

2) bav bab

dengê (b), dengê (v) bişavtiye, kiriye (d).

3- Windabûyina Dengan

Di taliya hêsinkirina gotinan de hin bûyer derdikevine holê. Yek ji

van bûyeran, windabûyina dengan e. Di hin wûşeyan de yek ji dengê nerm nayê gotin. Taliya vê hêsankirina gotinê ew deng winda dibe. Herweki:

1) Ketina dengê (h) ji serê wûşeyê.

hanûha	anûha	hevrist	evrist
heşef	eşef	haştî	aştî
hevrişim awrişim			

2) Ketina dengê (h) ji naviya wûşeyê.

mêhtin	mêtin	sohr	sor
dohtin	dotin	mehne	mane
bêhtir	bêtir	zehf	zaf
bêh	bên	kehnî	kanî
sihawan	sîwan	tehl	tal
rahn	ran	pehn	pan
nahtor	nator	bihن	bîn
nehk	nok	cehş	caş
coht	cot	dêhtir	dêtir
kehrik	karik	şehreza	şareza
pêhnî	panî	jehr	jar
tohv	tov		

3) Ketina dengê (h) ji taliya wûşeyê

sih	sî	gilih	gili
rih	rî	tilih	tilî
lih	mî	tirih	tirî
cih	cî	balgih	balgî
şeh	şe		

Layî ko tê dîtin, bi windabûyin an ketina dengê (h), dengê (i) ya nerm û kurt, cihe xwe bi tîpeke din ya drêj ra dihêle.

4) Ketina dengê (i)
bi mira bi min ra

hi ji te	rahij tera
di êşî	têşî
bi ji dil	bijdil
raziyam	razam
dibuhurî	dibhurî
dadikevî	dadkevî
disitêñî	distêñî
çi dikî	çidkî
çi bikim	çibkim
çi dikî	çidkî

Ketina Dengê (i)

Dengê (i) dengekî nerm e. Loma di zimanê peyvînê de ji wûşeyê zû dikevî.

Ev ketin carina di kita tîpê ya yekemîn, carina jî di kita wûşeyê ya talî de ye. Dema ko wûşe bi vî awayî di zimanê nivîsandinê de bê bikaranîn, dibe sedemê têkçûyina zimanê nivîsandinê.

Nîşe 1:

a) Wûşeyên, bihin, kevin, bêhin, pehin, têhin, gewir di awayê,

b) bihn, kevn, têhn, bêhn, pehn, gewr de têne gotin û nivîsandin.

Nîşe 2:

Ketina dengê (i) ji dawîneya pirhejmar (ina/ine)

a) Nav carina pirhejmariya nave bi zelalî diyar nakin. Ev nav bi sitandinda dawîneya (ina) pirhejmariya xwe wilo an hilo diyar dikan.

Herweki:

Nav: heval, gund, pertuk,

- Hevaline min nû hatin

- Gundine me li ber çem in

- Pertukine min nexwendî man.

Têgiheştin:

1) Navê (heval), (gund) û (pertuk) di hevokên jor de dawîneya (ine) sitandine.

2) Bi sitandina dawîneya (ine) navêñ (heval), (gund) û (pertuk) hejmarêñ xwe bi zelalî diyar nakin.

b) Nav di axaftine de pirhejmariya xwe her car diyar nakin. Em di derheqî hejmarêñ wanân bi tevayî ne agahdar in.

Ev nav, layî ko me di hevokêñ nîşeya jor de diyar kir ger ew nav an wûşeyêñ din dawîneya (ina/ine) bisi-têñin. Lê jî seba sivikaiya dengê (i) ji serê dawîneya (ina/ine) dikevin. Hege bi vî awayî di nivîsandinê de jî bêne bikaranîn, ev bikaranîn dibe mebesta têkçûyina zimanê nivîsandinê.

Herwekî:

Nav: heval, gund, pertuk.

- Hevalne min hêj nehatin.
- Gundne me gelek xweş in.
- Pertukne min li cem te ne.

Tegiheştin:

Layî ko di hevokêñ jor de tê dîtin dengê (i) ji dawîneya (ina/ine) ketiya. Bitenê ji mî dawineya (ina) neya (ne) mayiye. Begoman ev bikaranîn, bikaranîneke çewt e. Lê ev çewti gelek tê kirin.

Herwekî:

- 1) Ji dêla gavina, carina, hewlina
- 2) Di awayê gavna, carna, hewlina têne bikaranîn.

2) Ketina denge (h)

Dengê (h) layî dengê (i) dengekî nerm e. Pêwanê di zimanê şitexaliyê de, ji seba bilezbikaranîna, ji wûşeyê dikeve. Ev ketin carina di naviya wûşeyê, carina jî ji taliya wûşeyê dikeve. Dema ko wûşe bi vî awayî di zimanê nivîsandinê de bê bikaranîn, dibe sedemê têk-

çûyina zimanê nivîsandinê.

Nîşe 1:

a - Wûşeyêñ, bihin, bêhtir, coht, dohin, dohtin, dêhtir, xwehr, kehnî, mîhtin, mîhvan, pehnî, pehtin, rih-tin, rohnî, sihwan, tehil, tihin.

b - Di awayê, bîn, bêtir, cot, don, dotîn, dêtîr, xwar, hîv-hêv, kanî, mêtin, mîvan, panî, patin, rîtin, ronî, sîwan, tal, tî de têne gotin û nivîsandin.

Nîşe 2:

Dêngê (h) ji taliya wûşeyê dikevin.

a- Wûşeyêñ, bih, cih, doh, guh, gilih, kelih, bih, sipih, sih, şeh, tilih, tirih.

b- Di awayê, bîcî, do, go, gilî, kel, mî, sipî, sî, şe, tilî, tirî têne gotin û nivîsandin.

3) Hin deng di zimanê şitexaliyê de ji sextîya xwe dikevin. Herwekî: Wûşeyêñ (roj), (hêj) dengê xwe yê (j) diavêjin, dibene (ro) û (hê) û di gotin û nivîsandinê de têne bikaranîn. Ev bikaranîn, xesma de ko di nivîsandinê de be, dibine mebesta têkçûyina zimanê nivîsandinê.

4) Weke vana, herwekî, gotinêñ (vê carê) û (ve gavê) di zimanê şitexaliyê de di awayê (vêca) û (vêga) de têne bikaranîn.

Wûşeyêñ (hê) û (ro) çawa dibine mebesta têkçûyîna zimanê nivîsandinê, gotinêñ (vêca) û (vêga) jî dema ko di zimanê nivîsandinê de bêne bikaranîn, bi wî awayî dibine mebesta têkçûyina zimanê nivîsandinê.

Dema ko tev ev çewtî hatine rakin, bêgoaman wê gavek ber bi zimanê yekbûyî û zanistî de bê avêtin.

Hecî Yaşar û reva Ereb

Felat Dilges

hecî Yaşar xwediyê otêlê bû, xwedi-
yê otelêke turîstîk. Hê ji demên za-
rûktiyê ve, zû, ji qeza Samsûnê ya bi na-
vê Çarşambayê derketibû û hatibû Sten-
bolê. Bi salan li Stenbolê otêlên turstîk
dabû xebitandin; carna otêl girtibûn, dû
re otêlên nû vekiribûn.

Gava ku min bi katibî, ango wek ber-
pirsiyarê receptionê li ba wî dest bi kar-
kir, hingê Hecî Yaşar ji sî salan zêdetir bû
ku li Stenbolê xwediyê otêlan bû. Di pir-
sa tecrûbe û zanîna xwe ya li ser otêlan
de, tu car dor nedida kesî, çimkî di vê ye-
kê de ji nava xwe têr bû.

Hecî Yaşar, her sibe bi azana mele re
ji malê derdiket, serîkî li camiya taxê di-
xist û rast berê xwe dida otêlê. Hema bi-
bêje her sibe beriya her kesî, wî deriyê
otêlê vedikir û sererast diçû, li kursiyê li
hember katib rûdinişt û rojnameya xwe
dikir destê xwe. Eger otêl ew şev tije bû-
ya, hingê dest pê dikir, konferanseke bi-
çûk li ser karê xebitandina otêlê dida, he-
ke na, bêdeng, wek bûmê kor li ciyê xwe
rûnidîşt û di bin çavan da li katib û tiştên
ku dike, dinihart.

Heta azana limêja nîvroyê jî Hecî Yaşar ji cihê xwe nedileqî. Di dema ku rûdinişt de tucar rojname ji dest nediket. Hergav min meraq dikir, ka gelo Hecî ci dixwîne, ev mîrata rojnamê bê naqede. Herê rojname di destê Hecî de vekirî bû, belê çavê wî û gohê wî li ser katibxanê bû. Gava ku muşteriyek ji jor ve bihata, an jî ji derê derve ve biketa hundir, hingê çavê Hecî Yaşar wek ku wî bikşîne qamerayê li ser bû. Bêguman di vê navê de, xizmet û peyivîna katibê receptionê gellek girîng bû. Heke tiştekî ku li xweşa Hecî naçe bikira, delîl li halê wî bû.

Hecî Yaşar, heta dana, weha li cihê xwe rûdinişt; belê bi bangdana mele re, nermika ji dera lê rûniştî radibû, li daşra qata yekem a otêlê destmêj digirt û dihat diket riya camiyê. Dema çûyina wî ya camiyê, çaxê bîhnvedana garson, komî u karkerên otêlê yên din bû. Rebenan tenê wê çêxê keys didîtin ku firrek çay vexwin, an loqmek nan di gewriya wan re here xwarê. Ji bo karkêrên Hecî Yaşar, Xwedê kirî ku mele u camî hebû.

Piştî limêja nîvro, Hecî Yaşar ji camiyê vedigeriya u cardin li cihê xwe yê hergavîn rûdinişt.

Eger muşteriyek biketa hundir u katibê otelê ew bi şûn de bişanda, hingê wey li wî, weylik li wî; Hecî Yaşar têr çêrî wî dikir, tafilê çentê wî dikir bin çengê wî û ew davêt ber derî. Loma kesî pirr wusa zêde li ba Hecî Yaşar idare nedikir.

Hasil, di xebatê deemrê katibên Hecî Yaşar kêm, katibiya Hecî Yaşar zor bû.

Hin hesasiyetê Hecî Yaşar hebûn: Yek, diviya te heta ji dest bihata muşterî bi şûn de venegeranda. Çimkî bi gotina wî, oda otêla ya ku te işev nefirot, êdî tu nikarî sibê bifroşî; loma gava muşterî nexwest zêde pere bide û tu bizanibî ku wê ew şev oda te vala bimîne, çêtir e ku tu muşterî hunda nekî. Dudu, divaya tu hergav li hember muşteriyan rûgeş, bi hurmet û bikêf bûuyayî; belê diviya tu car tu bi muşteriyan re neketayî nav samîmiyeteke kûr, hergav te navberêkê di nav xwe û muşterî de bihêsta. Sisê, diviya tu hergav bi navê muşterî pê re bipeyiviyayî û çend meh bi şûn de jî gava ku ew kes hat otêlê, te cardin navê wî hilda û nîşan bida ku te ew jibîr nekiriye. Bi gotina Hecî Yaşar, gava te navê muşterî hilda, hingê bi muşterî re ewlebûnek çêdibû û xwe hergav wek muşteriyê otelê didît. Çar, diviya ku tu, bi her muşteriyî re, bi taybetî bi yên xerîb re bi zimanê wan bipeyiviyayî. Ziman zanîn, li ba Hecî Yaşar girîng bû. Pênc, tu ji kîjan dînî bî jî, di meha Remezanê de diviya te rojî bigirta.

Hecîti û Musulmantiya Hecî Yaşar nû bû, belê di vê yekê de, bi awayê ku dihat dîtin gellek hişk bû. Çimkî êdî tobe kiribû û bi ya wî, diviya ku herkesî zûka tobe bikira. Hecî Yaşarê ku salek- du sal berê tobe kiribû, bi salan tu tolazî, jinfirosî û xerabî nemabû kû kiribû, belê niha, li gor gotina wî êdî hatibû ser riya heq.

Tolazî! Estexfîrellah!

Jinfirosî! Neazzallah!

Riya heq! Maşallah, barîkallah!

"Estexfîrellah," "neazzallah," "maşallah" ji Erebî, "barîkallah" jî Farisî,

bi saya serê min li ser zar û ziman zanîna Hecî Yaşar zêde bûbû. Êdî dizanibû ku "barîkellah" bi mana "afe-rim" e.

Piştî ku min li ba Hecî Yaşar dest bi karkir, êdî demekê bi şûn de min bi tibêtên wî dizanibû. Loma min jî qet nedixwest ku ez wî hêrs bikim û xezeba wî bikşînim ser xwe. Muazzelâh, ji xwe wek hutekî bû û ez li ber wî wek şelûfkekî dimam.

Demekê bi şûn de ez û Hecî Yaşar baş hînî hev bûbûn. Heta kêfa wî ji min re dihat. Çimkî min, bi pirranî wan taybetiyêñ ku Hecî Yaşar lê digeriyan dianî cih. Hingê pirraniya muşteriyêñ me Yugoslav, Faris û Ereb bûn. Îcar ez, kêm zêde bi van hersê zimanan jî dipeyivîm û bi ser de min bi Ingilîzî jî dizanibû. Loma kî bihata ber derê otêlê, bi çi awayî bûya em dipeyivin û me tişt bi hev dida fêmkirin. Ev yek gellek li xweşa Hecî Yaşar diçû, kêfa xwe ji min re tanî û digot, "Aferim kurê min, ez dixwazim di pêş de te wek şîrîkê xwe bibînim, ne wek xebatkarekî xwe."

Du zavayêñ Hecî Yaşar hebûn: Birhan û Nayil. Herdû jî muhendîs bûn; belê yek ji wan, ango Birhan di otêlê de, bi parake biçûk şîrîkê Hecî Yaşar bû. Herçî zavayê wî yê din e, ku mîrê qîza wî ya mezin bû, bi awayê malbatî ji malake feqîr dihat. Nayil, reş û reşotankî, keçelokek cirnex-weis bû. Belê zilamek çavbirçî û dînyanedîtî jî bû. Li derva karmendî dikir, piştî kar jî rast lê dixist û dihat otêlê. Gava Hecî Yaşar li otêlê bûya, hingê eva ku Nayil bi xebatkaran nedida kişandin nedima. Nayil, ji bo ku xwe têxe çavê Hecî Yaşar, her tiştî di-

kir. Te bivê firaq dişûştin, te bivê daşra paqij dikirin. Çaxê ku Hecî Yaşar biçûya derekê jî şofêrtiya wî dikir. Demêñ din jî Mercedesa Hecî Yaşar di bin wî de bû, fortan davêt. Bi pirranî bi karêñ paqijkirin û tamîra Mercedesê re bilî dibû. Hingê emrê mîrata Mercedesê ji yê min ne hindiktir bû, belê dîsa jî Nayil suwarê Mercedesê bû.

Nayil, ji Hecî Yaşar re digot, "Bavo!" Çaxê ku di derî de biketa hundir û Bavo li cihê xwe rûniştî nedîta, rast dihat ber katibxanê û digot, "Ma Bavo nehatiye?" Belê gava ku Bavo li otêlê bû, hemû karêñ tamîrê yên ote-lê Nayil dikirin. Karê ji nû ve bisaz-kirina kaniyêñ sikeştî û cereyanê jî baş ji destan dihat. Çaxê ku Nayil kar ber bi hev anîn, hingê wek pisika ku duvika xwe ji quesab re dihejîne, xwe nizikî Bavo dikir û pê re dipeyivî. Axafina wî, illa fesadiya viya û wiya bû. De nizanim filan karkerî çi kiriye, de nizanim bêvanî çi xwariye, de ni-zanim katib çawa li jinika muşterî ya xweşik nihartîye û pê re keniyaye! Tiştên Nayil ev bûn. Belê piştî van hemû tiştan, Nayil, heke rû di Bavo de bidîta, dihat ser pirsa rastîn.

Mesala Nayil a esasî, xeyb û fesadiya hevlingê wî bû. Nayil, vî bacanaxê xwe yê ku te digot, li ber wî mil-yaket e, nedikişand. Çimkî Birhan, bi pareke biçûk jî şîrîkê otêlê bû. Nayil, vê yeka ha, li pêş planêñ xwe yên pêşerojê wek xetereke mezin dîdit. Ji ber ku çavê wî li otêlê û li hemû ma-lêñ Hecî yên din bû.

Heke ji destê Nayil bihata, wê he-mû karkeran ji serê sibê heta êvarê li ser lingekî bida rawestandin, belê ev

pê nedibû. Çimkî pirrê garson, xizmetkar û komiyên otêlê zarûkên pismam û eqrebatê Hecî Yaşar bûn; li hember Nayil pişta wan jî ji alî Hecî Yaşar ve xurt bû. Di dest de dima katibên otêlê, ku yek jê ez bûm, yê din jî hergav guhrêbar bû. Bi saya serê Nayil, katibên din ên ku di milê min de dixebeitin pirr zêde idare nedikirin; belê diranê Nayil di min re jî derbas nedibûn. Min ew qet nedihesiband, heta pirrê caran, gava ku Hecî Yaşar li otêlê bû, min ji Nayil re karekî derdixist û xizmetkarên din jî jê pak dikir. Di demên weha de, di bin çavan de diran li min diqirçandin, belê zêde feyde nedikir; çimkî çerxa otêlê di destê min de bû.

Li gel herdû zavayê Hecî Yaşar, bi awayê ku me bihîst kurekî wî jî hebû; belê Hecî navê wî ji deftera xwe biribû. Ne tu kesî diwêrîbû qala wî bikira û ne jî li ser hebûn û nebûna wî bipeyiviya. Tiştê ku me dizanibû, ev lawik ji pîrekeke Hecî Yaşar a pêşîn bû; kî dizane belkî jî ji dosteke wî ya kevin bû.

Hecî Yaşar, Erebênu ku bi turîstî dihatin Stenbolê wek petrola Erebîstanê didît û dihesiband. Loma qedîr û qîmeteke mezin dida wan, ji sîpe û sengelên wan bigire heta yên heftê-heştê salî, ji her Erebî re "Hecî" digot. Hecî, belê çi hecî!

Her cara ku Hecî Yaşar digot, "Hecî", heft heciyên din jî ji devan derdiketin.

Di havînên sala 1985-86an de, heta çend sal bi şûn de jî, ji çaraliyên Erebîstanê, ji hemû welatên Ereban, Ereb bi turîstî dihatin Stenbolê. Sal bi sal, heta meh bi meh li taxên Stenbo-

lê yên Aksaray û Laleliyê otel zêde dibûn.

Ji ber ku ev der navenda otel û turîstan bû, xwediyên otelan jî di nav hev de reqabet dikirin. Loma, hema bibêje her otêlê, bi taksîkarênu ku bi taybetî li balafirgehê dixebeitin re li-hevhatinek çêkiribû. Şofêrên taksîyan, li gor muşteriyên ku dianîn otêlê komîsyon distandin.

Katibê otelê, li gor muşteriyên ku anîne, komîsyon dida xwediyê taksîyan. İcar ev komîsyon jî ne wusa kêm bû, hema bibêje nîvheqê şeveke otêlê bû. Belê karekî gellek bi teşqelete û serêşan bû. Bi taybetî Ereban mirov kezebreşî dikirin. Ha ku te dît taksîkar ew anîn, te ode nîşanî wan da û dû re komîsyona taksîkar dayê û ew bi şûn de şand. Di navê re çend deqe derbas dibû, te bala xwe dayê ku Ereban çentê xwe anîn xwarê û gotin, "Wellahî ezîm ene ruh!" Kuro Hecî, te xêr e, tê ku ve herî, ma me hê ode nîşanî te neda, te neeciband û negot erê, lê ıcar niha tu ku ve derî?

Me çiqas di ber Ereb bida, Erebê me pê dikuta erdê û digot, "Atînî paspor, ene ruh!" Dayina pasaportê û şandina Ereb rihet e, lê komîsyona ku me di ber de daye? Ma wê Hecî ji çavê me dernaniya! Na herê, hema wusa çûyin çêdibe! Di demên weha de, eger Erebê me pirr wusa di ber xwe bida û me bidîta ku çare tune, hingê me digot, "Ka derxe perê işev bide û here!" An wê Ereb bi rihetî perê xwe bida, an jî meyê bi qajeqaj, bi qîrewîr perê Ereb jê bistanda û ew bisanda.

Ya rast carna qîjîn û wejîna Ereban bi ser kûçê diket, belê qarewera Ereban tu pere nedikir. Heke Ereb, lê

bixista biçûya polîs an jî di dema wajîna Ereb de ekîba polîsan a ku di wê derê re derbas dibû,bihata,dîsa jî ji bo Ereb çare nebû. Hingê mesref û xercê Ereb tewer zêdetir dibû. Me hal û mesele ji polîs re digot, polîs jî wek ku petrol dîtibe Ereb li wesayita xwe suwar dikir û dibir qereqolê. Saetekê bi şûn de, te dît ekîba polîsan Erebê me anî, belê vê carê, wek ku te Ereb xesandibe, tu deng û sewt jê dernediket, bi nermî derdixist perê xwe dida, bi efendîtî xatir dixwest û diçû.

Heke li otêlê tiştek biqewîmiya û yên ku gilî li wan dihat kirin Ewrûpî, bi taybetî jî Amerîkî bûna, dîsa jî polîs newiribû bi ser wan de biçûya. Kêm caran, gava ku polîs ew bibiranâ qereqolê jî, tafilê sefaretxana wan diket û dewrê û ew jî, bêyî ku fîlik li wan bikeve dihatin berdan. Loma em jî newêribûn zêde bi ser Ewrûpiyan ve biçûna. Heke bihatana otelê û demekê bi şûn de bigotan em diçin, baş e ku ev jî kêm caran çêdibû, me pirr nikaribû tiştek bikira. Mecbûr me rê dida ber wan.

Lê Ereb û Îranî! Çaxê ku tu ji wan aciz bûyî, hema te telefonekê ji polîs re vekira, temam bû. Demekê bi şûn de, bi lez û bez polîs li ber derî bû. Tu nizanî ku van deman çiqas kêfa polîs dihat; wek ku petrol dîtibe, dikir bifiriya. Piştî ku me Ereb an jî yê Îranî, teslîmî polîs dikir, polîs bi efendîtî ji me re sipas dikir û pirrê caran weha digot, "Keko mala te ava be. Gellek sipas, bi xêra te emê jî pariyekî nan bixwin! Ji bo Xwedê kîngê hema serê te êşandîn, tu telefonê ji me re bîke, temam e! Îcar ku karek te jî ket ser me, kerem ke, ser çavê me!"

Ma qey dostanî û mirovatî miriye!"

Bi vî awayî, me kar wusa pêş ve biribû ku, êdî polîsên me yên nas çêbûbûn. Gava ku ji wan re kar derneketa jî dihatin halê me dipirsin û ji me rica dikirin, ka em nikarin cardin Erebekî teslîmî wan bikin.

Belê nava me û polîsan baş bû, lê ev segbavê şofêrên taksiyan nedihatîn kişandin. Ji forsa wan, ji quretiya wan, ji pozbilindiya wan me nikaribû ji wan re bigota, "Heyran serê sola te xwar e!"

Te dît hema çend heb Ereb kirine ber xwe û li ber derê otelê rawestîn. Şoforênen me yên qûre, tenezil nedikirin ku bikevin hundir jî. Hê ji nava derî ve, bi cepilê Erebân digirtin û weha diqîriyan,

- Keko, çar Erebên min hene! Tê çiqasî bidiî min? An jî, "Kekê du Erebênen min hene, ka tê çiqas bidî, zû bibêje em jî binêrin, heke çêbe ezê bidim te!" Li ser pirsên bi vî awayî, ku rojê hema bibêje çend caran ji me dihat pirsîn, min weha bersîv dida,

-Ka bibêje, tu serê Erebê xwe çend hezarî dixwazî?

-Wele tu serê her Erebî deh hezarî bide min, tev li ser hev cil hezarî bide min, ezê herim!

-Kuro lawo tu pirr zêde dibêjî, ji xwe ezê serî her Erebî şevê panzdeh hezar heqê otelê bistînin, îcar gava ku ez deh hezarî bidim, hingê ci dimîne?

-Wele birawo, ew ne mesela min e! Bawer ke ez van Erebênen xwe bibim kuderê, ewê serê yekî panzdeh hezarî bidin min. Tu ci dibêjî? Mexsed ez we nas dikim, loma min ew

anîn vir.

Di vê navê de carna Hecî Yaşar, ku li cihê xwe yê hergavîn bûya, radi-bû ser lingan, rojnama wî di destan de dihat ber derî û têkilî bazara min û şofêrê taksiyê dibû. Hecî Yaşar digot,

-Nexwe birayê min, deh hezar zêde ye, te bivê em heft hezar û pênsedî bidin te?

Heke na, ma wê çi ji me re bimîne?

-Na na Apê Hecî, ev Erebê min pirr dewlemend in, wê gellekî zêde bimînin. Hingê ez diketim navê û min digot,

-Niha wê Erebê te çiqas bimînin, ne tu û ne jî em dizanin. Erebê te dikarin, îşev razên û serê sibê herin, ma em dikarin wan girêdin?

Şoforê taksiyê ji ya xwe nehata xwarê û bigota,

-EZ van Erebê xwe bibim kuderê wê duqat bidin min!.. Hecî Yaşar hêrsdibû û weha digot,

-Erêbê te mîrat bin bi serê te de, de biteqize here kûçikbav! Sê Erebê reşik aniyê, çavê wî lê ye, axatiyê li me bike!

Di rewşen weha de, şofêrê taksiyê Erebê xwe hildida û berê xwe dida otêleke din. Belê rojê bi kêmânî çend caran di navbera me û şofêrên taksiyan de şer çêdibû. Hema ha ku te dît ji ber derî qêriyan,

-Keko, Erebê min hene, tê serê her yekî çiqas komîsyona min bidî? Te digot qey bêbavan pez anîne û li mezata Diyarbekir difiroşin.

Rojekê dîsa, weha ez li katibxanê, Hecî Yaşar li cihê*xwe yê hergavîn rûniştî ye. Taksiyeke zer li ber derî sekinî, şofêr peya bû, serê xwe di

navbera derî de dirêj kir û weha got,

- Keko, Erebek min heye! Ma tê çiqas bidî min?

- Bîne ezê heft hezar û pênsedî bîdim te.

- Baş e, ez wî tînim, belê mesele-ke wî heye. Dixwazî bipeyin heke we li hev kir, ez baholêن wî ji taksiyê pe-yâ bikim.

Erebê me yê ku kirasek dirêj li ser e, hat li ba min rawest û got,

- Ya exî, welleh ji serê demekê ve ye ez li Stenbolê me, ez li Atakoy dimam. İcar perê min qedîyan, min got ez derbasî otêleke piçek erzantir bîbim. Anglo niha perê min tune, lê heke hûn cih bidin min û li min bêñ seb-rê, wê çend roj bi şûn de perê min werin, hingê ezê heqê we bi zêdehî bidim. Merek nekin, ez dewlemend im, perê min jî pirr in.

Dilê min hebû, hema pê re pêşni-yariya Ereb qebûl bikim û cih bîdimê, belê aqilkî ji min re got, "ma çima tu ji Hecî Yaşar napırsî?" Hingê min bangî Hecî Yaşar kir û rewş jê re got.. Hecî Yaşar, xwe sipart dolaba katibxanê, serê xwe danî ser destê xwe, piçekê fikirî û weha got,

-Madem wusa ye, cih bidê!

Piştî ku Hecî Yaşar jî qebûl kir, êdî tiştekî ku ezê bêjim nema. Şoforê taksiyê, baholêن Erebê me danî, perê xwe hilda û çû. Erebê me jî derket oda xwe û wê rojê heta êvarê tu dengek jê derneket. Serê sibê Erebê me daket jêrê, taştiya xwe xwar, piçekê li der û dorê çirt avêt û dîsa hilkişa oda xwe.

Nîvro, Erebê me ji jor ve li telefo-nê xist û got,

- Ya exî, ez dikarim bi Sûûdî re bi-

peyim?

Min got,

-Kerem ke, numara xwe bibêje! Erebê me numare da, demekê bi şûn de me Sûûdî Erebîstanê girêda û Erebê me, bi bîhnfirehî têra dilê xwe peyivî. Piştî ku pevîna wî qediya, min telefonî jorê kir û got,

-Ya exî, deynê te evqas e! Tu dibînî peyivîna bi Sûûdî re giran e. Cardin, heke tu piçekê kurttir bipeyivî, wê ji bo te çêtir be!. Hingê Erebê me got,

-Exî, inte sedîq kuweys, lakin tu jêgere. Tu li ser hesabê min binivîse. Çend roj bi şûn de ezê perê we bidim.

Demekê bi şûn de, ku êdî dana bû, Erebê me cardin telefonê hilda û got,

-Ya exî ez birçî me, tu dikarî ji min re ji restorantakê mirîşkeke sax, birinc û kola bixwazî?

-Erê, ezê bixwazim!

Xwarina Erebê me hat, Ereb ket ser xwarinê, hel kir û xwar. Nîv saet bi şûn de garsonê restorantê, kaxizê hesab di dest de hat û perê xwe xwest. Hingê Erebê me jî teşrifî jêrê kiribû û zikê xwe miz dida. Ez li Ereb zivirîm û min got,

-Exî perê xwarinê?

- Ya sedîq, welleh perê min tune, tu ji qasa otêlê bide û li ser hesabê min binivîse, tu dizanî müşkule çêname. Ez rabûm çûm ba Hecî, min mesele jê re got,

Hecî li min vegerand û got,

-Tişt nake, perê nanê wî ji qasê bidin û her tiştî li ser hesabê wî binivîsin.

Ez jî rabûm û min wek Hecî Yaşar kir.

Berê êvarê, Erebê me ji jor ve hat

xwarê. Belê vê carê, wek hespên meheskirî, xwe şe kiriye, bîhnên ecêb li xwe kirina û kirasê wî yê sipî dibiriqe. Ereb, çirtekî avêt vir ve çû, çirtekî avêt wê ve, hat û axir li ber min rawest û got,

-Ya exî, tu dikarî pêncî hezarî bidî min?

-Tê bi pêncî hezarî ci bikî?

-Exî, ezê piçekê herim ji xwe re bigerim, lazim e.. Min cardin bangî Hecî Yaşar kir û ya ku Ereb dixwaze jê re got. Belê ez ditirsim ku Hecî Yaşar hêrs bibe û bi min jî bikeve. Ez nizanim, evqas dilovanî ji kuderê ketibû dilê Hecî Yaşar.

Ez şaş mabûm, lê Hecî Yaşar ev ji qebûl kir û got,

-Pasaporta wî têxe qasê, perê ku dixwaze bidê û li ser hesabê wî binivîse. Ez rabûm, min wek Hecî Yaşar kir, derxist pêncî hezarî da Erebê me.. Eh, êdî em û Erêbê xwe jî hevdû nas dîkin, navê wî Muhemed e.

Muhemed pere hilda û çû geşte. Saet bu donzden nehat, bû yek nehat, bû dudo nehat, axir ber destî sibê, Muhedem ji serxewşî dişewiše, li derî xist. Garson, neçar derî lê vekir, ket bin çengê Muhemed ê serxweş û da ku derxe oda wî.

Muhemedê ku garson ew daye pişa xwe, çaxê hat ber derê katixa-nê, li min zivir û weha got,

-Ya exî, maddam Tirkî kuweys, şerab kuweys, rakî kuweys, kulî şeyin kuweys!..

Higê min ji Ereb re got,

-Kulî şeyin kuweys he! Tê çima nebêjî kuweys! Lawo perê te em didin, zikê te em têr dîkin, nivîn û ciyê te jî li me ye. Ê welleh ji bo te 'Xwe-

dê daye edê zaye.

Niha tu here razê, sibê Xwedê ji min û ji te re mezin e.

Serê sibê, dîsa Hecî Yaşar di dema xwe ya hergavîn de hat û li ciyê xwe rûnişt. Aqilkî ji min re got, "Rabe, gi-liyê Muhemed bike, Hecî Yaşar ber-dê, bila tirrêن gura jê bîne!" Lê dû re dilekî ji ji min re got, "Heyran wele ewanî, Bekotî û fesadî nexweş e û bi te nakeve camêr. Madem perê Hecî Yaşar pirri in, ha vî Erebê reşik, ha Nayilê keçelok xwar ci ferq tê heye. Jêgere, tu li karê xwe binêre!"

Eh, me ji bi aqilê duwemîn kir. Me dev ji Muhemed berda. Belê êdî min baş dizanibû ku kartek pere ji vî Mu-hemedê mîna roviyan dernakeve. Min di dilê xwe de got, ji xwe dinya dem û dewrane, ji hêlekê ve jî talan e. Bi-la piçek talanê jî Muhemêdê reşik ê Ereb bike. Ma dinya xera nabe!

Di dora nivro de, hê beriya ku Hecî Yaşar here limêjê, Muhemed ji oda xwe telefonî min kir û got,

-Ya exî, ricakeke min ji te heye! Tu giliyê min ji Hecî re nekî. Wellehil ezîm, ji xwe tu sedîqeş kuweysi!. Ka ezê ji Erebê me re ci bibêjim?

Piştî nivro, Erebê me ji jor ve da-ket jêrê. Çend çirt avêt xwe û dû re çû xurîniya xwe kir. Piştî xurîniyê dîsa derket jorê. Demêkê bi şûn de, min dît zîla oda wî lêxist, min telefon hil-da û got,

-Fermo Muhemed, ka bêje tu ci dixwazî?

- Ya exî, ez dixazim bi Sûûdî re bi-peyim!

Mecbûr me rabû telefona Muhe-med girêda. Muhemed bi qasî sî û pênc- cil deqeyî peyivî û telefon girt.

Ez rabûm min heqê telefonê jî li ser hesabê Muhemed nivîsî. Dû re, dîsa zengilê oda Muhemed lêxist, ez' rabûm min telefon hilda. Muhemed got,

- Ji kerema xwe tu dikarî li vê nu-mara ha ya nav bêjêr bigerî. Belê be-rê tu bipeyive û Leyla xanimê ji min re bixwaze. Çimkî ez nikarim bi Tîr-kî bipeyim. Kîngê ku Leyla hat ser te-lefonê, hingê tu telefonê bi oda min ve girêde.

Ez piçekê şaş mam. Muhehed li ku ye, Leyla xanim kî ye? Neçar, em rabûn me telefon vekir. Berê zilamek derket. Min jê re got, ez ji filan otêlê digerim, Muhemed dixwaze bi Leyla xanimê re pibeyive. Zilamê me rabû, tafile telefon da Leyla. Min ji jêrê piçekê gohê xwe da wan, wey li minê! Leyla me bi Muhemed re nivî Tirkî, nivî Erebê ji evînê dipeyive.

Berê êvarê, Erebê me dîsa kirâsê xwe yê sipî li xwe kirî, daket jêrê. Çend çirtik avêt, hat li ber min rawest û got,

-Ya exî, tu ji kerema xwe dikarî pêncî hezarî bidî min.

-Kuro malneketo min do pêncî he-zar neda te?

-Ya exî, ya şebab! Fêm bike, ma te got ezê perê we bixwim! Wellahil ezîm gava ku perê min were, ezê du-qat bidim. Ez rabûm min ji Hecî pir-sî, Hecî got, "Xem nîne, tu pere bidê û li ser hesabê wî binîvîse!" Min di dilê xwe de got, ma qey ji berîka min derdikeve. Ez rabûm, min pêncî heza-rî derxist û da Erebê me. Erebê me dîsa lê xist û çû kêf û seyranê. Wek şe-va çûyî, dîsa serxewş û ser mest, ber destî sibê li derê otelê xist.

Garsonê berdestê min, ku navê wî

Dûrsûn bû û ji dûr ve ew jî biraziyê Hecî Yaşar dihat, li min zivîrî û got,

- Keko tu destûr bide, ez têra vî Erebê ha lêxim. Ne dihêlê ez û te razên û ne jî rihetiyekê dide me. Xwedê zane belkî viya Bavê Hecî jî bixapîne. Çimkî çavêن viya çavêن bênamûsan e. Ez li Dûrsûn zivirîm û min got,

-Nebî tu tiştekî wusa bikî û serê me têxî belayê!. Dûrsûnê reben, neçar dîsa Muhemed heta ber derê asansorê da pişa xwe û ew derxist oda wî. Belê di ber xwe de jî tu çêr neman ku bi Muhemed kir. Êdî şerma wî û Dûrsûn jî ji hev şikestibê.

Ji sêmîtira rojê bi şûn ve, êdî Muhemed ne tenê carekê, belê çend caran bi Sûûdî Erebîstanê re dipeyivî. Herweha lîsta keçikên nû yên Tirk ên ku Muhmed bi wan re dipeyivî jî gellek zêde bûbûn. Leyla, Hêlîme, Necala, Fatoş, Satti... û hê çendêñ dî jî. Hassil êdî Muhemed, danê êvaran, bi peyivîna telefonan derbas dikir. Bi ketina tariyê re, xwe berdida şevêن Stenbolê yên bi kêf û şahî.

Roj derbas bûn, hefta derbas bûn, hindik maye ku meh biqede, tu xeber ji hatina perê Muhemed tune. Ez çiqas jê dipirsim, "Ya exî, wellahil ezîm, iro sibê wê pere bê. Tu qet xem nexwe. Bila dilê Hecî jî şâ be. Hûn perê xwe di berîka xwe de bizanibin. Tew ez vê qenciya we ji bîr dikim!

Em çawa bikin, ci sa bikin? Her ku diçe hesabê Muhemed zêde dibe. Tu dev ji mayina wî ya li otêlê û xwarin û vexwarina wî berde, ecêbek pere me bi ser de daye Muhemed. Bi ser de, Muhemed ji kêf û şahiya xwe jî nayê xwarê. Belê êdî em jî her ku diçe, pere dayina wî kêm dikin. Wek ro-

jên berê bi comerdî pere nadinê, lê dîsa jî em wî bêpere nahêlin.

Bi ser kêmkirina pere jî Muhemed dev ji kêfa xwe ya şevê bernedaye. Her êvar lê dixe dertê derive û ber desâtî sibê serxwes tê otelê. Belê ez tiştekî merap dikim, Muhemed li kuderê û bi kîjan pereyî, bi ci awayî heta sibê dixwe, vedixwe û bi keçikan re kêfa xwe dike.

Şevekê min dest kir qirika Muhemed û min jê re got,

-Kuro tu bi kîjan pereyî, li kuderê û çawa vê kêfê dikî? Çimkî ez baş dizanim, ji bo şabûna Erebekî wek yê me, şevê bi kêmanî hezar dolar lazim e. Ji ber ku, hema bibêje herşev berdestî sibê, şerek me bi xwediyyê pavyonan re heye. Te dît Erebek an du Erebêñ me, bi şofêrê taksiyê û du fedayıyyê ber derê pavyonan ên ku ziravê mirov ji wan diqete, ketin hundur. Fedayî û xwediyyê taksiyê hatin ber katibxanê û pere xwestin. Hingê min dipirsî,

- We xêr e. Hûn ci dixwazin.

- Keko em perê xwe dixwazin!

- Perê çi?

-Welle birawo, ev Erebêñ ha, du hezar û dused dolar deyndarê me ne. Li ser wan evqas pere tunebû, me heftsed dolar ji wan sitand, belê divê hê hezar û pênsed dollarê din jî bidin me.

-We aqilê xwe hunda kiriye. Ev herdû Ereb xwîna wan du hezar dolar nake, ma çawa evqas pere di şevekê de dixwin.

-Tu wî jî me bipirse, çawa naxwin, her yekî ji wan heft şampanya bi jinikan re teqandise. Aha xwarin û vexwerina wan a bi çar jinikan re, bi serê

te sê hezar dolarî jî derbas dikir, mexsed me ji wan re piçekê hesab anî xwarê.

-Îcar çima çar jinik. Ma ev ne du kes in?

-Keko ev Ereb in. Çavê wan ji jinan têr nabe. Heke li pavyonê muşterî tunebûna, bawer ke wê vana hemû jinikên pavyonê li dora xwe bicivan-dana. Bi vî awayî ez û fedayiyêن pavyonan em hev diketin, axir di şûna hezar û pênsed dolarî de, min hefsed an jî hezar dolar dida wan û ew verê dikirin.

Loma ez ji Muhemed ketibûm şikê. Belê Muhemed sond xwar û got,

-Ez êdî qet pere nadim jina. Ew min dibin malen xwe, em kêf dikin û ez têm. Tu bawer nakî, işev bi min re were.

Wê şevê, pişti ku Hecî Yaşar çû malê, ez û Erebê me derketin û em bi kuçeyên Aksaray ketin. Erebê me, yek bi yek ez birim ber derê çend barênu ku jin lê dixebe û dû re jî ez birim ber derê çend malen ku xwedêne-giravî yên van jinên bar û pavyonan bûn. Li ber her diriyî, Ereb ji min re got, tu dixwazî, ez li derî xim em bi hev re bikevinê. Belê min cesaret nekir, ez tırsiyam. Min di dilê xwe de got, vê şeva reş a tarî, niha yek me di nav van kuçeyan bikuje, wê kî bêje çi. Îcar min otel jî teslimî Dûrsûn ki-riye! Axir min Ereb di nav kuçeyan de hêst û ez vege riyan otelê.

Erebê me jî kêfa xwe nayê xwarê. Otela me li Aksaray, li ser kuçeke mezin e.

Rojekê esirkî, min dît zilamek Tirk bi hêrs ket hundir û weha got,

-Ev çi rezalet e, ma ev otel e an ni-

zanim çi ye! Zilamekî Ereb, li jor xwe di pacê de şeridandiye, ji her jin û keçika ku di kûçê de derbas dibe re gotinan dibêje. Hê zilam baş gotina xwe temam nekiribû, ez bazdam jorê. Min bala xwe dayê ku wey gidî. Erebê me, şûşe û qedeha wî ya Araqê li ser masê, sazek jî kiriye destê xwe, ji navê berjêr tazî ye û çîmikên xwe di şivakê de şeridandiye.

Erebê me, çawa çav bi min ket, xwe ji pacê avêt alî hundir, pêşî qedeh û şûşa araqê kir bin nivinan, li min zivirî û weha got,

-Ya exî, efûn, efûn!

Û xwe avêt ber lingê min. Xuya ye vê carê tırsiya. Gunê min bi Ereb hat, ka te negot êzê pê çi bikim. Baş e ku Hecî Yaşar ne li otelê ye. Ez wî teslimî polîs bikim, wê wî perîşan bi-kin, belê tu pere jî jê dernakeve. Bi vî awayî min dev ji Ereb berda.

Êdî ji zû ve meha Ereb li otelê temam bûye, hema dike meha xwe ya dudyân temam bike.

Tebat nayê Hecî Yaşar, bûye sotikê agir û maye. Deynê Ereb, bi xwarin, vexwarin, heqê otelê û pereyêñ ku ji me sitandiye, derketiye sê mîlyonî. Bi vî pereyî, hema bibêje xani-yeck dikare were kîrrîn.

Me dît ku tu çare tune. Rojekê ez û Hecî Yaşar rûniştin, bi hev şêwirîn, ka gelo em dikarin riyekê ji vî karî re peyder bikin. Hingê çûyina Seferatxa Sûûdî Erebîstanê ya Stenbolê hat bîra min. Hecî Yaşar jî ev pêşniyari maqûl dît.

Dotira rojê, ez û Erebê me, em li taksiyê suwar bûn û me berê xwe da riya Seferetxanê. Bi zor û bi teşqelete, axir me xwe gihand hin kesen berpir-

siyar. Pêşî Erebê me çû û peyivî, belê bêtir sor û reşbûyî bi şûn de hat. Min ji Muhemed pirsi, ka ci gotine, wî got,

- Ya exî, wellahil ezîm pere nadîn. Xwedawo tu nehêlî. Min got qet nebe ez têkevîm hundir û piçekê bipeyivim, da ku ez bersîveke sererast bidim Hecî Yaşar. Li ser vê yekê ez ketim hundir û min hal û mesele got. Zilamek xurt ê pozbilind, ji jor ve, wek ku aqîlê wî ez nebirri bim, li min nihart û got,

- Ezbenî, em nikarin li vir yên ku perê xwe xwarine û qedandine têr bikin, heqê otêlên wan bidin. Ev ne mesela me ye. Hûn çawa dikin hûn zanin. Belê em nikarin di ber tu kesî de, kartekî jî pere bidin we. Herin, dixwazin wî teslimî polîs bikin, ji me re ci ye!

Neçar, em rabûn cardin li taksiyekê suwar bûn û me berê xwe da riya otêlê. Hecî Yaşar li ser vê xeberê yekcar hêrs bû û tu çêr name bi Sûûdî Erebîstanê kir.

Erebê me derket oda xwe, çend rojê din jî bi hêviya ku wê pere were, em li benda wî man. Muhemed, êdî rojê ji saetekê zêdetir bi Sûûdî Erebîstanê re dipeyive. Belê eva ku pere were, nehat.

. Êdî Ereb tu huzur li me nehêştiye. Rojekê cardin min gazî kirê û jê re weha got,

- Binêr exî, êdî em bi van çîrokên te naxapin. Heke pere ji te rebihata, heta niha hezar caran hatibû. Loma were, em çareyekê ji vî karî re bibînin. Heke na, wellahî rojekê Hecî Yaşar hêrs bibe, dikare te bikuje. Tu bi vê jî bizanibe. De ka bibêje îcar em ci bikin? Çaxê Muhemed fêm kir, bi rastî jî kar êdî ber bi nexweşiyê diçe, hingê

weha got,

- Exî, rica min ji te, tu ji Hecî re bîbêje, bila heqê riya min û destûra min bide ez herim Suudî, soz ez çawa bigihîjim wê derê, ezê perê we bişînim. Ez bi xwe jî piçekê li ser vê pêşniyarê fikîrîm, min dît ku ji vê zêdetir tu rê xuya nake. Ez rabûm, min pêşniyariya Ereb ji Hecî Yaşar re anî. Hecî Yaşar, pişti ku demekê fikîrî û serê xwe xurand, bi vî awayî bersîva min da,

- Xwêde nehêle, madem wusa dibêje, bilêta wî bibirin, pasaporta wî bidinê, hinek jî mesrefê rê têxin berîka wî, belkî here û perê me bi şûn de bişîne. Bi vî awayî axafitîna Hecî Yaşar me hemûyan rihet kiribû. Axir pişti du mehan, em ji bela û teşqela Erebê xwe xelas dibûn.

Wê şevê me amadekarî kir û dotira rojê berê Erebê xwe da riya oxirê. Di roja ku wê Erebê me here de, Hecî Yaşar jî bi kêf û bi hêvî pê re bişirî. Mana vê bişîfîna ne ji dil, " heke tu çûyî neçûyî, tu zûka perê me bişînî "bû.

Sêmîtira rojê gava ku Hecî Yaşar di derê otêlê de ket hundir, ev pirs kir,

- Ma gelo ji Erebê me tu xeber heye? Min bêhîvî serê xwe hêjand û got,

- Na xêr!

Ji wê rojê bi şûn ve, bi qasî du mehan Hecî Yaşar her sibe, eynî pirs ji min kir.

Belê hergav jî bersîva min "Na" bû. Pişti du mehan, Hecî Yaşar êdî ne bi gotinê, belê bi nêrîna xwe ya pêşîn a serê sibê ev pirs ji min dikir. Mixabîn min nikaribû ruyê wî bida kenandin. Çimkî ji Erebê me, tu xeber û tu salix tunebû. Belkî navnîşana ku dabû me jî qelp bû.

Ji dinya weşanan...

Nîdal Ridwan

Madem ku mijara nivîsa me xwendin û nivîsandin e, kovara me ya ‘Gulistan’ kovareke edebî, çandî û hunerî ye; em dikarin pêşî xêr hatina wê bixwazin û piştre anekdoteka (pêkenîn) Sovyetî ku bi vê meselê girêdayî binivîsinin. Lê berê bo têgi-handinê agahdariyek biçûk. Çûkçî li Rûsyayê gelekî bi nifûsa xwe biçûk û li Sîbîrya dijî. Çûkçî li vî welatî wek Lazên li Tirkiyê têr naskirin. Anekdotê li ser wan hatine çêkirin bêjmarin. Îcar wexta anekdotê hat:

Camêrekî Çûkçî dosyayeke qalind di bin çengê wî de dikeve avahiya Yekîtiya Nivîskarên Sovyetî. Dosya xwe datîne ser maseya sekretêrê û weha dibêje: “Min romanek nivîsî wê çap bikin!”

Rûyê xwe jê re tirş dikin û weha bersîv didin: “Hela raweste! Pirtûk weha çap nabin. Komisyona me heye, divê ew bixwînin û biryar bidin da ku bo çapê hêja ye an na.” Û dibêjin, “hefteka din bê û bersîvê wergire.”

Heftek derbas dibe û Çûkçî tê.

Bi hêrs jê ra weha dibêjin: “Ji xwedê bitirse, berî ku te ev rûpelên beradayî binivisiya qet nebûya te dikarî romanek bixwenda, fêr bibûyayî

roman ciye û piştre binivîsiya!”

Çûkçî bersîv dide: “Ez nivîskar im ne xwendekar..”

Îcar mala xwedê ava be nivîskarên me him dixwînin him dinivîsînin. Û lema pirtîrîn car sewiya pirtûkên nivîskarên me bilind in..

Divê bê qebûl kirin ku dîroka me ya nivîskî mirasek ku karibe rê li me ronî bike, nehiştiye. Her Kurdekkî ku bîryara bi Kurdi nivîsandinê distîne dikeve nav zeviyekî mayînkirî û mîna koran mecbûr e riya xwe bi dest û lingêن xwe bibîne. Bêguman heta fêrî meşê bibe jî ketin û li der û doran qewimandin qedera wî ye. Loma hin kemasî û şâşiyêن nivîskarên me jî divê em ji wan re bêjin lê li ber çavêن xwe mezin nekin û bi helwestêن xwe yên negatif wan bê hêvî nekin, şewqa wan neşkînin.

Lê divê ew li xwe neborînin. Qet destûr nedin xwe ku xwe di neynikêن ku heq nekirine, bibînin. Bi xwe rastiyeck e, mirovên biçûk an nîvçê poz bilind e, berevajê vê yekê zanebûn û tecrubeyêن mirov ci qas zêde dibe poz jî ew qas dadikeve jêr. Lema nivîskarên ciwan û yextiyar bira bihêlin ku xelk ji wan re bibêjin ‘nivîskar’ ne ew ji xwe ra...

Sevbihêrkên Şevêن

Xalî pirtûka Enwer Karahan ji sê beş û çardeh çîrokan pêk tê ku yek ji wan şeveke xalî ye û bi navê sevbihêrkên şevêن xalî navê xwe daye pirtûkê. Ev yekemîn pirtûka Enwer Karahan e. Lê bi sewiya xwe ya ziman û naverokê gelekî pak e. Ger Enwer xwe sist neke û bo nivîskarekî baş pêdiviyêن xwe bi cîh bîne, em di-karin di salêن pêşî de nivîskarekî rind li pêş xwe bibînin. Enwer ne wek Kurdekî bajarvanî an Kurdekî piştre fêrî Kurdî bûye, wek Kurdekî zarokatiya xwe li welêt, di nav civaka kurd de derbas kiriye xwediyê ziman e. Ew nade dû gotinan, ew bi xwe li ser gotinan xwedîtiyê dike û çawa dixwaze berê wan dide wî alî. Lema zimanê wî sifîk û basît e; rehet tê xwendin û xwendevan bi xwe re heta dawiya pirtûkê diherikîne.

Gulê û Sîno çîrokeka gelî ya pirr dirêj e. Belbî çêtire bê gotin ku çîrokek di nav çîrokan de ye û navê yekê ji wan **Gulê û Sîno** ye ku navê xwe daye him pirtûkê him çîrokê.

Ev pirtûk di rêza “Çîrokêñ Gelî” da pirtûka 6an e û ya paşîn e. Ji her pênc pirtûkêñ berê du hebêñ bi na-

vêñ "Gulî Xatûn" û "Kurê Mîrê Masiyan" li Swêdê û sê hebêñ mayin bi navê "Keçika Darîn", Keçika Qırşfiroş" û "Dîtinhezar" jî ji aliye Weşanêñ Deng ve li Stanbolê hatibûn weşandin.

Di vir de em ne bi nêtin ku behsa naveroka pirtûkê bikin. Wek her çîrokek Kurdî ev jî bi naveroka xwe dewle-mend e; mijar wek giloka dezî li hev digere û dîsa wek timî bi xweşî bi dawî dibe. Bi xemilandina idyoman xwendin him xweş him hêsanîr bûye. Bo yên me li jor navê wan da ev çîrok jî bo her Kurdekî bi ziman û çanda Kurdî mijûl dibe divê bê xwendin.

M. Emin Bozarslan

GULÊ Û SİNO

Weşanêñ DENG

Salnameya bi Demjimêr

Nizmbûn, qat qat
ji bilindbûnê hêsan-
tir e. (Albert Ca-
mûs)

Keys du caran li
deriyê mirov naxe.
(Chamfort)

Êsa do, kaniya
bextewariya îro ye.
(Pollock)

Riya cehenemê,
bi kevirên xweşdîti-
niyê pêk hatiye.
(Gotinêr Gelerî)

Ger mirov neba-
na, gerdûn jî nedî-
bû. (N. Longfellow)

Dinya û axîret
mîna du hêwîyan e. Tu yekê razî bikî
ya din dixeyide. (Hz. Mihemed)

Ger dinya vekîrî û rohnî bûya,
huner çênedibû. (Albert Camûs)

Hêvî xewna mirovê hişyar e.
(Arîstoteles)

Bêîmkânî, gotineke ku tenê di fer-
henga bêhişan de tê dîtin e. (Napol-
yon)

Ev miri ne, ne hukumdaran nas-
dike, ne jî qesmeran. Hemûyan bi ey-
nî iştahê dadiqurtîne. (V. Hugo)

Şîreta herî baş tenê tu dikarî li
xwe bikî. (Cîcero)

Em hêja ji jiyanê fem nakin, em ê
çawa mirinê bizanin. (Konfiçûs)

Bextiyarî ji ew çend perçeyan pêk
tê ku her tim çend perçê jê kêm e.
(Bossnek)

Tu kes mîna kesê ku naxwaze bi-

bîne kor nîne. (Jo-
hathan Swift)

Bedena mirov bexçê
mirov e, îrada mirov
jî bexçevanê mirov e.
(Sheakespîre)

Hêvî tişteke baş e, lê
gûna gîvê nagre.
(Bacon)

Mirovan ew qas êş
kişand ku, mecbûr
man ken icat kirin.
(Nietzcehe)

Me ev gotinê nav-
dara ji salnameya bi
demjimêra ku wek
sala buhurî îsal jî ji
alî Weşanxaneya
Dozê hatiye amade
kirin, wergirtin. He-

valêv ev salname amade kirine di her
rûpelekî de ango 365 gotinê navda-
ra wergirandine û rûpelên xwe pê xe-
milandine. Bo vê keda wan ya hêja
spas, destê wan xweş be!

Her rûpelekî wê rojê bi gotinek
pêşîyan, tiştonekek û bi maneya wê
rojê bo Kurdan û hwd. hatiye dagir-
tin. Bi gotinek din ev salname "kuliyetek"
ya Kurdi ye ku divê di bin
destê her Kurdekkî de hebe.

Weşanxaneya Doz pêşniyarekê
bo her Kurdekkî dike û weha dibêje:
"Pêdivêyi rehberek û mamostayek
mezin e, pêdiviya mirov ji ci hebe,
mirov li dû wê digere. Bi ya me, pê-
diviyiyek esasî ya her mirovekê kurd
heye. Ew jî ew e ku; her Kurdekk her
roj bifikire û bêje ka min îro ji bo zi-
man û welatê xwe ci kiriye?"

Mehmet Uzun Xelata Torgny Segerstedt a Sala 2001î Sitand

Nivîskarê Kurd
Mehmet Uzun xela-
ta Torgny Segerstedt
a sala 2001î li
Swêdê sitand. Meh-
met Uzunê ku di sala
1977an de dev ji we-
latê xwe berda û berê
xwe da riya xerîbiyê,
pişti ku demekê li
Suriyê ma û ji wir
derbasî Swêdê bû li
wir bi cih bû. Meh-
met Uzun li welatê
xerîbiyê hê bêtir xwe

da ber karê nivîsin û nivîskariyê, di
warê pêşvebirina edebiyata Kurdî de
berhemên gellek hêja afirandin. Mehmet Uzunê ku heta niha 6 roman
li warê xerîbiyê bi Kurdî çap kirin,
di nav edebiyatnasên surgûnê yên
dinê de cihekî berbiçav girt û navê
wî bi navê kesên wek Ovid, Dante
Alighieri, Witold Gombrowicz, Ja-
mes Joyce, Joseph Brodsky, Her-
mann Broch, William Saroyan, Na-
zim Hikmet re tê hildan.

Heta niha romanên Mehmet
Uzun li çend zimanan hatin werge-
randin û di zimanên wek Tirkî de
çend çap kirin. Du kitêbên Mehmet
Uzun, Siya Evînê û Kulîkîn Hinarî
li zimanê Swêdî jî hatin wergeran-
din. Mehmet Uzun li Swêdê, bi hev-
kariya Madeliene Grieve antolojiye-
ke navnetewî ya nivîskarê ku li
Swêdê dijîn û bi eslê xwe ne Swêdî

ne, amade kir.

Mehmet Uzun yek ji
endamên çalak ên Ye-
kîtiya Nivîskarê
Swêdî ye û ji serê
çend salan e ku li
Unîversîteya Göte-
bergê, wek dersdarê
mêvan konferansan
dide.

Ulla Berglîncdh, di
axaftina xwe ya pêş-
kişî ya li ser xelat da-
yîna Mehmet Uzun
de weha got: "Nivîsi-

na wî û nasîna wî ya bi kulturê
Kurd, Tirk û Rojhîlatî û bêguman bi
ya Swêdî, Mehmet Uzun dike pire-
ke bêhempa ya nav kulturan. Ew ji
gundêñ Enedolê, ji çiyayêñ bilind, ji
keskesoran, gotin û îmajên nû bi me
dide nasîn. Girîngiya gotina Mehmet
Uzun ji alî dewleta Tirk ve jî tê dîtin
û loma ew dixwazin ku wî cardin ji
ber ceribandina wî ya bi navê "Afi-
randina Zimanekî" mehkûm bikin.
Cara dawî, di bihara 2001an de
Mehmet Uzun li Tirkîyê hat mehke-
mekirin û li gel tehdîta ku dikare bê
girtin jî ew derket pêş dozger. Çawa
ku cara pêşî gelek nivîskarê navne-
tewî bi gotarêñ xwe, bi daxwazname
û amadebûna li mehkemê piştgiriya
Mehmet Uzun kirin, çimkî ew nivîs-
karek gellek girîng, sembolek hêza
azadiya axaftinî ye û pireke navbera
kulturan e, emê cardin li rû wî bin.

Nûçeyên Kurt ... Nûçeyên Kurt ...

✓ Nivîskarê Kurd

Kerîm Husamî wefat kir

Nivîskar û siyasetmedarê Kurd Kerîm Husamî, di 6ê Çiriya Pêşîn a 2001an de, di 75 saliya xwe de li Stockholmê wefat kir. Kerîm Husamî di sala 1926an li Kurdistanâ İranê, li Sablaxê hat dinyayê. Ew hê bi salên xwe gellek biçük bû ku besdârî xebata siyasi bû û ji bo avakirina welatekî azad û serbixwe xebitî. Kerîm Husamî endamê polîtburaya KDPa Îranê bû.

Kerîm Husamî ji ber xebata xwe ya siyasi di sala 1959an de mecbûr ma ku dev ji welatê xwe berde û berê xwe bide riya Ewrûpa û li warê xerîbiyê heta mirina xwe jinake pemberî bajo.

Kerîm Husamî di xebata xwe ya ronakbîrî û nivîskarî de jî gellek berdar bû. Xêن ji bîranînên xwe yên ku ji 12 cîldan pêk tê, Husamî gellek kitêb û gotar jî nivîsin. Li gel vê Kerîm Husamî ji Farisî çend kitêb wergerandin Kurdî.

Navê Kerîm Husamî bi Hejar Mukriyanî, Hêmîn Kurdistanî û Hessenê Qizilcî re dihat bibîranîn. Van kesên ha di pêşvebirana ziman û edebiyata Kurdî de xizmeteke hêja berbiçav kiribûn.

Bi mirina Kerîm Husamî re ev nifşê ha bi berhemên xwe ji dîrokê re bûn mal.

Dewleta Îranê destûr neda ku Husamî li axa welatê xwe, li dera ku çavêن xwe lê vekiribû bê veşartin.

✓ Şêrko Fetah Xelata Edebî Aspekte sitand

Nivîskarê Kurd Şêrko Fetah li Almanya xelata edebî Aspekte sitand. Ev xelat ji serê 23 salan de ye ku tê dayin û kesê ku xelatê digire 15,000 DM û jî distîne. Romana pêşî ya Şêrko Fetah “Îm Grenzland” li ser Kurdekî ku di navbera Tirkîyê, İran û Îraqê de firarkarî dikir bû. Romanen Şêrko Fetah bi naveroka xwe siyasi ne. Şerko Fetah di sala 1964an de li Berlîna Rojhilat, ji bavekî ku ji Kurdistanâ Îraqê ye û dayikek ku ji Berlînê bû, çêbû. Ew Li Berlîna Rojhilat mezin bû û xwendina xwe di warê felsefê û hunera dîrokî de kir. Nivîskar hê jî li Berlînê dijî.

✓ Li Kazakistanê bi zimanê Kurdî perwerdeyî

Di vê dema ku li Tirkîyê munaqeše li ser perwerdeyiya bi zimanê dayikî tê kirin de zarûkêñ Kurd li Kazakistanê bi zimanê dayika xwe dest bi xwendin û nivîsinê kirin. Li 17 gundên ku li ser bajarê Çimkentê ne, 1250 zarûkêñ Kurd di meha Îlonê de dest bi xwendina xwe kirin. Li dibistanê karê perwerdehî ji alî 23 mamosteyân Kurd ve tê rêvebirin. Komela Kulturî ya Kurd mamoste tayin kirin. Miaşê mamosteyan ji alî Kazakhstanê ve tê dayin. Perwerdeyiya bi zimanê dayikî, wek mafekî kulturî û netewî ji hinikaniyêñ welatên Kazakhstanê tê naskirin.

Têderxistinok

- 1- Şêr dixwim, naçim şûna şêr
- 2- Diçe siya wê tune
- 3- Dudo pê re, sisê tê de
- 4- Çeleke hoseliya
Ketiye genimê koseliya
Çelek bê hestî
Genim bê bistî
- 5- Ker dizire, limêj betal dibe
- 6- Şekiristanê bi şanê
Çeqelîzê bilîzê
- 7- Ker dizire
Bêvil diwerime
- 8- Sima hêstirê
Sî û sê mal tê de distrê
- 9- Kofiya narê
Gêr bû newalê
- 10- Çûm serê zinarekî
Lêdixim bizmarekî
Deng diçe welatekî
- 11- Diçe, qet li pey xwe nafetile
- 12- Tişto tişto tiştanok
Binê kevirê xiştanok
Ne ber e ne piştanok.
- 13- Ker zaye,
Mêşin anije
- 14- Kerê bar dikim
Bar li binê zikê kerê
Teng li ser piştâ wê
- 15- Sindirûk li ser sindirûkê
Qefle û mifte li destê bûkê
- 16- Qutiya dermanan
Xera nabe heta axirê zemanan

Amadekar: Serhad Berken

- 1- Nâne binê agir
- 2- Ay
- 3- Mêdes
- 4- Sipî
- 5- Tir
- 6- Hêkerlin
- 7- Dolaba ta rîftine
- 8- Hîmar
- 9- Rêx
- 10- Ewr u ezman
- 11- Hîv u roi
- 12- Hekla kewê
- 13- Ker bi mësiñe re hatîye
- 14- Çarox
- 15- Deszar
- 16- Mezzel

Gotinêن Pêşîyan

Amadekar: F. Alan

- * Zozan bê zirar nabe.
- * Heft meselên hirçê ne li ser heba hirmê ne.
- * Xwediyê xiyarê çilmisî, ne dixwe ne dide kesî.
- * Hacana ne dixwin ne didin cîranan
- * Kusî naxwe avriya masî
 - * Mêr mîran nas dikan.
 - * Bavekî mîraniyê jî rev e.
 - * Maran bikuje têjikan nehêle, agir bitefine çirûşkan nehêle.
- * Ne di ser pira qelsemêran re derbas dibim, ne jî mineta wan digirim.
- * Bi minet naçim cinet.
- * Bila ez ne biçûkê biran bûma, bila ez kûçikê kûçan bûma.
- * Xwediyê sebrê, melîkê Misrê.
- * Keçelo navê min li navê te guriyo kumê min li serê te.
- * Kurmê şîrî heyâ pîrî.
- * Malê axê diçe, canê xulam dêşe.
- * Se dirê karwan li rê.
- * Bûkê ne zar e ne ziman, xwesî ne dîn e ne îman.
- * Nîv hekîm ji can, nîv mele ji dîn û îman dikan.
- * Kurmê darê nebûya zewala darê nedibû.
 - * Bi pirsê diçî Xursê.
 - * Şar dûr e, mişar jî dûr e?
 - * Xwedê çiyayan dibîne berfê lê dibarîne.
 - * Xidro, hero duro li viro.
 - * Bext nadim bi text.
 - * Şêr şêr e, çi jin çi mîr e!
 - * Jin hene, jinkok hene.
 - * Nizanim, rihetcan im.
 - * Ax nezanî nezanî, nezanî tu dizanî!
 - * Suwarê hespê xelqê hergav peya ye.
 - * Bextê Romê tune.
 - * Jina çê tacâ serê mîrê xwe ye.
 - * Nan bidin nanpêjan.
 - * Berxê çê ji kozê ve kifş e.
 - * Yê ne li civatê ye jina wî berdayî ye.
 - * Dengê defê ji dûr ve xweş tê.

Çend name... Çend name... Çend name...

Dost û kurdên hêja,

Min hinekî dereng li posta xwe nerî û nama we dereng dît. Ji bo ku ez nikaribim bi nivîseke xwe bi vê hejmara kovara we re bim, ez dilşkestî dibim, lê ji ber ku wê kovareke nû bi Kurdî derkeve ez gelekî kêfxweş dibim.

Serbilindî ji a bi vê yekê mezintir, niha nikare li ba me hebe. Her tiştên din niha derew û vala ne. Ez bi we re me, ez ê bi kêfxweşî bi we re bim. Îllehî min bikin abone û bibêjin bê ez ê çawa bikaribim abonetiyê ji we re bişînim. Pîroz be.

Silêman Demir

Hêja Dr. Felat Dilges

Silavên germ û hêvîya me ew e ku hûn di kar û xebatên xwe de serfiraz û serkeftî bin. Bi rastî jî, derketina kovarekê, xizmet û çalakîyeka hêja ye û me pêwîstî jî pê heye. Ezê bi dilekê xweş alîkarî û beşdarîyê bikim.

Ez gotarekê ji bo hijmara yekê dinêrim. Eger ew bi rê ya E.mail ê gehişt, me agehdar bikin.

Her bijîn...

Birayê we.

Xelîl Duhokî

Ev dema te xweş kek Felat

Bibore ku ez weha bi derengî bersiva te didim. Ji ber ku serê min niha di gelek teşqeleyan de ye û tu jî di demeke hinde kurt ya berî weşandina kovarê de ji min dipirsî, ez ê nikaribim ji bo vê hejmara kovara ku we plan kîriye, tiştekî binivîsim.

Lê di gel vê jî ez ê xwe li we girtina rexneyekê nedim paş. Heyran bi Kurdî tu caran nabe ku mirov bibêje "Gulîstan". Bi î-yê destpêkirina paşdanîya -STANê ne kurdî ye, ne li gor fonolojîya kurdî ye. Hebe hebe "tirke-kurdî" ye. Ango bi Tirkî fikirîn û bi Kurdî nivîsin e. Ya rast "-istan" e. Herwek Kurdistan, Bulxaristan, Afxanistan, Mongolistan, Pakistan, Hindistan, gulistan, germistan, zivistan, daristan, dibistan û hwd. Ez hêvî dikim ku hûn rastnivîsîna navê kovara xwe welê biguhêrin û bi xelkê jî bidin fêm kirin, ku rastîya vê gotinê (û gotinê wek vê) halo ye.

Êdî bi hêvîya qebûlkirina vê rexneyê, ji kovara we û hevalên wê re serifrazîyê ji dil dixwazim.

Di gel germtirîn silavên biratîyê.

Reşo Zîlan

Min e-nameya we girt.

Ez gelek kefxweş im ku hûnê bi navê Gulistan kovarekê derxin. Li gor şert û îmkanêni xwe ezê alîkariya kovarê bikim.

Hêvîdar im projeya kovarê bi ser keve û her berdewam be.

Bi silavên biratiyê.

Bîmînin di xweşiyê de!

Mahmûd Lewendi

Merheba,

Spas ji bo name û agahdariyên we. Bi rastî ez bi biryara weşandina kovara "Gulistan"ê gelek kêfxweş bûm.

Lê ji ber ku we gotiye kovareke "kulturî û edebî", ez nizanim gelo ez dê bi çi awayî bikaribim di vê gavê de cih bigrim. Hûn intrese û babetên nivîsên min dizanin. Pirsa min ew e ku, gelo nivîsên bi kîjan babetî dikevin çarçoweya kovara we? Ger hûn piçek behsa çarçoweya nivîsan bikin dê ji min re hêsanteribe.

Ya din jî, ez dixwazim hûn pê bizanin ku, nivîsên min di kovarê de hebin jî nebin jî, dilê min dê bi we re lê bixe.

Ez ji nuha de we pîroz dikim û di karûbarê we de serkeftinê hêvî dikim.
Di gel silavan.

Osman Aytar

Merheba ezbenî,

Gelekê spas ji bo e-posteya we û mîzgîniya we ya kovara nû "Gulistan"ê. Qey welê ye: Piştî her mirinekî jiyane-ka nû heye. Ji îro pê ve kovara Kurdî "Nûdem" dernakeve û xwediyê wê biryar daye wê bigire, yanî bimirîne. Bê-guman ev trajediye k. Trajediye k. ji bo miletetî ko ji xwe re dibêje min serxwebûna xwe û ziman û kultura xwe divêt.

Mirov ji xwe dipirse. Gelo ev çi "netimilet" e ko nikare û naxwaze kovarekê tenê jî bi kirîn û xwendinê bide jiyandin û heroj tecrûbeyek dimire û paşê hinekên dî dest bi tecrûbeyeka dî dîkin. Bêguman hon jî dê gelek meh û salan di gulistana "Gulistan"ê de biçerixin û keda xwe tê de birijinîn lê belê ev miletê "netimilet" dê wisa bike ko hon jî rojekê biwestin û dest jê berdin.

Min bi kêfxweşî dixwest arîkariya "Gulistan"ê bikim lê belê ne taqeta min jê re heye û ne jî motîvasyona min jê re heye. Vêca li min rebenê Xwedê biborîn û her û her di hemî karêñ xwe de bextewar û kamiran bin.

Digel silamên dostaniyê.

Arif Zêrevan

Merheba, ji redaksiyona Gulistanê re!

Ez bi vê agahdariya we ya bîqedir û qîmet dilşa bûm ku hûn dîkin gaveke weha bi rûmet bavêjin. Ji bona bi Kurdî derketina kovar û rojname û hwd. yêñ di vî warî de, her gavavêtineke piçûk jî di dilê me de, coş û heyecanekê bêqiyas çêdike. Loma em dixwazin di her gavavêtineke weha de bibin xerc, bixur ya jî hîncirêñ wê xebatê.

Bi vê minasebetê, ci alfîkariya ku di ser milêñ me keve, ci madî û ci jî manewî, em amade ne ku piştgiriya wê bikin. Bi vê xemgîniya ku îtroj zimanê Kurdî di ber sîkranê de ye, em vê gava we ya pîroz, ji bona wî dilê me yê bi Kurdî lêdixe û li ber rawestandinê ye, wek gaveke vejîniyê dibînin û her weha vê gav bi hesreta dilê xwe pîroz dîkin. Bi hêviya ku ev gava bibe sedema gelek xebat û gavêñ ji bo bi pêşdexistina ziman, çand û edebiyata kurdfî; em di meha duduyan de, bi hev re bin...

Enwer Karahan

Birêz Felat,

Ez bi biryara we yê derxistina kovareke edebî û kulturî kêfxweş bûm. Kovareke weha bi mehane derxistin bi rastî jê re kadro û îmkanî divê. Ez nizanim amedekariya we ji kingê destpêkiriye, lê wer xuya ye ne bi rêk û pêk e. Ji ber ku hûn kovareke edebî û kulturî derdixin hûn ji min li ser kîjan babetê nivîs dixwazin ne diyar e. Him jî di nav 15-20 rojan de divê nivîsa min di destê we de be! Bi rastî di nav vî wextî de qet wextê min yê vala tuneye û ji aliyê din jî ez nizanim ez ê li ser çi binivîsim. Di warê edebiyatê de min qet nenivsandiye (xeynî çend wergeran) û beşa kultur jî besieke pirr fireh e.

Na heke hûn dixwazin di çerçeweya Armancê de û bi çalakî û xebatêne Weqfê dagirtî kovarekê derxin wê gavê nivîs nivîsandin belkî hêsanter bibe! Ji ber sebebêni li jorîn ez bawer nakim ku ji bo hejmara we ya yekemîn karibim nivîs binivîsim. Lê pişî ku hejmara we ya yekem derket û ez naveroka wê bibînim û ger naveroka wê li gor keysa min be, wê gavê "Xwedê" mezin e!

Silav ji we re û di karûbarê we de serfirazî dixwazim!

F. Marsil

Birêz Dr. Felat Dilgeş

Spas ji bo nameya we. Berîya hertiştî, divê ez dîyar bikim ku ez bi biryara we gelekî kêfxweş bûm. Di vê demê de, kovarêne kurdî di rewşeke gelek xerab de nin û tew hin ji wan êdî dibêjin, "bi xatirê we" û hinin din jî nedîyar e, bê mixabin ew ê kengî xêtir ji me bixwazin, ji ber vê yekê jî biryara we hêjayî pesinandinê ye û hêvîya min ew e ku dê moraleke baş bide kurdîhezan.

Heçî navê min e, ez bi kêfxweşî dixwazim ku hûn têxin nav nivîskarêne kovarê, lê ez nikarim ji nuha de bibêjim, bê ez ê nivîsa xwe kengî bigihînim we. Nivîseke min a li ser hinerê wergerê heye ku min di sîteya Nefelê de weşandibû, heger bi dilê we be, ez dikarim wê ji we re bi "e-mail"ê bişînim.

Pirseke din heye, ger destûra we hebe, ez dixwazim behsa wê bikim. Ew jî navê kovara we ya nuh e. Yanî "GULISTAN". Bi ya min ev awayê nivîsandinê şâş e. Ji ber ku di zimanê tirkî de peyiva "Gulistan"ê heye, gelek kurdêne me yên bakur jî wê bi vî awayî dinivîsinin. Rastîya wê ne "GULISTAN" e, lê "Gulistan" e. Ji ber vê yekê, ger hûn di destpêkê de ji vê şâşiyê vejerin, dê pir baş be. Min weha maqûl dît ku ez ji we re vê yekê bi vê nameyê dîyar bikim, da dû re spekulasyonê di vê derheqê de serên we zêde neêşîne.

Heger hûn karibin fikirêne xwe yên li ser vê pirsê ji min re binivîsinin, ez ê bextewar bibim.

Bi silavêne biratîyê û bi hêvîya serkevtina "Gulistan"ê...

Mustafa Aydogan

Dostê delal,

We bi nûçeya derxistina kovarê çiqasî kêfa min anî. Bêguman ez ê ji dil alîkariya we bikim û ez ji niha ve bi we re me.

Digel silavêne dostaniyê.

Firat Cewerî

Birayê hêja Felat Dîlgeş,

Duh êvarê dema em bî telefonê peyivin, mîn baş nebihist ku navê kovara we dê “**Gulistan**” be, yan “**Gulistan**” be. Jibo ku ez lî ser vi babeti ditina xwe bidim zanin, mîn vê sibê xwest ku ez ji te ra van çend rêzan binivisim:

Eger we navê kovarê “**Gulistan**” danibe, mesele tune. Lê eger-we “**Gulistan**” danibe min divê ez lî we pêşniyaz bikim ku, hej ku kovar derneketye, hun wi navi rast bikin û bikin “**Gulistan**”. Lewra diKurdi da awayê rast “**Gulistan**”e

Wek ku tê zanin, ev peyvik peyvikeka sazber, ji peyvikên “gul”ê û “stan”ê hatiye sazkırın. “Stan” bî mana “ci” ye, tê paşıya hin peyvikan û mana “ci” dide wan. Tipa dengdar a ku wek gihinekek dîkeve navbera wan û wan digihine hev, di Kurdi da “i”ye ne “i”ye. Yani weha: “Kurd +i+ stan=Kurdistan”, “dar +i+ stan=daristan”, “gul +i+ stan=gulistan” û wd.

Jî ber ku ev tipa gihinek di zimanê Tirkî da bî awayê “i” tê karanin û di wi zimani da wisa ci girtiye, mirov gelek caran dibine ku hin Kurdên me ji bî te’sira Tirkî, wê tipê bî awayê “i” bi kar tinin; mesela dibêjin “Kurdistan”.

Lê ew awa ne rast e. Di edebiyata me ya klasik da ji “i” hatiye karanin. Mesela Ehmedê Xani di sernivisara besê 11'an ê “Mem û Zin”ê da lî ser Newrozê weha gotiye: “*Dastana beyana Newroz Sultanî/ Tesmiyeê mewsimê surûr û şadîmani/ mersûmê qedimê Kurdistanî*”. Melayê Cızırî ji helbesteka xweda gotiye “*Şebçiraxê şebê Kurdistan im*”.

Peyvika “gulistan”e ji bî tipa “i” yê di edebiyata klasik da ci girtiye. Melayê Cızırî gotiye “*Me nêrgiz di di nesrinan/ di nêv baxê gulistanê*”. Perte-wê Hekari ji gotiye: “*Çı buhar e, gul û gulzarê gulistan kemilin/ wê di baxan da zeri, esmer û dilber xemilin!*”

Vê gihinekê di Kurdi da wisa ci girtiye ku, eger tipa paşıya peyvikek “i” be ji, ew dîkeve û “i” tê navbera wê û “stan”ê. Mesela ji “muri” û “stan”ê “muristan” te sazkırın, ne “muristan”. Çivanokeka me ya pirr naskiri heye, ku ji aliye çirokbêjan ve di serê çirokên geli da tê gotin. Ew çivanok ev e: *Hebû tunebû carek ji caran/ Rehme li dê û bavêñ guhdaran/ Xeyn ji cendirme û tehsildaran/ Kevir û kuçêñ kendalan/ gêr bûn hatin newalan/ Rovi bazda şekalan/ Go “xweli l’serê teralan”/ Çol û çolistan/ Beri û beristan/ Sê meh buhar, sê meh havin, sê meh payiz çû, ma sê meh zivistan/ Hej ji nû ve serê me ket xax û baxêñ giraan”.*

Wek ku diyar e, li vir “i” ji peyvika “beri”yê ketiyê û “i” hatiye navbera wê û “stan”ê; bî wi awayi, her du pêkve bûne “beristan”, ne “beristan”.

Jî ber vê rastiye, peşniyaza mîn lî we ev e ku hun bî te’sira Tirkî navê kovarê “**Gulistan**” daneynîn, lê bî awayê Kurdi “**Gulistan**” daynin.

Digel silavan û daxwazên baş ji we hemiyan ra.

M. Emin Bozarslan

Weşanêñ DENG

D. Izoli

FERHENG

Kurdi - Türkî
Türkî - Kurdi

Çapa Duwemin

weşanêñ
DENG

Navnîşana Xwestinê:

Tarlabâşı Caddesi No: 95/1

Beyoğlu/İstanbul

Weqfa Çand û Lekolînî ya Kurdi

KÜRT-KAV

Li zimanê xwe û li
weqfa xwe xwedî derkeve!